

ИЗ КЕМЕРОВО — С НАДЕЖДОЙ

В минувший понедельник первый заместитель Председателя Правительства республики В.Агалов провел пресс-конференцию для журналистов, посвященную итогам состоявшегося в Кемерово очередного заседания межрегиональной ассоциации «Сибирское соглашение».

Как сообщил руководитель республиканской делегации, на встрече сибирских губернаторов основное внимание было уделено положению дел в угледобывающей отрасли, а также обсуждению федерального бюджета на нынешний год, перспективам развития лесопромышленного комплекса. По итогам дискуссии были подготовлены предложения, которые будут направлены для принятия необходимых мер в правительстве Российской Федерации.

Валерий ЦЫДЫПОВ.

«ҮБЭЛЭЙ ВЕРНИСАЖ»

Январийн 7-ной үдэр «Прогресс» кинотеатрай байшан соо «Үбэлэй вернисаж» гэжэн харалга үнгэрһэн байна. Энэ харалга дээрэ Рождественскэ заншалта эдөө хоол дэлгээгдээ, түүдэг цосоогдоо һэн.

Сампиловай нэрэмжэтэ музейн жасаһаа 10 хүнэй портрэдүүд олоной һонорто үгдэгдөө.

Үшөө тинхэдэ Зоя Дамбиевагай моодо харууддаг театрай басагад хабаадаа. Тус харалгын пайруулагша Туяна Бадагаева эндэ ехэхэн хубитаяа оруулаа гэжэ тэмдэглэлтэй.

Светлана ЖИГЖИТОВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Үбэлэй вернисажай» үедэ...
А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

ПРЕЗИДЕНТЫН АЛБАТАН ҮСӨӨРНЭ

Буряад Республикын Президент Л.Потаповай үбшэлэгшөөр, мүн пресс-секретаряар **наяхан томилогдоһон Андрей Капустин** түрүүшынгээ брифинг журналистнуудтай үнгэрэбэ.

А.Капустин хуушанай бэрхэ сэтгүүлшэ хүн юм. Ная болотор республиканска «Версия» сониний редактораар хүдэлжэ байгаа. Президентын пресс-секретаряар урид Сергей Профимов хүдэлжэ байһан ааб даа. Гэр бүлын шалтагаанһаа тэрэ энэ ажалһаа болижо, анхан хүдэлдэг Волгоград хотобо сусаба.

Заншалга журналистнуудтай уулзалгада Буряадай президентын захиргааниие хүтэлбэрилэгшэ-хэрэгүүдые эрхилэгшэ Н.И.Быков, Буряад Республикын тайска боксын ахамад тренер Б.П.Хамаганов хабаадаа.

Н.Быков нэн түрүүн өөрингөө урланууд зорилгонууд тухайгаа эрэнхы дээрэн тошо тэдыгээр өөрөө, мүн журналистнуудтай сууламнуудта харюу барйба.

Эрэнхэй мэдээсэһэнэй ёһоор, президентын захиргаанда 123 хүдэлдэг том байна. Жэлһээ эхлээд аппараттай ажалтан өөрүүлэгдэнэ. Үнгэрэгшэ жэл 15 процентээр үсөөн болоо. Тинхэдэ 1998 ондо үгтэхэ ёһотой үнгэрэгшэ 73 процентһын абаа.

Һүүлэй хэдхэн жэл соо тайска бокс Буряадта түргэн түржэлтэ абажа байнхай. Энэ спортын зүйлэй ахамад тренер Петрович Хамаганов туйлаһан амжалтанууд, мүн үбшэлүүдтэ танилсуула.

Богонихон болзор соо үндэр амжалтанууд туйлагдаһан байна.

Хэдэг үдэр хүбүүд Россия, СНГ-тай чемпионтой нэр зэргэдэ түртөө. Бэшүүрэй аймагай Шабартын Баяр Дымбыров адалхайн мурисөөндэ (Бангкок хотой) мүнгэн медаляар шагнадаһан габыяатай.

Бадмажаб ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Тогтоол

ОЛОНДО МЭДЭЭСЭЛ ТАРААДАГ ХЭРЭГСЭЛНҮҮДЭЙ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЫЕ БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Совет тогтооно: Буряад Республикадахи засагай түлөөлэгшэ зургаануудай ажал ябуулгыг үргэнөөр харуулагда горитой хубитаяа оруулһанайн ба мэрэгжэлтэ һайндэрөөрнэ - Россия хэблэлэй үдэртэй дашарамдуулан, олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлүүдэй хүдэлмэрилэгшэдые Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха гэбэл:

СУББОТИН Алексей Анатольевиче - Буряад Республикадахи ИТАР-ТАСС-ай корреспондент;
ШЕВЦОВА Зинаида Гавриловнае - «Бурятия» газетын редакциин корреспондент;
НАМСАРАЕВ Николай Дымбыровиче - «Буряад үнэн» газетын редакциин таһагыг даагша;
НИКОЛАЙЧУК Валерия Леонидовнае - тележурналистикын ветеран;
ЛЫГДЕНОВА Туяна Намсараевнае - Буряадай гүрэнэй радиотелекомпаниин журналистка;
СТЕПАНОВА Марина Александровнае - «Правда Бурятии» газетын редакциин корреспондент;
ЗОНДУЕВА Туяна Владимировнае - «Ариг Ус» телекомпаниин корреспондент.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И.СЕМЕНОВ

Улаан-Үдэ хото
1999 оной январийн 13
№ 64-II

ЭКОНОМИКО ЯАЖА НЭРГЭЭХЭВ?

Доройтолго, уналгын хойшолонгууде ямар аргаар усадхажа, тодорхой ямар хэмжээнүүдые бэсдүүлжэ, экономико нэргээхэбибди гэхэн асуудалы манай республикын правительство нутагай захиргаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй хабаадалгатайгаар зүбшэн хэлсэбэ.

Бодото олзо оруулаха арга боломжонуудтай һалбаринуудта илангаяа ехэ анхаралаа хандуулаха, финансын журам шагнаха, бюджетэй гаргашы имагтал түсбөөр тодорхойлогдоһон шэглэлүүдтэ зориулаха, үгтэһэн мүнгэнэй мур мүрдэжэ, хинажа байха хуулийн эрхээ гүрэнэй болон өөрын хүтэлбэрин засагууд гүйсэд бэсдүүлжэ байха ёһотой гэлсэбэ.

Заседани дээрэ манай республикадахи багшнуудай байдал тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдээд, хүгжэлтын өөрын региональн банк байгуулаһан топ шухала гэжэ тэмдэглэгдэбэ.

Николай НАМСАРАЕВ.

АНХАРААТШЫ!

Январийн 24-дэ Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй академическэ драмын театрта Ц.Шагжинай бэшгэһэн «Будамшуу» гэхэн жүжэг дахин харуулагдахан. Элитэ драматург, Буряадай арадай артист, РФ-гэй искусствын габыята ажал ябуулагша Цырен Галзутович Шагжинай дурасхаалы мүнхэлэхэ зорилготойгоор соносхогдоһон шэнэ жүжэгүүдэй конкурсын дүнгүүд согсологдохо.

УВАЖАЕМЫЕ ПЕНСИОНЕРЫ!

Продолжается подписка на газету «Буряад үнэн» и ее приложения на 1-е полугодие 1999-го года с получением с 1 февраля 1999-го года. Редакция нашей газеты предлагает 4 вида подписки **В СЧЕТ НЕПОЛУЧЕННЫХ ПЕНСИЙ:**

1. Ежедневная газета «Буряад үнэн». Подписавшись на нее, Вы вместе возможность получать также и ее еженедельные приложения - «Дүхэрнэ» и «Бизнес Олзо». Индекс 50901. Стоимость подписки на 5 месяцев - 37 руб. 25 коп. (в стоимость входят услуги почтовой доставки).
2. «Дүхэрнэ» (выходит в четверг на 20 страницах). Индекс 73877. Стоимость подписки на 5 месяцев - 20 руб.00 коп. (в стоимость входят услуги почтовой доставки).
3. «Бизнес Олзо» (выходит в пятницу на русском языке на 12 страницах). Индекс - 31111. Стоимость подписки на 5 месяцев - 16 руб. 25 коп. (в стоимость входят услуги почтовой доставки).
4. Детский журнал «Одон» (ежемесячно на 3-х языках: бурятском, русском, английском). Индекс - 73879. Стоимость подписки на 5 месяцев - 30 руб.00 коп. (в стоимость входят услуги почтовой доставки).

СПЕШИТЕ ПОДПИСАТЬСЯ!

Организация приобретает у населения вишнo-водочную посуду и «чебурашку» (чистую и с этикеткой) за наличный расчет.

Купим гофро-тару б/у и новую.

П. МЕЛЬКОМБИНАТА, УЛ. ПИЩЕВАЯ, 19, ТЕЛ. 33-15-61;
ОПТОВЫЙ РЫНОК, УЛ. БОРСОВА, 2, ТЕЛ. 22-31-69.

БУРЯТСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННАЯ АКАДЕМИЯ им.В.Р.ФИЛИПОВА

Экономический факультет производит набор студентов на коммерческие курсы по специальности «ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ В АГРАРНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ» на базе высшего образования. Заочная форма.

ОПЛАТА - 4 ТЫС.РУБЛЕЙ ЗА ГОД.

ОРГАНИЗАЦИЯ РЕАЛИЗУЕТ:

Автомобиль ГАЗ-3307 изотермический, год выпуска 1991-цена договорная
Рама лесопильная, одностажная, модель П-83-5-А - цена договорная
Незавершенное строительство административного здания по улице Борсоева-цена договорная
Утеплитель (Сендвич), - размер 1,2х6 м -цена договорная
Стекло оконное, за 1 кв.м. 3 мм - 30 руб., 4 мм -35 руб. (раскрой за дополнительную плату)
Доска необрезная 25,50 мм, за 1 куб. м. - 350 руб.
Электросварочная передвижная установка -14 тыс. рублей.
Электротельфера 2,3 топ. - 6 тыс. рублей.
Компрессор ЗИФ-55 - цена договорная
Авторучки шариковые (производства США) - цена за 1 шт. - 75 коп.

Обращаться по тел.: 34-05-33; 34-34-04

бодотоор шийдхэнэ гэхэд, алдуугүй. Жэшээн, 1998-1999 онуудай нуралсалай жэлдэ бүхы хургуулиин ямараар бэлдэгдэхэниие абаад үзэгт даа. Гол байшамнай, олонхи классууднай капиталнаар заһабарилагдаа, шэрдэгдээ. Дулаа үргэхэ котельныйн түхээрэлгэнүүд шэнээр тодхогдоо, нүүрхэн, түлээ залһан хүсэд бэлдэгдээ. Хэдэн классууд соо шэнэ түхээрэлгэнүүд (зарим

үстэниие, нотагайнгаа ерэхэ эздые, ажахыгаа, хургуулиня суурхуулаха түрүү хүшүүдые хургаха, хүмүүжүүлэхэ талаар горитойхон үүргэтэй гуламта болоно гэжэ ойлгохоор. - Гадна колхознай салин үнинэй абаагүй, багшанарта хубаариин зэргээр, үнэгүйгөөр тарья талха, малай эдихэ үбнэ, голоомо гэхэ мэтые үгэнэ. хургуулиин столовые эдэе хоолоор хангана. Ухибүүдэй эдэе хоолой 50 процентын түлөөһые баһал колхоз дааж

н УРГУУЛИЯА - ДАЛИ ДОРОО...

Мүнөө хаанашье, тэрэ тоодо хүдөөдэ хургуулинуудай ямар байдалтайн мэдээжэ. Багшанар хэдэн наараар салингаа абанагүй. Үнгэрхэдөө үхибүүдые ном будараар хангаха, хубсалуулжа, эдөөлүүлжэ хургуулидань ябуулаха гэшэ улам бэрхэтэй боложо байһанииньшье ноуссагүй. Үри хүүгэдэе саашадаа хайшан гэжэ хургаха, хүмүүжүүлэхэбибди гэнэн асуудал олонхи хүнүүдэй наһаае зобооно.

Иимэ орёо сагташье хүдөөгэй зарим ажахынууд өөһэдөө тулоурхан байдалда байбашье наа, нотагайнгаа хургуулинуудта арга шадалаараа туһалха, үргэхэ, хараха гэжэ

оролдоно. Энэ талаар Ээдын аймагай Лепинэй нэрэмжэтэ колхоз ноцирхолтой, зарим талаараа хургаалшые боломоор жэшэ харуула гэхээр. Үнгэрхэн жэлэй намарһаа хойшо тус колхозой түрүүлэгшэ Николай Доржиевич Доржиев ажахыгаа хүтэлбэрлэхэтээ хамта Гэгэтэйнгээ дуида хургуулиин директорэй уялга дүүргэнэ. Тийхэдээ тэрэ юрэл директорэй тушаалдаажа абаадүүрээ бэшэ, хургуулиин үдэр бүрийн ажабайдалай, нуралсалай бүхы бага ехэ асуудалнуудые

соонь компьютер) абтажа табигдаа. Түрэл колхозойнгоо иигэжэ туһалаагүй наань, хургуули мүнөө шадахагүй хэн, - гэжэ хургуулиин нуралсалай талые даагша Н.Ш.Чойдонов хэлэнэ. Нээрээшье, энэ хушанай хургуули газараа, досооһоошье сариун сэбэр болоһон шэнги үзэгдэнэ. Эндэ 17 класса 332 үхибүүд хурадаг юм. Жэшээн, нёдондо намар 45 хүүгэд нэгэдэхи класса ороо, мүн 30 хурагшад энэ жэлдэ 11 класс дүүргэжэ гарахань. Эдэ бүгэдэһөө харахада, энэмтай ерээдүйн

абанхай, - гэжэ Нина Ширибуевна хэлэнэ.

Иигэжэ хамтынгаа хүсөөр энэ хүсэр сагые дабаха аргатай наа, үри хүүгэдэйнгээ хүмүүжүүлгэдэ юумэ гамнахагүй, абанһаа арга шадал соогоо хубаалдаха гэжэ эндэхи зоной, түрүүлэгшэ Н.Д.Доржиевай оролдожо байһаниинь дэмбэрлэтэй хайн.

Тус колхоз баһал гол үйлэдбэриэе муу бэшээр эрхилдэг, мүнөө сагайхаршые бараг шадалтай ажахынуудай нэгэн гэхэд болохо. Үнгэрхэн жэлдэ колхозтай таряшад таряалангай гектар бүриһөө 24 шахуу центнер ургаса абажа, хамтадань 58 мянган центнер орооно амбаарта оруулаа юм. Мал ажалаашье эхэ доройтуулаагүй. Гансахан хонин хүрэгын 6 мянган толгойдо хүрэнэ.

М.НАМЖИЛОВ.

ЗУРАГУУДАЭЭРЭ: колхозой түрүүлэгшэ, хургуулиин директор Н.Д.Доржиев (баруун гар тээн) ахмад агроном А.Ц.Цырендоржиевтай; 7-дохи «а» классай хурагшад хэшээлдээ.

Авторай фото.

КУЛЬТУРЕ И ИСКУССТВУ - ДОСТОЙНОЕ МЕСТО

СЫСОЛЯТИН АНДРЕЙ АНАТОЛЬЕВИЧ

председатель Республиканской общественной организации «Союз молодых художников Республики Бурятия» - кандидат в депутаты Народного Хурала РБ по Краснофлотскому округу №56.

Родом я из простой рабочей семьи, мой жизненный опыт убедил меня, что мы можем в нашей республике сами зарабатывать себе на жизнь и создавать условия, обеспечивающие достойную жизнь человека. Можем! У нас есть свои светлые головы, и работать мы умеем, и талантами не оскудела земля наша!

Нужен только другой подход со стороны власти.

В нашем обществе укоренились сомнения в действенности всех принимаемых законов. Н е и с п о л н е н и е законодательства обусловлено разными факторами и не всегда объективного характера. Конечно, нельзя сбросить со счета такой глубокий фактор, как общее кризисное состояние страны, при котором властные структуры всех уровней, стремясь любой ценой сократить бюджетные расходы и стабилизировать экономику, допускают прямые нарушения действующего законодательства. Например, согласно закона о культуре в Федеральном бюджете должно предусматриваться на развитие культуры не менее 2% от всей расходной части, а на деле из года в год планируются лишь доли процента: 1993 год - 0,3%, 1994 год - 0,82%, 1996 год - 0,87%, 1997 год - 0,89%. Реально выделялось еще меньше - в среднем чуть более 2/3 от плановых сумм. Подобные примеры можно приводить сколько угодно.

Все начинается с мелочей, и эти мелочи решают все. Закрываются библиотеки, детские сады, учителя уходят из школ. Нарушаются социальные нормы и конституционные права граждан. Мы живем в обществе, где ценность отдельного

человека ничтожна и его жизнь без колебания приносится жертву чему угодно - будь то государственное устройство, деньги, производственный процесс, наконец, любая война по любому поводу.

Мы, молодые художники, в с л о ж и в ш и х с катастрофических условиях современного экономического, социального и культурного пространства, создали детскую и молодежную художественную студию «Экорше». Мы предлагаем подрастающему поколению содержательный досуг и образовательные организовываем выставки детского и молодежного творчества. В планах нашей организации создание подобных студий во всех районах Республики Бурятия.

Молодым принадлежит будущее, им должно принадлежать настоящее.

Без культуры, искусства, науки и образования нет будущего.

В Народном Хурале я буду:

- отстаивать бесплатное образование и здравоохранение, льготы на коммунальные услуги для ветеранов, пенсионеров, малообеспеченных семей;

- содействовать развитию культуры, искусства и спорта в Республике Бурятия;

- привлекать внимание к развитию туризма в Бурятии на международном уровне.

Верю, что в скором будущем наш народ сумеет создать жизнь, где культура и искусство займут свое достойное место.

Кандидат в депутаты НК РБ СЫСОЛЯТИН А.А.

Г.Д.БАСАЕВ - ДОКТОР НАУК

11 декабря 1998 года на заседании диссертационного Совета при Иркутском государственном университете при присутствии многочисленной публики с блеском защитил докторскую диссертацию профессор БГУ Геннадий Доржиевич Басаев на тему «Политическая история Республики Бурятия в 20-30-е годы и роль М.Н.Ербанова». Тема вызвала большой интерес членов Совета и публики. Было задано много вопросов, на которые Г.Д.Басаев дал глубоко научные ответы, показал, что он в проблемах политической истории Бурятии того периода разбирается глубже всех присутствующих.

Официальные оппоненты профессора В.Т.Агалаков (ИГУ), Г.Л.Санжиев и Л.В.Кураев из Улан-Удэ дали высокую оценку диссертации. Они отметили актуальность темы, подчеркнули, что в бурятисоветской литературе и вообще в отечественной историографии нет такой работы. Диссертация посвящена сложнейшему периоду в истории страны и Бурятии. Она написана на большом фактическом материале. Многие из документов впервые в научный оборот вперые. На высоком научном уровне сделан историографический анализ опубликованной литературы. Политическую историю республики показал в тесной связи

с развитием экономики и культуры. Уделено большое внимание политическим репрессиям 30-х годов в Бурятии. В центре внимания автора - человек и его деятельность.

Неофициальные оппоненты - профессор ИГУ Б.С.Санжиев и профессор института монголоведения, тибетологии и буддологии Ш.Б.Чимитдоржиев дали в целом весьма положительные отзывы. Все официальные и неофициальные оппоненты отмечали, что донего никто так глубоко и научно, на большом фактическом материале не освещал вопросы политической истории Бурятии в 1920-1930 гг. и роль в ней М.Н.Ербанова.

26 декабря 1998г. Геннадий Доржиевич отметил 70-летие со дня рождения и 50-летие общественно-политической, научно-педагогической деятельности. Успешной защитой докторской диссертации Г.Д.Басаев сделал себе серьезный подарок к своему юбилею. Ректорат и весь коллектив Бурятского государственного университета горячо поздравляют его с этими знаменательными событиями.

Е.Е.ТАРМАХАНОВ, доктор исторических наук, профессор БГУ, член диссертационного Совета при Иркутском университете.

ГРИПП: ХЭРГЫЛЭГТЫ!

Энэ үбшэ хэргылхэ хэдэн заабари һануулаа. Ухибүүдэ олон зонтой газарта абажа бү ябагты. Хэрбээ нарай үхибүүтэй наа, гэртээ айлшадые огто бү уригты. Гэртээ үбшэн хүнтэй наа, тэрнээ амяарынь ондоо таһалга соо байлагты. Гадна эдэсэй амьарта аршуул гэхэ мэтын хэрэгсэлүүдтэй ами аминдаа байха ёһотой. Дээрэ пэрлэгдэн заабаринуудые хараадаа абан, 4 даабхар марляар ама, хамараа бүтүүлээд ябаа наа, гриппээр үбдэхгүйтэй болохо.

Энээнээ эдритгээр эүүгээд ябаха ёһотойг. Хэрбээ эмүүдые (ремантантин, оксолинова мазь, интерферон, поливитамин) абаха мүнггүй хагтай, иимэ арга байна: үдэр бүхэндэ хэдэ дахин хамараа бусалһан уһаар зайлагты. Зайлаха үсдөө хамарайнгаа хүнды соо үбшэ мэдэрээ наа, гриппээр үбдэхгүй гэшэт. Энэ аргая хэдэн дахин дабтабалһан, үбшэниинь бага болохо.

Гриппээр үбдэхэдэ, хүнтэй бэе һуда болодог юм. Тиймээдэ витамин хэрэгтэй, эндэ лимон ехэл хайн үүргэ дүүргэдэг. Лимон абажа шадахагүй наа, алрһа, шасаргана, клюквэ, редькэ, капуста эдихэдэ таатай, үгы наа, морковь, свеклын шүүһэ уухадтай болохо. Ядахын сагта харгаабхынгаа шүүһэ хэрэгтэй. Тэрнээ 10-15 минутын үнгэрөөдүйдэ уубалһан, ехэл хайн байха. Эдүүр энхые хүбэнэб!

В.А.ПОПОВА, ЦММП-гэй врач.

МЕСТО УЧЕБЫ ЛИЦЕЙ. ДАЛЕЕ - ВЕЗДЕ

ВМЕСТО ПРЕДИСЛОВИЯ

Пожалуй, нагляднее всего об изменениях, происходящих в обществе, можно судить по положению дел в системе образования.

В условиях жесточайшего экономического кризиса и обнищания основной массы населения едва ли не единственным достижением реформ принято считать свободу слова. На свой страх и риск к «людам демократий» я бы причислил и сегодняшнюю школу.

В условиях хронического дефицита средств на содержание учреждений образования и массовых акций протестов педагогов утверждение довольно смелое. И все же несмотря на все сиюминутные проблемы в образовательной сфере главный прорыв уже сделан. Школа перестала быть фабрикой первичной обработки душ для нужд тоталитарного государства и обрела определенную свободу.

По аналогии с большой политикой, каждый из субъектов рынка образовательных услуг откликнулся на такие радикальные реформаторов из российского Министерства народного образования и взял ее столько, сколько мог «проглотить». Не всем это пошло на пользу и не все смогли «переварить» подорок. Но в целом система ожила и сбросила с себя нуты многолетних жестких регламентаций. Школа получила возможность выбора - концепции обучения, учебных программ, платного списания, учебников, наконец. За последние несколько лет возникла целая сеть инновационных учебных заведений. Лицеиз, колледжи, лицей... А что стоит за этими звонкими именами?

О находящихся в Улан-Удэ лицейской гимназии №3, бурятско-турецком лицее, бурятской школе-гимназии №29, политехническом лицее №27 писали уже немало. А вот подобные учебные заведения из сельской глубины остаются незаслуженно обойденными вниманием. Мало что известно, например, об Аршанском эколого-гуманитарном лицее. Постараемся восполнить этот пробел.

КАК ЭТО БЫЛО

Перефразируя классика марксизма-ленинизма, идеи становятся силой, когда овладевают единомышленниками. Как признается директор Аршанского лицея Роза Александровна Фомкина, без поддержки многочисленных коллег соратников воплотить в жизнь идею создания инновационного учебного заведения в полутьсяче километров от столицы республики вряд ли бы удалось. Особое место в разработке проекта принадлежит подруге Розы Александровны, известному ученому доктору исторических наук Абасовой. Правда, при встрече Любовь Лубсановна предпочла скромно уйти в тень).

На коллегии министерства образования республики 2 июля 1993 года было принято решение об образовании лицея в поселке Аршан Тункинского района. Но реальная работа началась задолго до этого. В частности после многочисленных согласований и утверждений удалось «пробить крышку» - в мощном ныне криминальном смысле, а в смысле помещения под лицей. Во стали корпуса закрытой еще в восемьдесят седьмом году исправительно-трудовой колонии. Один Бог знает, сколько усилий

Р. Фомкиной и ее друзьям стоило уберечь эти помещения хотя бы в относительной сохранности!

Пожалуй, эти усилия сопоставимы лишь с теми, какие пришлось приложить для переоборудования служебных и карьеров под учебные классы и аудитории. Поскольку в лицей предположительно набирать детей со всего района, пришлось один из корпусов приспособить под спальни, со всеми необходимыми для полного пансиона вещами - кухней, столовой, прачечной и т.п. Забегая немного вперед, сегодня лицей стал привлекателен в глазах родителей не только Тунки, но и соседней Оки. Кто хотя бы немного знаком с психологией сельских жителей, тот оценит это обстоятельство. Больше того сами мальчишки и девчонки дорожат званием лицеиста. Мне рассказали случаи, когда одна из воспитанниц вопреки воле родителей буквально совершила побег из дома в Аршан! Туда, где плохо, обычно так не рвутся...

Но вернемся к далекому уже июлю девяности третьего. На первых порах сложности возникли с подбором преподавательских кадров. По замыслу Розы Александровны, в новом учебном заведении хотелось собрать лучших педагогов Тунки. Но для этого необходимо продолжить соответствующие условия труда - более высокую зарплату, жилье и прочее. А как раз с материальными стимулами была «напряженка». Пожалуй, единственное, что могла предложить тогда Фомкина - возможность интересной, творческой работы, своеобразный «карт бланш» - для эксперимента. И ставка эта в целом, несмотря на некоторые издержки, себя оправдала. Хотя в течение первых двух лет были трудности, сегодня преподавательский коллектив можно назвать стабильным. Абсолютное большинство педагогов связало свою судьбу с лицеем и свое будущее видит в нем.

Для сельского учителя это не просто слово. Любой горожанин-педагог без особых переживаний при необходимости перейдет из одной школы в другую, благо частенько та на соседней улице. На селе все намного сложнее. И то, что в Аршан приезжают работать и оседают здесь надолго, дорогого стоит. Впрочем, и сама Роза Александровна после многолетнего директорствования в Торах окончательно перебралась с семьей сюда. Во всяком случае, принимали здешних журналистов Фомкиной в просторном новом доме, где стены еще пахнут свежим деревом.

Постепенно растаяло недоверие к новому учебному заведению со стороны местных жителей. А ведь сколько поначалу было скептических улыбок, покатываний головой, высказываний о недолгой судьбе

дважды в месяц домой, так что все условия для полноценной учебы созданы.

И дети этой возможностью, надо сказать, пользуются сполна. Нужно сказать, что несмотря на объявляющийся статус учебного заведения нового типа, лицей не стал закрытым, элитарным в смысле труднодоступности. Он в принципе открыт для всех, хотя тестирование перед приемом проводится. Самое главное, что при этом выявляется желание ребенка учиться, его стремление проявить себя. Не случайно девиз лицея звучит как «свобода, творчество, самовыражение».

Возможностей для самовыражения здесь хватает. Учебная программа составлена таким образом, что у детей не оптимается свобода выбора, возможность заняться теми предметами, которые их

лицей? Да что там местные, когда едва ли не открыто о провале эксперимента говорили свои же коллеги из школ района, официальные лица... Непросто было переломить предубеждение, доказать свою правоту. Зато сегодня лицей признан и на формальном, и на неформальном, так сказать, уровне.

МЕСТО ВСТРЕЧИ ИЗМЕНИТЬ НЕЛЬЗЯ

О красотах курорта Аршан, этого действительно райского уголка земли, лишней раз говорить нет смысла. На мой взгляд, глубоко символично, что воплотить идею учебного заведения экологическим уклоном было суждено именно здесь. Давление нашей технократической цивилизации на эти заповедные места становится все более жестким, а негативные последствия все более ощутимыми. Создание несколько лет назад Тункинского национального парка стало первым серьезным природоохранным шагом, за которым должны последовать другие.

Только за счет запретительных мер уникальную природу Тункинской долины не спасти. Необходима большая воспитательная работа, необходим экологический ликбез. Проводниками такой политики и должны стать выпускники лицея. Даже не став экологами-профессионалами, они получат тот багаж знаний, который позволит им внести свою лепту в благородное дело сохранения природы.

Первый набор лицея составил 63 ученика пятых-десятых классов. Сегодня он стабилизировался на уровне ста сорока учащихся.

- Больше нам и не нужно, - считает Р.А. Фомкина. - Зато в классах 18-20 человек, что немаловажно для качества обучения.

Примерно половина из этого числа - дети из других сел. За символическую плату (50-60 рублей - питание, 30 - обучение). Они в условиях полного пансиона - грызут гранит науки. Благодаря администрации района и отделу народного образования удалось решить вопрос об их бесплатном проезде

интересуют (помимо базовых, конечно). Такие курсы как русская литература, история, бурятская литература подразумевают углубленное изучение предмета. Из вариативной части учебного плана можно назвать психологию, культуру Бурятии, философию, введение в экономику, этику, риторику и, конечно, экологию. Начиная с седьмого класса эти спецкурсы ведут известные в республике ученые, также, например, как доктора наук Николай Борисович Имытхенов, Валентин Евгеньевич Викулов, Вячеслав Николаевич Абасов, Валерий Никитич Хиртуев и многие другие.

Отдельные лекции читают также ученые и преподаватели Иркутского государственного университета. Сразу возникает резонный вопрос - а как удается привлечь к сотрудничеству столь серьезные научные силы? Роза Александровна из этого секрета не делает - помогает местонахождение лицея. Ученые тоже люди и нуждаются в поправке здоровья. Лицей помогает с жильем, питанием, дорогой, немного оплачивает часы, а взамен получает лучших специалистов, которых только можно найти.

Поставлена в лицее кружковая работа. Их здесь больше десятка. Достаточно назвать изостудию, театр, музыкальный клуб, хореографическую студию, шахматную секцию и кружок «Умелые руки», чтобы представить весь диапазон интересов лицеистов.

Сегодня Аршанский лицей бесспорный лидер по числу побед на различных районных олимпиадах, смотрах. (Странно, если бы это было иначе). Завидует он себе все настойчивее на республиканском уровне. Имена аршанских лицеистов можно встретить в числе победителей и призеров республиканских олимпиад по литературе, географии, истории - недаром он с гуманитарным уклоном!

«ДОБРО» ИЗ МОСКВЫ

По итогам третьего, заключительного этапа конкурса культурно-образовательных инициатив, из десяти предложенных республикой проектов пять получили право продолжить начатый

эксперимент. Среди них и Аршанский эколого-гуманитарный лицей.

Передо мной диплом, выданный от имени Министерства народного образования России. Обыкновенный лист картона с лилово-бледной печатью, за которым, не побоюсь этого слова, десятки судеб педагогов и учащихся. О том, что было бы, если... Роза Александровна предпочитает не задумываться. А вот о том, как ждала заключительного заседания экспертной группы министерства и с каким чувством глубокого удовлетворения возвращалась «со шитом» домой, наверное, не забудет долго. До следующей защиты.

Что все-таки дает учебному заведению статус «федеральной экспериментальной площадки»? Полностью название проекта аршанцев звучит так: «Создание качественно новых условий для творческого развития сельских детей в условиях нового типа школы-лицей. Создание модели гуманитарно-экологического образования». Признание московскими экспертами жизнеспособности аршанской концепции позволяет не только продолжить начатый эксперимент, но и опереться в этой работе на республиканские и районные органы управления образованием. Несмотря на всю скудость образовательного бюджета, инновационные учебные заведения, получившие статус федеральной экспериментальной площадки, вправе рассматривать - не только на методическую, но и финансовую помощь. Как говорится, не учите нас жить, лучше помогите материально...

Сегодня лицей в этом смысле рассчитывать особенно не на кого. Располагая фактически бюджетом обычной сельской общеобразовательной школы, коллектив лицея «тележку с новациями», образно выражаясь, тинет в однуточку?

Если у городских учебных заведений подобного рода нередко находятся солидные спонсоры (хотя бы в лице состоятельных родителей), то в условиях сельской глубинки об этом остается только мечтать. И все же выход из положения должен быть найден. Пока же от нужд лицея отвернулись даже те, кто кровно вроде бы должен в таком сотрудничестве быть заинтересован. Я имею в виду администрацию Тункинского национального парка. За все годы существования экологического лицея экологи из Кырена так и не удружились поинтересоваться делами учебного заведения. Кстати, и республиканский Комитет по экологии и природопользованию также пока ничем себя не проявил. Будем надеяться, что только пока?

ДАЛЕЕ - ВЕЗДЕ

Из 67 выпускников лицея 38 человек учатся в вузах, еще 18 - продолжают образование в колледжах. Для села этот показатель очень даже неплохой.

Несколько иная точка зрения у педагогов лицея. Планку занижать в дальнейшем они не собираются. Более того, в глазах их неустойчивого директора договориться об организации приемных экзаменов в вузы прямо в стенах лицея (кое-какие предварительные договоренности на этот счет уже существуют). Р.А. Фомкина мечтает о том времени, когда уровень подготовки выпускников лицея будет настолько высок, что позволит без проблем поступать в любой интересующий их вуз.

Сбудется ли эти мечты?

Валерий ЦЫДЫПОВ.

Ветеран

ОЛОНОЙ ОРОЙДО, ТУРЫН ТУРУУДЭ

...Улзы найхан Үлэгшэн шотагтаа 9-дхи класс дүүргэдэ байхадань, Ленинградтай тусхай артиллерийскэ хургуулида хурахаар зууршалан эльгээхэн бэлэй. Үхибүүн үеһөө ухаансар хүбэлэн, эрдэм мэдэсэдэ эрмэлзэлтэй хүбүүнэй онсо обёорогодониний гайхалгүй. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай түлэг хатуу үе хэн. Иймэ харюусалгатай шэрүүн хаһада сэрэгэй мэргэжэлдэ хуража ябахадань, Мүнхэ-Жаргал досоогоо омогтой, ошотой галтай ябаа. Удаань 1943 оной июльһээ 1944 оной эсэс болотор Днепронетровскын Улаан Тугта артиллерийскэ училищида хуралсажа дүүргэһэн юм.

1945 оной эхээр младша лейтенант Гармаев Москвагай сэрэгэй округто, Верховно командованиин резервдэ эльгээгдээ хэн. Тэндэһээ хоритойхон хүбүүн батарейн управлениин взводой командирай тушаалда фронт руу зорихон бэлэй. Белорусска хоёрдохи фронттын 49-дхи армийн стрелково 380-дахи дивизиин гаубична артиллерийскэ 945-дахи полкын бүридэдэ дайнай дүүрэгтэр сэрэгшын зам гаталаа. Онсолбол, Гдынь хото сүлөөлхэ, Одер мүршине гаталах байлдаануудта хабаадаа, Германийн дэбисхэр дээрэ дайлаадаа бэлэй.

Дайнай дүүрэгшэнэй удаа Мүнхэ-Жаргал Гармаев Германида совет сэрэгүүдэй артиллерийскэ подразделениүүдтэ болон Забайкалийн сэрэгэй округто огшевой взводой, дивизионной болон батарейн управлениин взводой командирай тушаалуудта, батарейн ахалагша офицерээр, сержантска бүридэлэй хургуулийн хуралсаалы взводой командираар алба хэһэн намтартай.

Түрэлхийн хонороор, шадал шаандааһатайгаар үндийһэн шотагаймнай хүбүүн дайшалхы ба политическэ бэлдэхэлэй отличник болоо бэлэй. Армийн стрелково-тактическа мүры-сөөтэ буудалхануудта нэгэлтэ бэшэ хабаададаг хэн. Сэрэгэй ба политическэ бэлдэхэлдэ амжалтатай, взводоо болон батарейгээ эрхимээр бэлдэхэнэй түлөө М-Ж.Ц.Гармаев лейтенант, удаань ахалагша лейтенант гэхэн нэрэ зэргэдэ болзорһоо урид хүргэһэн юм. Частиин, дивизиин олон тооты грамотануудта, солгэй бэлэгүүдээр, Германида совет сэрэгүүдэй бүлэгэй артиллериин командуюциин зүгһөө Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа бэлэй.

Совет Армиин зэргэдэ 12 жэл алба хэһэнэй удаа 1954 оной январь нарада бие махабадай байдалаар Совет Армиин албанһаа табигдаа хэн.

М-Ж.Ц.Гармаев республикын, районуудай элдэб эмхинүүдтэ, албан зургаануудта дүшэ гаран жэлэй туршада эдэбхитэйгээр, аша үрэтэйгөөр ажалаа, хүтэлбэрлэхы олон харюусалгата тушаалуудта нэрэгэй хүндэтэйгөөр хүдэлжэ гараа.

1954-57 онуудта республикын «Буряад үнэн» газетын редакцияда, удаань КПСС-эй Захааминай райкомой пропаганда болон агитациин таһагыг даагшаар хүдэлбэ.

Ажабайдалай нилээн ехэ дүршэлтэй болоһоной удаа Эрхүүгэй партийна дээдэ хургуули түгэсэбэ. Удаань «Красная Иволга» газетын редакцияин харюусалгата секретаряар, «Буряад үнэн» газетын литсотруднигаар хүдэлхэн юм. Намтарийн саашанхи хуудалануудыг ирабал, Захааминай аймагай «Красный Октябрь» колхозой парткомой секретаряар, арадай депутатуудай районно Советэй гүйсэдкомой гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшоор, Здын хүдөөгэй үйлдбэрийн управлениин парткомой арадай гэгээрэлэй кабинетыг даагшаар хүдэлөө, удаань Түнхэнэй райондо партийна-гүрэнэй хиналтын комитетыг ударидахаар дэбжүүлэгдэ.

1964 оной эхиндэ М-Ж.Ц.Гармаев КПСС-эй Ахын райкомой нэгэдэхи

секретаряар хууагдаба. Партийна, совет хүдэлмэридэ урагшатай найнаар хүдэлжэ ябаһан хүтэлбэрлэгшын бэлиг шадабари

эндэ илангаа тобойсо элрээ бэлэй. Шэнээр байгуулагдаһан холын хадата энэ районной экономикын, соёлой хүгжэлтэдэ Мүнхэ-Жаргал Цыренжановичай оруулан хубитань ехэ. 7 жэлэй туршада районны хүтэлхэ үедэһэн үндэһэн хубилалтанууд болоо. Мал ажал тусгаар шэглэлтэй болгон эрхилхэ хүдэлмэри урагшатай ябуулагдаа. Иигэжэ халбарийн ашаг үрэ 1,5-2 дахин дээшлэһэн байна. Хадата хизаарта зайн галай найдамтай утаһан татагдажа, электрын элшэ хүсөөр холын район сүм хангагдаһан бэлэй. Райондо соёлой байшан, спортивна зал, хүүгэдэй хүгжэмэй хургуули, бани, магазинууд, «Улаан-Аха», «Коммунизм», «50 лет Октября» колхозуудта клубууд, малшадай гэрнүүд баригдаа, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой шэнэ усдыбын хуурын табигдаа. Республикатай телефонно пайдамтай холбоотой

болоо, ашаа ехэтэ самолёдуудта шэнэ аэропорт баригдаа.

Оройдоол хэдэн жэлэй туршада районной экономикын ба соёлой гол дүнүүд нилээн хайжаруулагдаа, түсэбүүд дүүргэгдэдэг, үлүүлэн дүүргэгдэдэг болоо, хүн зоной материална хуудал байдал хайжараа. Эдэ бүгдэй хайн талын хубилалтануудта дүршэл ехэтэй хүтэлбэрлэгшын үүргэ оролдолго үнэхөөр эли хэн.

1970 ондо байра байдалайнгаа шалтаганаар Хориин аймагта эльгээгдэжэ, арадай депутатуудай районно Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшоор 10 жэлэй хугасаада хүдэлхэн юм. Промышленностиин, барилгын ба социальна асуудалнуудта ажалаа ябуулдаг байгаа. Эдэ жэлүүдтэ хуурын тосхонуудыг болбосон түхэлтэй болгохо талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэе. Хори хууринда олон байртай гэрнүүдыг барилга эхилэгдэе, соёлой шэнэ байшан барилга үргэлжэлүүлэгдэжэ түгэсхэгдэе, спортивна комплекс бодхоогдоо. Арадай депутатуудай поселково ба хүдөөгэй Советүүдэй 7 шэнэ байшан, районной Советэй байшан баригдаа. Соёлой, арадай гэгээрэлэй, элүүрыг хамгаалгын материална бааза хайжаруулаха, хүн зонийг хангаха, уран хайханы харалга, физическэ культура болон соёл хүгжөөхэ талаар нилээн ехэ хүдэлмэри ябуулагдаа.

1980 онһоо 1986 он болотор Мүнхэ-Жаргал Цыренжанович Гармаев Бурядай АССР-эй Министруудэй Советэй Хэрэгүүдыг эрхилэгшын орлогшоор

ажалажа гараа хэн. Ноутагай Советүүдэй, Хэрэгүүдыг Эрхилэгшын ашарадай ажал ябуулгыг даа саашадань нарижуулан хайжаруулаха талаар М-Ж. Ц.Гармаев нилээн оролдолго гаргаһан байна. Министерствэнүүд болон албан зургаануудай үйлдбэрийн ажал ябуулга ба гүйсэдхэхы журам саг үргэлжэ хинадаг, хүдэлмэрийн шалгажа үзэдэг, Министруудэй Советэй зүбшэн хэлсэлгэдэ дурдхалнуудыг оруулдаг хэн.

М-Ж.Ц. Гармаев шийтхэн хүдэлмэридэ ямаршье сагта тон эдэбхитэйгээр хабаададаг байгаа. Арадай депутатуудай Захааминай, Ахын, Хориин районно Советүүдэй депутатаар, гүйсэдкомой гшүүнээр хууагдаһан, совет-монгол хани барисаанай бүлэгтэй Бурядай өздлениин правлениин харюусалгата секретаряар хүдэлхэн юм.

Наһанайнгаа амаралгада гараһанай удаа түүхын ба соёлой хүсөөнүүдыг хамгаалха Бүхэроссин бүлэгтэй республиканска өздлениин Президиумэй түрүүлэгшын орлогшоор хүдэлбэ.

1988 онһоо М-Ж.Ц.Гармаев ажалай ба дайнай ветерануудай республиканска советэй аппаратад хүдэлнэ. 1991 онһоо тус советыг хүтэлбэрлэнэ. Нүүлэй 5-6 жэлэй туршада республикын болон районуудай ветерануудай советүүдэй хүдэлмэри нилээн эдэбхижүүлэгдэе, ветерануудай хуудал байдалтай холбоотой асуудалууд бодогоор шийдхэгдэдэг болоо.

Хүн зондо хайнаар хандадаг зан заншалаараа, хэрэг ёһоной ба политическэ шэйжэлүүдээр, налархай, аятай зангаараа М-Ж.Ц.Гармаев олоһинтын дунда, түрэл коллектив соогоо нэрэ хүндтэй болоо.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ харуулан дайшалхы габьягай түлөө Бурядай сэрэгшэдтэ Россин Федерациин Герой гэхэн нэрэ зэргэ олгохо, ветеранска эмхин эдэбхитэдэ Россин орден, медальнуудтаар шагнаха тухай үүсхэл М-Ж.Ц.Гармаев гаргаад, эдэ зууршалгануудыг бэлүүлхын түлөө оролдоо юм.

Республикын ветерануудай Совет «Ветеранууд тухай» гэхэн федеральна Хуули бэлүүлгыг эрид шууд, эриэтэ ехэтэйгээр ябуулаха, ганса бие, наһатай үбшэн зондо, инвалидуудта тодорхой туһаламжа үзүүлхыг оролдоно. Ветерануудта гэр байра бариха, байра байдалынь заһаха, түхээрхэ асуудалуудыг республиканска совет саг үргэлжын хараа дороо байлгажа, бэлүүлжэ байдаг юм.

Дайшалхы ба ажалай габьягай түлөө Мүнхэ-Жаргал Цыренжанович Гармаев Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай II шатын орденээр, «Германийн илаһанай түдөө», «Шэнэ газар ашаглаһанай түдөө», «Байгал-Амарай түмэр зам барилһанай түдөө», «Шэнэ габьялата ажалай түдөө», «В.И.Ленинэй түрлөөр 100 жэлэй ойдо», «МНР-эй 50 жэлэй ой», «Ажалай ветеран», ойн баарай медальнуудтаар, Бурядай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй гурбан грамотаар шагнагдаа юм. Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ мүн.

Ветерануудай эхин эмхинүүдыг бэлдүүлхэ, республикын ветеранска эмхине нийтэ нэгэн байлгахы талаар ехэ хүсэлтэ оролдолго гаргажа байһан Мүнхэ-Жаргал Цыренжанович Гармаевыг гарахаяа байһан Туулай жэлээр амаршалаад, энэ жэлдэ элүүр энхэ, гэр бүлдөө амар амгалан ажаһууһынь хүсэе. Үндэр наһатай үбгэд, хүгшэдөө үмэгшэлэн харалсажа, хамгаалжа, үнэтэ буянаа үйлэдэжэ, элдэжэ ябыг даа, Мүнхэ-Жаргал Цыренжанович!

Үхибүүн наһанһаагнай Ташинэ үргэһэн, дэмжэһэн үлзы найхан Үлэгшэн шотагай үршөөл хайра хэзээдэшыг бии байхал.

Г.ДАШЕЕВА.

1999 ОН - ҮНДЭР НАҺАТАЙШУУЛАЙ ЖЭЭ

Буряад Республикын Правительство тус ниймэ захиралта гаргаа хэн. Түнхэдэ сэрэгшэ наһатай зондо туһалха, тэдхэмжэ үзүүлэ бараалхаха, хүндэлхэ гэхэн уриа доро үнэтэ болоо. Энэ талаар эмхидхэн республиканска комитет байгуулагдаа. Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшой Евгений Ханхалаев тус комитетэй түрүүлэгшээр. Хүн зонийг социальна табига хамгаалгын болон ажалай министр Стасий Ефимов орлогшоор томилогдоо.

Олондо мэдээлэ тараалга хэрэгсэлтэй дайнай, ажалай ветерануудай ажаһуулаха ажаһуудал тухай үргэн олон уншагшадта радио, телевизидеи шагнадаг, харадаг тус зондо таһалгаряагүй мэдээсэл хэжэ байһан болоо.

Тэрэншэн Хүн зонийг социальна ажалай талаар хамгаалгын министрствын аймагуудай таһагуудай хүдэлмэрилэгшын аймаг, ноёат нугануудта ажаһуудга үбгэдэ хүгшэлэй гэр байра, материална хангаалга асуудалуудыг шалгажа, байра байдалтай түбхнүүлхын хойноһоо оролдохо болоо. Мүн хүндэ хүшэр ажабайдалтай болоһон заримандань туһаламжа, тэдхэмжэ үзүүлэ байхаар уялгалагдаһан байха юм.

Эдэ бүгдэдөө гадна 1999 оной март, май, август, октябрь нарануудта республикын Элүүрыг хамгаалха министрствын хүдэлмэрилэгшэд «Нээмэл үдэрнуудын эмхидхэжэ, бүхы наһатайшуулай бэснэй эдэбхитэ шалгажа, больница, пансионат, санатори, аришаан курортнуудта амаруулха мастернуудай, хурагшадтай уран хайханы бүтэһэй хүсөөр энэрхы эдэбхитэй комиссионада дэгдэхэ, ажална коллективүүдтэ үбгэдэ хүгшэдөө хүндэлхэ хэснэ ябуулануудыг үнэгэрхэ, эмхидхэхэ зоринготой.

ХОТЫН ЭЗЭН ВЕТЕРАНУУДАЙ УУЛЗАБА

Улаан-Үгэ хотын захиргаанай туслоо Генинагий Айдаев Советскэ районной ветерануудай советэй түлөөлэгшэдтэ уулзаба. Уулзалгада тус районной олон тооты халбаринуудай хүтэлбэрлэгшэдтэ коммунистууд хабаадалсаа.

Хотын гурбан районнуудай гунгаһан манай районной ветеранууд, коммунистууд энэ уулзалга бусадгай түрүүлэгш үнэгэрхэ үүсхэл гаргаба. Хотын гуулаагай тушаалыг канцелярдаар гүйсүүлэгдэхэдэ, нүхэр Айдаевай хууагаһаа найдуулан үгэс хэр зэргэ дүүргэжэ байһан тухай тосогоо хэлэ болоо, - гэжэ, Советскэ районной захиргаанай толгойлогшой А.К.Мелишников хэлэжэ, Г.А.Айдаевта үгэ үгэбэ.

Генинагий Архипович үгэ хэлэхэдэ, мүнөө Советскэ район хотор хамтадаа 108 манай шажуу пенсионер тоологдонго гэдэ. Эдгээр олоһинь министрствэнүүдтэ, албан зургаануудта хүдэлжэ, ветеранууд хүгшэлэлтэй үнэмшэлтэ абайхай. Түнхэдэ ветеранууд болон инвалидуудта туслоо картчануудыг үгэхэ асуудлуудта хуули ёһотойбди. Мүн хуудалга наймаа, гэр байра, асуудалуудыг шийдэхэ ёһотойбди гэжэ нүхэр Айдаев сугараргаһаа мэдүүлэ.

Бигдэнэр, пенсионернууд, нутаг Айдаевай хотын эзэн болоһон хун журалмай ажабайдал, ажаһуудал гурым журамтай болгохын түлөө оролдоно гэжэ харангай гэр үндэр наһатай болоһон Г.П.Миронова хэлэжэ. Миншэ тогтохо асуудал гэхэдэ, бигдэнэр гэрнүүдтэ доого дайхарнуудта магаднуудтэ эмхинүүг хүүлэй үедэ түбхнүүлэ болоһон. Олон ветерануудай гэр байра байхада, шигэжэ зүйшөөһөнэй хэрэг бии гэрнүүдтэ.

Уулзалгада хабааһан партиин Советскэ райкомой секретарь Н.Е.Шелковкин тус хотын 1-дхи хургуулийн түрүүлэгшэ М.А.Черныш Заречный тосхондой, Бүхэроссин харадаггүйшүүлэй бүлэгтэй ветеранууд советэй түрүүлэгшээр В.С.Грищенко, Г.С.Митанов болон бусад шүүмжэлэ урхатайгаар үгэ хэлэхэнь наа, нүхэр Айдаевай эхилхэн хүдэлмэрийг бүхы дээрэ дэмжэжэ, хайшажа байһанаа мэдүүлэ.

Бадма ЦЫРЕНПИЛОВ

«Хүн... эмшн э... Илалтын... шеколо... хүн тээш... хайн... хүлэгтэй... хайнаар

Унша... тнекологи... Эрдэнеев... үдэй бди... жабайдал... Юу... үнэгэ хав... үндэ ж... үнхалгаал... үдэдэн б... үншорн... үнжатай... үнхитэй:... үнхуудах... үнхал ехэ... үнхөрөөгөө... үнхын н... үндань... үнхатай. Г... үнштраци... үнхдалаа э... үнхтом. Эн...

тнеколо... үдэг ор... үдээжэ... үдээшб?

Пла... шалтага... үнхажала... үнхали п... үнхопераци... үнхэндэнай... үнхсексуаль... үнхөлгож... үнххэнэрнүү... үнххотодо 10... үнхүлэглэн... үнхүлэглэ... үнхХус... үнхБин... үнхСайнай н... үнхЦы... үнхтон хом... үнхшгэлээ... үнхЯнар та... үнхрөшье.

Зураглал

аргагүй, энэ ушарнаа ядахан, тулихан зонго тулалнат. Олон шимэ зоншиг эхэнэр болгонон бэш гүт?

- Мүнөө бүхыдөө арбаад иимэ хүндэ операци хээд байнаб. Эшэхэ гайхаханаа шалтаад, зариманинш манда хандадаггүй. Айха, гайхаха юумэн үгы, наһаараа зобожо ябахын орондо операци хүүлээд, үнэн бээ олоһониинь дээрэ гэжэ тоолохо байнаб.

- Иигээд эрэхэдээ, нислэл хотымнай гинекологийн түб операционно ажалаа гэлхэйн

БУРХАНАЙ ТАБИСУУРААР БУЯНАА АРЬБАЖУУЛАН ЯБЫТ ДАА

«Хүндэтэ редакци! Үнгэрһэн намар ехээр үбдөөд, топ мэргээд абааб. «Үбдэхэдэ, эмшэн эргэни» гэхэн үгын үнэн удхыг одоошье бэе дээрээ үзөөб даа. Улаан-Үдэйн гинекологийн отделение оршодог гинекологическа түбтэ операци хүүлээб. Оперативна гинекологийн отделение даагша Ц.Э.Цыбенев хээ юм. Ямар һайн гартай, буянтай хүн гэшэб. Хэдэн жэлдэ зобоожо ябаһан үбшэнһөөм һалгааба гэшэл. һайнише хургыт Цыденжаб Эрдэнеевичтэ — буянаа арьбажуулжа, булта зондоо хүндэтэй ябаг лэ. Зондо һайнише хэһэниинь өөрынш ажабайдалда дэмбэрэлтэй һайнаар нүлөөлэг! Энэ хүн тухай газетэдээ бэшыт гэжэ гуйнаб.

Жэбэма БАДМАЕВА.

хэмжээний эрилтэдэ хүрэмөөр ябуулна гээд тобшолмоор гү?

- Гагсашье манай түбтэ бэшэ, республикын дээдэ гарай хирургнууд ямаршые хүгжэнги, болбосон гүрэнэй мэргэжэлтэдһээ дутуугүй шадабаритай гэжэ мэдэжэ, суутай ха юм. Үнгэрһэн зун эндоскопическа хирургийн асуудалнуудаар Москва хотодо болоһон уласхоорондын конгресстэ хабаадааб. Америкэ, Бельги, Франци, Италиһаа мэдээжэ профессорнууд хабаадаа. Конгресстэ хабаадагшадта үндэр мэргэжэлынь гэршэлһэн уласхоорондын сертификат барюулагдаа. Энэ документ абаһан хүн дэлхэйн ямаршые гүрэнэй клиникэдэ хүдэлхэ эрхэтэй болоно.

- Дурагдаа һаань, ондоо гүрэндэ хүдэлхэ һэн гүт?

- Түрэнһэн тоонтоёо, мэргэжэлһэн газараа орхёод, хайшаа хахад хахад хайшаа хайшаа дуугташахамнайб? Аргагүй хүсөөшье һаа, энэмнай юрын асуудал бэшэ. Манай отделенин врачнууд, медсестранууд эндээ, түрэл коллективтээ яһала ханамжатайгаар хүдэлнэ. Салинай саг соогоо үгтэдэ һаань, хэды һэм? Хори гаран жэлдэ хүдэлхэдөө, хэдэн мэргэжэлтэдэ ажалдан дүршүүлээб, һургаа. Эдэ хэд бэ гээбэл, Александр Владимирович Борголов - мүнөө түбэй ахамад врачай эмнэлгын талаар орлогшоор хүдэлнэ. Юрий Владимирович Шэлхинеев 2-дохи гинекологическа отделение даана. Түмэн Будажапович Цыренов, Светлана Рудольфовна Семёнова гол мэргэжэлтэнай болонхой. Ябан-ошон шадабаринь улам мүлэрн хурсадаха.

...Цыденжаб Эрдэнеевич суг хүдэлдэг залуу нүхэдэйнгөө амжалтануудһаа урмашана. Өөрынгөө бэрхыг гайхаад лэ, эдээндэ туһалангүй һуугаа һаа, бүхы ашаагаа өөрөө зөөхэ болохо - дилдэшгүй ха юм. Жэшээлбэл, хүниие отолонгүй, гурбан нүхэ гаргаад операци хэдэг арга түргэнөөр нэбтэрээ һэн. Иимэ операци түлбэрийн ааб даа, гэрбэше үбшэнгэн түргэн эдэгээдэг, оройдоол 3 үдэрһөө стационарнаа гарадаг, долоон хоногой удаа ажалдаа гарадаг. Булюу, һайн талань тон эли.

1998 оной туршада 3 мянга шахуу хүн оперативна гинекологийн энэ отделенидэ аргалуулаа юм. Республикын ямар аймагуудһаа эхэнэрнүүд илангаяа олоор ханданаг бэ болохо, Закаменск, Хяхта хотонуудһаа, Турунтаево тосхонһоо, Хурамхаанһаа гээб. Эндэ шэжжэлжэ үзэмөөр ямар нэгэн тусгаар шалтагаан бии гү, алай иимээр тудалдана гү? Энэ асуудалда харюусахань бэрхэтэй ааб даа.

Эмнэлгэ, аргаламжада (илангаяа операционно ажаалда) бурханай табисуураар хүдэлдэг бэлигтэниие хургаар дараан тооломоор ха. Дээдэ категориин врач Ц.Э.Цыбеневэй нэрэ эдэний тоодо нэрлэгдэхэл ёһотой гэжэ эли. Үнгэрһэн жэлдэ үнэнэй эмшэндэ «Буряад Республикын габьяата врач» гэхэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдоо. Үнэнэй ажалайнь, үнэн габьягайнь гэршэ мүй!

Галина ДАШЕЕВА.

Шэнэ зүжэгэй хүшэгэ сэлиг

ОДОЖУУДЫЕ ХЭН ЯЛАЛЗУУЛААБ?

Хүхюу хүгтэй, энеэдэ наадатай зүжэг харахада, заримдаа одоошье аятай байдаг лэ. Буряад драмын академическэ театрта һайнай табигдаһан француз драматург Роберт Томой «Найман дуратай эхэнэрнүүд» гэхэн зүжэгые сэдхэлэй ханалтатайгаар хараабди гэхэн зон олон байгаа. Комедийнэ үндэлхэтэй энэ детектив «Гэрэй эзэн алуулба» гэхэн хуурмаг баримтаһаа һабагшалан, үйлэеэ дэлгээнэ. «Гэрэй эзэндэ дүтэ 8 эхэнэрһээ ондоо хүн гэр соо байгаагүй. Хэн алууршан бэ?».

Аймшагтай энэ асуудал зүжэгэй героинуудыг хүлгүүлнэ, хүн бүхэнэйнь гэрэй эзэндэ бодото хандасыг, далда абьяас шуналынь, ухаан бодолойнь хэмжээг элирүүлнэ харуулна. Мүнгэнэй мүнхэ татаса, бэһэнэ һэжээг зайсуула...

Эдэ эхэнэрнүүдэй образуудыг Буряадайһай үндэр солотой, габьяата бэлигтэн топ паринаар, шадамараар тобойлгон харуулаа, тэдэ дүрэнүүдынь сэдхэлдэ хадуугдан үлэмөөр лэ. Марта Зориктуева, Нина Токуренова, Дарима Батомункуева, Людмила Дугарова... Ухибүүн ябаханаа эдэний ялас гэмэ, дабташагүй наадыг хаража, зулгы һайхан шарайнь адаглажа үндыгөө һэмди, хэды саг үгээрөө гээшэб гэн гэхэйш, мүнөөдэрише хэн хэшиһынь ивөхий залуунууд, он жэлнүүд тэдэнише дайраагүй, дараагүй мэтэ. Зохёохы ажал, бэлигэй гэрэл хүниие үгшээрүүлдэггүй - шимэл шидитэй ха юм.

Эдэний хажууда залуу үеин Эржесна Жамбалова, Дарима Гылыкова, Бальжигит Очирова, Любовь Онгоева наадаһан ролынуудайһаа онсо шэнжыг олохыг оролдоо гээд харагынь хараһаа эли һэн.

Байдалаа ишээр зохёохыг хүсэһэн таб-яб гэмэ түсэбтэй Габиг, үхибүүн мэтэ гэнэн, үгэ, ябадалаараа энеэдэ наада үүсхэдэ Огюстина, зан абарынгаа хүсые задарюунаар харуулан Хүгшэн Эжы, ямаршые байдалда мухардахагүй Пьеретти... Гэхэ зуура эгээл бишыхан эгээл наһатай хоёрыг энэ зүжэг соо наадаһан Дарима Гылыкова Дарима Батомункуева хоёртой ролынуудыг онсо һайшаамаар гээд сэгнэмээр байна. Катринийн хүбэлгэн шураһыг, һонюуша бэрхыг Д.Гылыкова топ тааруугаар харуулаа, Хүгшэн Эжын хүндэрхүү хүлгүүе Буряадай арадай. артүст Д.Батомункуева үнэншэмөөр дамжуулаа. Тобшолол хэлэбэл, харагшадтай сэдхэл руу зүжэг «зүргээг олоо» гэе.

Хэнэй ашаар, хэнэй хүсөөр шимэ зүргэ олооб гэхэн удаадахи асуудал гараад эрэнэ. Режиссер-найруулагшын

оролдолгоор ааб даа. Режиссер Т.Б.Бадагаева Зүүн Сибирийн гүрэнэй соёлой ба искусствын академийн кафедрин доцент мүн. Өөрөө тус дээдэ һургуули дүүргэһэн, Россия искусствын академийн дэргэдэ режиссерско дээдэ курсануудыг түгээһэн налтартай. Гол ажалнуудынь - Буряад драмын театрта 1983 ондо Ц.Шагжисай «Будамшуу», Д.Эрдэнеевэй «Бальжиг хатан» зүжэгүүдыг найруулан табья һэн.

- Туяна Баяртуевна, һонирхолтой энэ ажалартнай амаршалай. Ямар ушарнаа энэ зүжэг табиха гэхэн ишидхэбэри абтаа гээшэб? - гэхэн асуудалдаһай ишгээжэ харюусаба:

- Гайхалтайгаар наададаг, зохёохы шадабары ехэтэй артистнуудайһаа бэлигыг ишээр, ондоо талаһаань харуулаа һаа гээжэ француз детектив ишгээ һэмди. Энэ хүндэ сагта мүнгэнэйше талаар хүндэ. Театрай хүтэлбэрийн гуйлалта Соёлой жинистество туһалаа. Олон зон оролдоол даа. Ахамад уран зурааша Бальжигима Доржиевич Доржиевай үүсхэл гаргажа, декораци зохёоһонийнь топ сэлтэй.

- «Найман дуратай эхэнэрнүүд» наартай һайханаар угтагдаа. Зохёохы коллективэй ёһотой амжалта мүн. Та, хубидаа, шимэ амжалта яагаад туйлабат?

- Нэгэ үдэрөөр бүтэһэн ажал бэшэ. Анха түрүүшынхэ намайе Буряад драмын театрыг хүтэлбэрилжэ байһан Цырен Аюржанавич Балбаров үнэн сэдхэлһээ дэмжээ, «Будамшууе» найруулан табиг гэжэ найдаа бэлэй. Энэиндэ мүнөө болотор баясадагби. Гадна дээдэ һургуулидаа оюунтантай хүдэлжэб, «Ульгэр» театрта олон зүжэгүүдыг найруулан табьяб. Зохёохы үүсхэл, хүсэмни - манай суута артист бэлигтэнтэй суг харилсаанһаам эхитэй. Эдэнийр одо олон ондоо тээһэнь ялалзуулаа һаа, эгээл дээдын туйлаһа бэшэ гү?

...Одонуудыг ялалзуулан хүниие хэн гээд нэрлэмээр бэ? Гэрэл носоон бадарагша гээд гү?

Галина БАЗАРЖАПОВА. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: режиссёр-найруулагша Т.Б.Бадагаева.

...Уишагынь гуйлтаар республикын гинекологическа түб хүрээбди. Цыденжаб Эрдэнеевич тухай хоёр жэлэй саана бэшэ бэлэйбди, тэрэ гэхээр ажалдань, ажабайдалдань ямар хубилалтанууд болооб?

- Юунэй ехэ хубилалта болохоб даа? Мүнгэ һангаар һомололго ядуу, салин хүлһэн хахад жэл соо үгы. Багшанарта адли булалгаалхын аргагүй. Хүнэй ами наһан - наадан бэшэ ха юм. Үбшэнгэнэй тоо олошорһоор. Үбшэнөө һүжэрөөжэ унжагайруулан, иммунитет һулаатай, анимитэй эхэнэрнүүд олоор хандана. Байдалай муудаха бүри эмшэн бүхэндэмнай тудадг ажал ехэ болоо, - гээд Цыденжаб Эрдэнеевич хөөрөөгөө эхилнэ.

Үдэн һүүлээр операционно залһаа гараха хахадань тудалдаа һэмди. Нилээн эсэнги янзатай. Гайхамаар юумэн үгы, аяар найман операци хээд, пайман хүндэ эмнэлгын хаба шалдаа зориулаад байхадаа, хүсөө сүм үгөөл ха юм. Энэгээр ажалта үдэр дүүрээгүй.

- Цыденжаб Эрдэнеевич, гинекологическа үбшэнүүдээр операци хэдэг ори ганса түб гээд танай эмхи хөөрөөжэ. Ямар шэнэ арганууд хэрэглэгдэнэ гээшэб?

- Пластическа операци хэнбди. Эдэб шалтагаанһаа - үбшэнһөө, гүрэхэһөө үлэжжалан, эхэнэрэй ядуу байдалда ороболнь гү, алай шээһээ баридаггүй ушарнуудта операци хэнбди. «Нью Стар» гэхэн фирмэ эмнэмнай байгуулагданхай. Бээ түхэлдөө сексуальна шэнжэ оруулха, хүхээс томо болгожо, бамбайлгаха хүсэлтэй залуу эхэнэрнүүд гол түлэб ерэдэг. Энэ үүсхэл Киев хотодо 10 жэлэй саана эхисэ абаад, ороной эмнэлгын зургаануудта нэбтэрүүлэгдэһэн гээшэ. Тусхай, нилээн үнэтэй голь энэ хэрэгтэ хэрэглэгдэнэ.

- Хүсэлтэйшүүл олон гү? - Бий ааб даа, залуушуул яшаха һэм. Сагнай иимэ ха юм.

- Цыденжаб Эрдэнеевич, та өөрөө мон хоморой шухаг, гинекологическа нэгэ шэжжэлээр ори ганса мэргэжэлтэн болоонт. Ямар талаар бэ гэхэдэ, түрэхэ гарахын арьшыг, эхэнэршыг гэжэ тодорхойлхын

С ЖЕЛТЫМ КОТОМ - БЕЗ НЕРВОТРЕПКИ

В прогнозах на год грядущий недостатка нет. Но руководитель русской астрологической школы Александр Зараев, в отличие от многих политиков и экономистов, демонстрирует полный оптимизм. Он, например, абсолютно уверен, что наступающий год Желтого кота внесет добрые перемены в жизнь людей, сделает ее спокойной, уравновешенной. Более того, долгожданный финансовый успех придет к гражданам «без лишней нервозности».

Зараев уточняет, что год этот начнется 16 февраля, в 9.30 утра

по московскому времени. И хотя его старт совпадает с солнечным затмением, позитивных перемен предвидится все же больше, чем негативных. Вот и слава Богу, ибо от последних мы попросту устали. Желтый кот, по мнению руководителя русской астрологической школы, перекроит карьеры известных политиков, вызовет серьезные экономические перемены - и не только в России. И вообще, этот год всем сестрам раздаст по серьгам. Близнецам, скажем, он сулит прорыв во власть, Тельцам - деньги, Львам - здоровье.

У РОССИИ С БЕЛОРУССИЕЙ БУДЕТ ОДНА ВАЛЮТА

В второтысячелетии эти страны станут считать денежки вместе, а копить - врозь.

Ждать осталось недолго. «С 2000 году у России с Белоруссией будет единый бюджет на основе единой валюты», - такую весть сообщил вчера журналистам первый вице-премьер Владимир Густов. Это судьбоносное финансовое решение зафиксировано в документах по дальнейшему единению государств, которые подписали недавно президенты Ельцин и Лукашенко. Единый бюджет будет строиться по модели Европейского союза. Это значит, валюта (наличка и безналичка) у нас будет общая, а вот бюджеты - по особке.

Сейчас лучшие мозги обеих стран будут ломать головы, как запустить механизм введения единой валюты, как она будет называться (возможно, «белро») и когда точно начнет обращение. Европа шла к своей евро десятилетиями. Мы все делаем быстро и решительно.

Василий УСТЮЖАНИН.

ДЕНЬГИ СЧЕТ ЛЮБЯТ

Иностранцы компании в уходящем году инвестировали в российскую экономику 2 миллиарда долларов. В 1999 году ожидаются прямые инвестиционные вложения в реальный сектор экономики России в размере 2 миллиардов 500 миллионов долларов.

КТО ЖЕ СЕБЕ ВРАГ

Парламент Сербии отменил закон о привилегиях для руководства страны, вызвавший протесты среди населения. Закон предусматривал оклады в 10-20 раз выше средних, оплачиваемую прислугу и еще ряд привилегий для президента Сербии, членов правительства, депутатов.

У САМОЙ КРОМКИ СТРАТОСФЕРЫ

Попытка совершить новое безостановочное путешествие вокруг света на воздушном шаре из самого центра Австралии отложена в связи с неблагоприятными погодными условиями.

Австралиец Джон Уоллингтон и два американца - Дэйв Липпигер и Боб Мартин планируют свое путешествие на недостижимой прежде для пилотируемых воздушных шаров высоте до 39 км у самого верхнего края стратосферы, куда не поднимаются даже самолеты.

В СИЗО МЯГКО СТЕЛЯТ

В следственном изоляторе города Кокшетау открылась камера «люкс». В ожидании суда постояльцы тюрьмы могут теперь с комфортом провести время. Вместо привычных нар - мягкие кровати с белоснежным постельным бельем, пушистый палас на полу, цветной телевизор. Суточная оплата за пребывание в камере повышенной комфортности гораздо дешевле, чем за аналогичный номер в гостинице: он по карману и преступникам со средним «доходом».

Караганда.

Скоро всех нас ждет налоговая реформа. Правительство намерено облегчить фиксальное бремя предприятий и переложить его на граждан. С марта на 5 процентов снижаются НДС и налог на прибыль, с 38 до 27 процентов сокращаются отчисления в социальные фонды. Одновременно во всех торговых точках будет введен налог с продаж. То есть весной за товары нам всем придется платить как минимум на 10 процентов больше, чем сегодня. А для состоятельных граждан «час расплаты»

пробьет еще раньше - с 25 января при покупках, сумма которых превышает 1000 минимальных зарплат, им придется объяснить фиксальным органам, где деньги взяли. Таким способом нас будут учить декларировать доходы, а предприятия заставлять выходить из «тени». Все для того, чтобы пополнить государственную казну.

А деньги нужны федеральной власти как воздух.

ПРИДЕТСЯ ЖИТЬ ПО СРЕДСТВАМ

По самым оптимистическим прогнозам, падение производства будет продолжаться до будущей осени. Но при этом премьер Евгений Примаков пообещал не разгонять печатный станок, удерживать инфляцию на рубеже 30 процентов и начать сокращение государственного долга. Меж тем наступает срок платежей по внешним займам на сумму около 20 миллиардов долла-

ров. Таких денег в казне нет, и единственный выход - добиться отсрочки от западных кредиторов. А это возможно, если только правительство сумеет жить по средствам. То есть исполнять жесткий бюджет - сокращать льготы и социальные программы, выводить предприятия из «тени» и собирать не половину, как сейчас, а хотя бы 70 процентов налогов.

Василий ЩУРОВ.

ВИРТУАЛЬНАЯ ПАРТИЯ НЕМЦОВА ПОЛУЧИЛА СВИДЕТЕЛЬСТВО О РОЖДЕНИИ

Немцов не был бы Немцовым, если бы пошел по обычному пути создания своего движения. На собственной страничке в Интернете он открыл анкету для единомышленников. Набралось больше тысячи человек. Как бывалый политик бывший вице-премьер почувствовал, что пора призвать их под свои «знамена». В итоге из чисто виртуальной партии движения

стало приобретать вполне земные черты. В 49 регионах страны уже созданы местные отделения «России Молодой».

Новое движение выступает за то, о чем не раз говорил Немцов, сидя в «Белом доме». Чтобы на место коррумпированных чиновников пришли новые, молодые и энергичные люди, не разращенные пылесосом системой власти. Что нужно

создать общество социальной справедливости, где нет разительного контраста между сверхбогатством меньшинства и нищетой большинства. Что нужно бороться против нависшей над Россией угрозой фашизма, национализма и возврата коммунистов.

В манифесте нового движения есть и неординарные цели. «Россия Молодая» выступает за принятие такого

закона о воинской обязанности, который даст тем, кто не хочет служить, возможность при условии выплаты денежной компенсации заменить службу альтернативной или военными сборами.

- Самостоятельно участвовать в выборах мы не будем, - заявил «КП» Борис Немцов. - Лишь в составе правоцентристского блока.

Пропишется ли в жизни виртуальная партия Немцова, покажет время.

Николай АЛЕКСАНДРОВ.

Стала Беназир невыездной

Лидеру пакистанской оппозиции Беназир Бхутто не удалось отправиться в Дубай со своими тремя детьми, которые учатся в ОАЭ. В аэропорту Карачи лидеру оппозиции объяснили, что ее имя значится в списке лиц, которым запрещено выезжать за границу. Беназир Бхутто ждет суда по обвинению в коррупции.

Фото АР.

В ПЕТЕРБУРГЕ РОЖАЮТ ВСЕМ КРИЗИСАМ НАЗЛО

Самой пожилой в России мамой поворожденного малыша стала 60-летняя Виктория Андреевна Скобликова, которая на днях благополучно разрешилась от бремени в Санкт-Петербурге. Девочка, появившейся на свет точно в срок и с самыми что ни на есть среднестатистическими параметрами (3500 граммов, 52 см), дала имя Анна.

Роженицы за 50 лет поступают в петербургский Институт акушерства и гинекологии имени Отта в среднем дважды в месяц. Так, здесь же недавно 52-летняя дама произвела на свет двойню. Это тоже первый подобный случай в Российской Федерации.

Валерия СТРЕЛЬНИКОВА.

ЖИВИ ДОЛГО, АГАФЬЯ

Сообщение о смерти Агафьи Лыковой - последней из семьи староверов, после революции поселившейся в глухом таежном углу в верховьях Абакана, до слез расстроило не одних земляков-сибиряков. Для многих россиян Лыковы стали родными и близкими людьми. Их драматическая судьба все эти годы, со времени «открытия» отшельников, вызывает неизменное сочувствие. Поэтому второе сообщение, опровергающее первое: жива Агафья! - отозвалось в сердцах радостью.

«Но какой вести верить?», - забеспокоились кемеровские родичи Агафьи, и давай уговаривать губернатора Кемеровской области Амана Тулеева отправить к таежной избушке вертолет.

Прибывшие на место с хозяйкой разминулись. От двух женщин-староверок, зимующих вместе с Агафьей, узнали, что ушла она на поиски корма для коз, а это неблизкий путь. Так как же, откуда пошла гулять по свету худшая из вестей? Дело в том, что прихварывает Агафья. Застав ее лежащей в болезни, охотник, не разобравшись видно, и принес из тайги эту «утку».

ТАБАК СДАЮТ АМЕРИКАНЦЫ

Впервые в Таласской области Киргизии прием табачного листа начала американская компания «Даймон интернэшнл». С этой целью здесь открыты пять приемных пунктов. Представители «Даймона» также провели для местных крестьян семинар, на котором ознакомили их с требованиями к качеству сырья и показали его кондиционные образцы.

Согласно договору с транснациональной компанией «Таласская агр. производств» должны сдать ей табак не менее чем с 500 гектаров, поскольку еще год назад компания выделила на эти цели ссуду в размере 50 тысяч долларов.

Юлия ПРОХОРОВА.

Бишкек.

«ТРУБСТАЛЬ» ТРЕБУЕТ ДЕНЬГИ

Вот уже неделю большая группа рабочих и инжене-

ров Днепропетровского ПО «Трубсталь» пикетирует посольство Казахстана в Киеве. Они пришли сюда с решением Международного арбитражного суда о взыскании с казахстанской торговой фирмы «Алматы-контракт» долга и штрафа на сумму 4 миллиона долларов за поставленные в свое время трубы. Однако деньги на Украину не пришли до сих пор.

Сергей ИЛЬЧЕНКО.

Киев.

ЕЩЕ ОДИН «ПРОЕКТ ВЕКА»

Американская компания «Эпрон» представила предварительный проект ТЭО транскаспийского газопровода. По оценкам специалистов, предварительный проект содержит обнадеживающие результаты. В частности, расчеты компании подтверждают наличие достаточных запасов газа в

представленных в проекте сырьевых источниках. Стоимость будущего газопровода оценивается в 2,5 миллиарда долларов.

Михаил ШАЛАЕВ.

Ашхабад.

УЗБЕКОВ МУЧАЕТ ЖАЖДА

Водные ресурсы Узбекистана стремительно тают. Об этом заявили специалисты предприятия «Узбекгидрогеология». По их словам, за три десятилетия запасы подземных вод сократились на 40 процентов при ежегодном росте потребления на 3 процента. Решено обратиться в ЮНЕСКО с просьбой включить Узбекистан в Международную гидроэкологическую программу помощи маловодным странам.

Рустем ТЭЛЬ

Ташкент.

Подготовила Д. ЭРДЫНИЕВА.

Үргэлжлэл.

Тэрэ сагта Хориин 10 дасанда лананарай тоо 772, Хориин буряаднараи эрэ ба эмэгтэйнүү- ай тоо 48 мянга 518 дүүшэ байһан бэлэй.

Энэл үедэ Хориин ахалагша соржо лама Еши Жамсын өөрын шөө ламанарай байдал тухай 20 бүлэгтэй, 237 зүйлтэй положени зохиёо. Тэрэнэй хоор 34 дасанда отогһоо 400, хасагһаа 200, ниитэ 600 штат ламанар, отогһоо 1000, хасагһаа 400 - хамта дээрээ 1400 хуварагууд байха гэхэн юм. Энэ положение дурсагдаһан комиссида барюулан бэлэй.

1832 ондо Хориин главна соржо лама Цуваанай гэдэг Эрхүүгэй губернкэ правленийи октябрийн 28-ай 11022 тоото саазаар Лубсан-Содба Даваа-Нуранай гэгшэ ламын нүшхэдэ, орондонь Худанай дасанай шэрээтэ болобо. Энэ дид-хамба байгаа, Худанай дасанай 45 жэлдэ шэрээтээр һууһан бэлэй.

Энэ жэлдэ Эрхүүгэй губернкэ правленийи декабрийн 15-ай циркуляраар Байгалай саадахи монгол, буряад зон дотор ламанар 400 хүрбэ. Дасануудай ба ламанарай байдалай тушаа проектүүд тусгаар шүүгдэжэ байһан тула тэрэнэй баталагдаха хүрэтэр ахамадай зүбшөөлгүйгөөр ехэ ба лага дасан бү баригты, нэмээжэ ламанарые бү дэбжүүлгты гэхэн 40 дарамал экзemplарнууд тараагдаба, тэрэниие бандида хамбаар дамжуулан, монгол оршуулгатайнь дасануудай үндэндэ хадажа байгты гэбэ. 1833 ондэй хабар саһан ехэтэ орожо, хатуу жэл байһан, ургаса урда жэлдэнь муу байһан шалтагаанһаа Хориин шотаг дотор үбһэ, талхан, малай тэжээл хомордожо, малда гэмтэл зуд болобо.

Мүн энэ ондо Хориин главна тайшаа Дамбадугарай гэгшэдэ сагаан мүнэн кортик хайрые Зүүн Сибирийн генерал-губернаторай гэршээлгэтэйгээр хүртээгдэбэ. 1834 ондо Хориин главна соржо лама, бандида хамбын помощник, Худанай дасанай шэрээтэ Дойндол Цуваанда буддын шажантанай байдалые шүүмжэлһэн генерал барон Капштадай зуурналгаар гадаадын хэрэгүүдэй Министрствын Азийн департаментын январийн 20-ой саазаар сэнхир лентэтэй хүтүүндэ зүүхэ 20 золотник алтан медаль хайра хүртээгдэбэ.

1835 он болотор Ага шотагта луудаг элдэб отогой буса түрэлтэн хадаа Дээдэ-Удын округой Хориин мэдэлэй инородно управануудай мэдэлдэ байгаа. Харин шотагай холоһоо боложо, гасаланда ородог байһан дээрэнхэ Дээдэ-Удын округной соведэй августын 15-ай шийдхэбэрээр тэдэрүр гансахан Атын инородно управленийи мэдэлдэ хамжагдаба. Тус шийдхэбэриие Эрхүүгэй гражанска губернатор баталба.

Энэ ондо Хориин главна тайшаа Жэгжэд Дамбадугарай нүшхэбэ. Тушаалынь хоёр луугаар тайшаа Бадма Павелай гэдэг дааба. Үшөө 1729 ондо 11 эсэгын зондо 11 тугууд үршөөгдэһэн бэлэй. Харин 1837 ондо Анаагай модон дасанай гал аюулаһаа боложо шатахада, эдэ тугуудай зариманинь шатаһан бэйгээ. Анхан 11 отог зоной үнэржээ олон болоходо, 14 отог зон болобо. 14 тугууд, мүн тэрэ ондэй октябрийн 20-ой үдэр Ехэ дээдын грамотатай үршөөгдэһэн бэлэй. Хуушарһан тугууд Эрхүүгэй сэрээтэй арсеналда багтаагдажа байдаг һэн.

Атын буса түрэлтэнэй зууршалга гуйлтые Эрхүүгэй

губернкэ совет зүбшэһэн бэлэй. 1837 оной июлийн 27-до Зүүн Сибирийн генерал-губернатор баталһан байна: Атын буса түрэлтэн 8808 эрэ дүүшэ эхэнэр бүлэгтэеэ Дээдэ-Удын округой ба Хориин степной дүүмын мэдэлһээ гаража, Нэрнүүгэй округой Атын главна управын мэдэлдэ хамжуулагдаба.

Нүгшэһэн тайшаа Жэгжэд Дамбадугарайн орондо 1838 ондо Ринчэй-Доржо Дэмбилэй гэгшэ Хориин

хахад зоной хэлтэги (хахад зоной хабаадалгатай хунгалтаар) Хориин главна тайшаагай тушаалда баталагдаба. Энэ үеһөө эхилэн Хориин зоной хахадны нүгшэһэн Жэгжэд Дамбадугарайн хубүүн Тарба гэдэги Хориин главна тайшаа болгохо һэмди гэдэг болобо. Хориин зон хоёр можо боложо, доторой зарга эхилбэ.

Буддын шажантанай ахалагша лама бандида хамба Хэтэрхэйи орондо соржо лама Шойбон-Доржо Еши-Жамсын энэ ондо баталагдаба. 1838 оной мартын 9-нэй Эрхүүгэй губернкэ соведэй абаһан шийдхэбэрээр, Зүүн Сибирийн генерал-губернаторай баталһанаар Атын инородно управа Степной дүүмэ боложо, тэрэнэй захиргаанда 6 инородно управанууд оробо.

Атын управын гулава байһан зайсан Түгэлдэр Тобын Степной дүүмын председатель болобо. Дүүмын 6 управые нэрлэбэ: 1. Сүүгэл. 2.Бэргэсүүгэл. 3.Могойто. 4.Чулуутай. 5.Хилын (Хялын). 6.Тудхалтын, тэрэн хожом Түүргын инородно управа гэжэ нэрлэгдэһэн бэлэй. Эдэнэй мэдэлдэ 9 обог эсэгын зон байгаа. Гушад ба батанай обогууд үгы. 1842 ондо Хориин главна тайшаа Дэмбилэй хадаа өөрын зонгой заргатай байһан шалтагаанһаа бээ хүндэтэй болгохын тулада Санкт-Петербургда ошожо, християн шажанда ороод, Николай Дэмбилов гэжэ нэрэтэй боложо, мүн Сибирийн хасаг сэрэгүүдэй заһуул (есаул) гэжэ нэрэтэй болоод бусаһан бэлэй. Энэнь тайшаа Шодындо 1729 ондо тайшаа хэргэм хүрэхэн патент дотор дурсагдаһан ушарые һануула, тийхэдэ граф Орлов туһаламжа үзүүлһэн.

Мүн тэрэ ондо (1842) Атын буса түрэлтэнэй ахамад тайшаада бодонгууд отогой зайсан Зангя Данчинай, хоёр дугаар тайшаада (дүүмын председател байһан зайһан) Түгэлдэр Тобын гэгшэдые Атын буряаднараи хунгалтын ёһоор Эрхүүгэй гражанска губернатор баталба. Энэ ондой ноябрийн 19-эй үдэр Ехэ дээдын грамотатай хамта 9 тугууд Атын буса түрэлтэндэ үршөөгдэбэ.

Энэ забһарта Хориин отогой гулаванар худай обогой Доржи, галуудай Барон, зүүн хубдугдэй Эрдэни Тарковой, Туулга Тобхын гэгшэд тушаалдаа зүдхэмжэтэй ажаллаһанай түлөө коллежскэ регистраторай хэргэмдэ хүртэһэн бэлэй.

1846 ондо буддын шажантание шүүмжэлэн үзэхээ камер-юнкер эрбэ. Мүн энэ ондой сентябрийн 17-ной мэдээгээр гүрэнэй сангай зөөрийн министрай ноён нүхэр (товарищ министра гэжэ тушаал тэрэ үедэ байһан. Орш.) Зүүн Сибирийн буса түрэлтэнэй газарые дүүшын элшээгээр хэмжэлгэ хадаа ёһотой бэлэй гэбэ. (Зүб бэшэ гэбэ. Орш.).

1848 оной декабрийн 26-най һүни Хориин Степной дүүмэ галда шатаагдаба. Главна тайшаа Дэмбилэй өөрын заргатай байһан юм. Мүнүнэй гаргаша хэдэ, тэрэ хадаа дүүмын хоёр заруулантай, нэгэ денчик хэрээснэг буса түрэлтэ Соболев, Олхоев, Мелентьев гэгшэдгэй

нүхэсэжэ, дүүмэ дотор хуряагдаһан сангай мунгые абахын тулада дүүмье галдаһаниинь мүшхэбэрээр тодорхойлогдобо. Тэдэнэр бултадаа хуулийн хэһээлтэдэ оробо.

Энээнэй урда Шэтын острог гэжэ байһан газарта Байгалай саадахи областной управлени тогтоогдожо, Хориин зон хадаа Эрхүүгэй губернийн мэдэлһээ

оробо. Энэ үеһөө урагша Хориин буряаднар Буддын шажантай болобошые, зарим үсөөхэн зон үбшэн тулада бөөнэрые хэрэглэдэг зайтай байгаа. Энэнь хорюулгүй байһан бэлэй.

Ехэ дээдээр баталагдаһан Сибирийн комитедэй зохёһон положенээр ламын шажантан, бөөгэй шажантан шажанаа шүтэхэ дүүрэн эрхэ сүлөөтэй

Станиславай 3-дугаар зэргын ордендо хубарюулан хүртэһэн Түгэлдэр Тобын зоной хунгалтаар дэмжэгдэн, 1858 ондо засагаар багалагдаба. Тэрэнэй орондо 2-дугаар тайшаагаар хубдүүд отогой дүүмын заседатель байһан Бороншуур Бортигай зоной хунгалтаар болобо.

Энэ 1858 ондо ревизи болоходо, Анаагай Хоридо 19830 эрэ дүүшэ, Атын Хоридо 12884 эрэ дүүшэ байба. Энэл ондо Зүүн Сибирийн ахалагша лама бандида хамба Еши-Жамсын наһа бараба. Хүлэн нуурай дасанай шэрээтэ Чойроб Ванчигай хамбын тушаалда положениин ёһоор орожо, бүгдэ ламын шажантанай депутатнарай хунгалһанаар Ехэ дээдын 1860 оной декабрийн 22-ой үдэрэй зарлигаар нүгшэһэн хамба Еши-Жамсын орондо тэрэ тушаал даахая баталагдаба.

Энэ ондо Атын буряаднарай главна тайшаа коллежскэ регистратор ба кавалер Тобын гэгшэдэ Ехэ дээдын зарлигаар 200 түхэриг мүнгэн наградые Атын буса түрэлтэнэй ясаар алые доимкагүйгөөр дүүргүүлжэ байһанай түлөө барюулагдаба.

Амурай зүгтэ албанда ябаһан сэрэгшэдтэ Хориин зоной шадалай зэргээр туһаламжа үзүүлһэндэ, энэ хэрэгтэ эдэбхи гаргашанайнь түлөө главна тайшаа Бадма Ошоройдо 1858 онһоо эхилээд хубарюулжа, Станиславска лентэтэй ба Владимирска алган медальнууд, мүнгэн кортик, 1863 ба 1866 онуудда коллежскэ регистратор ба губернкэ секретарь хэргэмүүд хүртээгдэбэ.

1863 ондо Байгалай үмэнэ талада уһанай ехэ үер болобо. Энэ үеһөө эхилжэ, Байгалай үмэнэ талада ород үнэн алдарта шажан дэлгэрбэ. 1863 онһоо эхилжэ, сангай ашаанууд сангай гаргашаар ябадаг болобо, сэрэгэй ба гэмтэнэй паргийн хүншэһэндэ, улаа шэрээдэг албанда мүнгэн нэмэгдэбэ. Дурдагдаһан улаагай моридые бэлэн байлаха түлбэри хүлэһэн урдынхида орходоо хунгэн болобо. Энэ Хориин зон Хелгын Зоргологшой шэнэ зам бариба, Барай ба Заганай замуудые барилгаһаа, Петровск замай хахадые заһабарилха ажалһаа сүлөөлэгдэбэ, тийгээд Шэтын замай заһабарилгада хабаадаба.

1864 ондо сэрэгэй губернатор Николай Петрович Дитмарай оролдолгоор Шэтын городто 4 класстай пансион гэжэ һургуули байгуулагдаба. Манай Хориин буряаднар буса түрэлтэнһөө түрүүн хургуулийн хүтээлгэдэ гэжэ 38 мянган түхэриг мүнгэн үргэл хэбэ. Тийгээд Анаа ба Ага Хориин буряад зонһоо 30 гаран шабинарые тэндэ оруулаад, гаргашынь өһөдтө даажэ абаба. Нэгэ шабин жэл бүрийн гаргаша 150 түхэриг бэлэй. Харин энэ хургуули дээдэ ахамадһаа баталагдагүй дээрһэнэ 5 жэлдэ байгаад зогсоолдон юм.

1867 ондо Москва городто императорска университетдэй дэргэдэ этнографическа музей байгуулахын урда энэ выставкэ нээхэ гэжэ хэлсэбэ. Хаанта орон доторой элдэб обогтон зоной эрэ эмэн шэмэг, хубсаһа хунар, ажабайдалай ба шажан мүргэлэй хэрэгсэлнүүдые суглуулжа эхиабэ. Тусхай байгуулагдаһан яаманай ахалан захирагша императорай церемонийстер Данковай 1866 оной сентябрийн 11-эй бэшэг буряаднарай ахалагша ламада барюулагдаһан юм. Хориин ламанарһаа буряадуудай хубсаһанууд, гоёлто шэмэг зүүдхэлнүүд эльгээгдэһэн гэжэ. Худанай дасанай шэрээтэ лама Цуваан гэдэг үнэтэ зүйлнүүдые эльгээһэн, тэрэнэй түлөө энэ выставкин бронзово медальта хүртэһэн байна.

1867 ондо сэрэгэй губернатор Дитмарай үедэ Шэтын городто апрелин 4-нэй үдэр мүргэл ба найр наадан болобо. Ехэ дээдын эзэн императорай ами наһые хороохо гэхэн хорото этгээдүүдэй һэдэлгэ хосоржо, амгалан байдал тогтоогдоһон тула мүргэл болон баясхалангай найрай суглаан болобо. Хориин ба Атын главна тайшаагаар Ошорой ба Тобын гэгшэ отогуудай ахамад сайдуудай хамта Ехэ дээдэ эзэнһээ үршөөгдэһэн тугуудтайгаа байлсажа, өөһэдыньөө шүтэдэг шажанаи журамаар хамгые шаданга бурханда зальбарһан байна.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

Шираб-Нимбу ХУБИТЫН

ХОРИИН АРБАН НЭГЭН ЭСЭГЫН БУРЯАД ЗОНОЙ ДОМОГ ТҮҮХЭ

болобошые, үнэн алдарта (православна) шажанһаа бэшэ шажантан өөһэд хоорондоо, өөһэд соогоо холи-солохо ёһогүй гэхэн илгабари бии байгаа. Урдань Хориин зонд аунда бөөнэр, бөөгэй мүргэл би байһан юм. Энэнь анханһаа Хударинаа Хориин зондо нүүжэ ерээд хамта һууһан уладһаа үндэһэ абаһан байгаа. Бөөгэй мүргэлтэйбди гэжэ Хориин зонһоо 70 хүн бэшүүлһэн байгаа, тэдэ-нэрын нүшхэһөөр һүүлэй сагай мэдээгээр дууһаа болобо.

Татаржа, тэрэнэй захиргаанда хамжагдаба.

1850 ондо урдын нүгшэһэн Жэгжэд Дамбадугарайн хубүүн заседатель Тарба Жэгжэдэй Хориин главна тайшаа болобо. Энэ ондо ревизи болоходо, Анаагай Хориин зон 16347 дүүшэ байгаа.

Энэ ондой хабар Хори шотагта саһан ехээр орожо, урда жэлдэнь ургаса муутай ган гасуур, хорхойн гэмтэлгэ болоһон тулада зуд боложо, мал олоор үхэжэ хороһон бэлэй.

Зүүн Сибирийн генерал-губернатор ноён Николай Муравьевой оролдолгоор Амарай захын шотагууд нэрлэгдэжэ, тэндэ хаанта ороной бэхилгэ хэгдэһэн байна. Хориин зон Дээдэ-Удын городһоо Шэтэ хүрэтэр 1850 онһоо эхилэн улаа нэхэдэг болобо. Сэрэгэй доодо зэргэтэндэ, нүүдэлэй зондо, гэмтэнэй партида хэрэгтэй улаа, хүншэ, байра гүйсэдөөр бэлхэжэ, тэдэниие ябуулаһаа гадна хүндэ хүншэн ашаануудые шэрээдэг, жэшээнь үхэр бууинуудые, пароходой машинануудые, үхэр буугай тобшонуудые, дари туулга гэхэ мэтые мориной улаа болгон ябуулжа байба. Иймэ ушарһаа Хориин главна тайшаа Тарба Жэгжэдэй 1852 ондо капитан, 1854 ондо коллежскэ регистратор гэхэн хэргэмүүд хүртээгдэбэ.

1852 ондо августын 23-да Зүүн Сибирийн генерал-губернаторай зүбшөөлөөр Худанай Мүнэгтын адагта байһан модон дасан гурбан модон сүмэтэйн мүргэлтэндэ дүтэ болгогдожо, Хэжэнгын горхонхой зүүн гарта Залаата гэжэ хадын үбэртэ урилагдаба.

1853 оной майн 15-най үдэр Ехэ дээдэ эзэн император 1-дугаар Николай хадаа Сибирийн комитедэй зохёгдоһон Зүүн Сибирийн ламын шажантанай байдал тушаа 61 зүйл положени баталжа, 34 дасанда тарааба. Тийгээд аяар 1741 ондо Ехэ дээдээр баталагдаһан 150 комплект ламанар дээрэ 135 ламанарые нэмэжэ баталһан юм. Хори ба Ага шотагуудай дасанууд 114 ламатай болобо, тэрэниһээ үлдэһэн ламанар 1854 онһоо хара мэдэлдэ оруулагдаба. Хориин ахалагша лама бандида хамбын помощник шэрээтэ Цуваанай ганса хубүүн Худанай дасанай шэрээтын тушаалда

1855 ондо Сибирийн бурханай шажантанай ахалагша лама бандида хамба Еши-Жамсын положениин арбадахи зүйлэй ёһоор Ехэ дээдын грамотаар тушаалдаа баталагдаба.

Энэ ондо Хориин шадалтай баян зон Амурай зүгтэ ябуулагдаһан сэрэгэй тэжээлэй туһаламжада 500 үнэе үхэрнүүдые үргэбэ. Туһаламжа үзүүлһэнэй түлөө зарлигша эзэн император баяр баясхалангые хүртэбэ. Тэрэниие сэрэгэй министр князь Долгоруков, Зүүн Сибирийн генерал-губернатор Николай Муравьевоор дамжуулан, майн 11-нэй үдэр Хориин главна тайшаа Жэгжэдэй ябуулаба.

1856 ондо Хориин сайднар ба арад зон Севастопольдо болоһон дайнда далайн сэрэгэй сэрэгшэдтэ туһаламжа үзүүлбэ, мүнгэн үргэл хэбэ.

Хариуудан эзэн император баяр баясхалангаа Дотоодо хэрэгтэй министрээр, Зүүн Сибирийн генерал-губернатороор дамжуулба. Мүн тэрэ ондо эзэн император 2-дугаар Александрын баясхаланиие тэмдэглэн, Хориин буряаднар дүүшэ бүхэнһөө 5-5 мүнгэ хуряажа, тэрэ жэлэй декабрь нарада баясхалангай найр хэбэ, тэрэн Хориин дүүмын дэргэдэ болоо бэлэй.

1857 ондо главна тайшаа Жэгжэдэй гэгшэ тушаалһаа гаргагдаһан юм, орондонь зүүн хуасай отогой шүүлэнгэ, заседатель Бадма Ошорой Хориин зоной хунгалтаар главна тайшаа болобо.

Тайшаа Жэгжэдэй гэшын тушаалһаа гаргагдаһан ушар хадаа тэрэ сагта Хориин зонһоо ээлжэдэй гаршын мунгые ахамадэй баталаагүйгөөр дүүшын 18 мүнгэ хүрэтэр суглуулан, 1856 ондо баясхалангай-найрта гэжэ хуряагдаһан дүүшын 5-5 мүнгэ харанхы татабари хэжэ суглуулан байгаа. Эдэ бүгдэ мүшхэбэри болоходо тодороо бэлэй. Энэ үедэ Атын буряаднарай главна тайшаа Данчинайн гуйлтаар тэрэнэй орондо Атын хоёрдугаар тайшаа байһан, тушаалдаа жүдхэмжэтэйгээр хандаһандаа сагаан мүнгэн кортигто, Анпын лентэтэй сагаан мүнгэн медальда ба коллежскэ регистраторай нэрэ зэргэдэ,

Андрей Урупхеевич Модогоев после окончания бухгалтерских курсов в г.Иркутске в 1935 году переехал в Бурятию и работал старшим бухгалтером, главным бухгалтером, секретарем первичной комсомольской организации, первым секретарем Улан-Удэнского горкома ВЛКСМ, секретарем Бурят-Монгольского обкома ВЛКСМ, первым секретарем Бурят-Монгольского обкома ВЛКСМ, секретарем обкома ВКП(б), заместителем Председателя Совета Министров Бурят-Монгольской АССР, первым секретарем Кяхтинского райкома партии, инструктором отдела партийных органов ЦК КПСС по РСФСР, секретарем обкома КПСС и Председателем Совета Министров Бурятской АССР. **На состоявшемся 12 июня 1962 года третьем пленуме обкома партии А.У.Модогоев был избран первым секретарем Бурятского обкома КПСС.**

На этом посту он проработал около 22 лет до января 1984 года. **15 ноября 1983 года** А.У.Модогоев обратился в ЦК КПСС с заявлением, в котором выразил просьбу об освобождении его от обязанностей первого секретаря обкома КПСС в связи с уходом на пенсию. **7 января 1984 года** состоялся четырнадцатый пленум обкома КПСС. С информацией по первому вопросу выступил П.А.Смольский - заместитель заведующего отделом организационно-партийной работы ЦК КПСС. Он сообщил, что А.У.Модогоев поставил вопрос об освобождении его от работы в связи с уходом на пенсию. Секретариат и Политбюро внимательно рассмотрели эту просьбу, все взвесили и решили ее удовлетворить. П.А.Смольский охарактеризовал путь, пройденный А.У.Модогоевым, как трудовой путь коммуниста, профессионального партийного работника от рядового колхозника до первого секретаря обкома партии, члена Центрального Комитета партии, депутата Верховного Совета СССР. «И везде, где бы он не работал на комсомольской работе, в аппарате Центрального Комитета, в Совете Министров республики и в областном комитете партии, он работал везде добросовестно, старался делать дело как можно лучше, и не жалел для этого ни сил, ни времени, ни здоровья. За это его и уважают коммунисты, все трудящиеся Бурятии», - сказал Смольский П.А.

Выступившие на пленуме первый секретарь Баргузинского райкома КПСС В.Б.Базаров, начальник ЛВРЗ В.В.Саржан, Председатель Совета Министров Бурятской АССР В.Б.Саганов, директор Улан-Удэнской средней школы №35 М.А.Шункова тепло отозвались о деятельности А.У.Модогоева на посту первого секретаря обкома КПСС.

В.Б.Базаров сказал: «...за 20 лет, находясь на ответственном посту первого секретаря обкома КПСС, он проделал большую работу по развитию промышленности нашей республики, сельского хозяйства и культуры. Мы, здесь сидящие, в том числе и сегодня выдвигаемые на ответственные посты, выросли под руководством Андрея Урупхеевича Модогоева...»

В.Б.Саганов сказал: «...С именем Андрея Урупхеевича связана последняя треть пути развития нашей автономной республики, роста и укрепления нашей

партийной организации. За эти годы прошло много съездов нашей партии, других больших событий, и на всех этих форумах коммунистов, на всех этих знаменательных сессиях Верховного Совета, везде достойно республику представлял Андрей Урупхеевич, выступал, защищал наши интересы, решал перспективные, глобальные вопросы по комплексному развитию производительных сил нашей республики. Когда с Андреем Урупхеевичем бываешь в Центральном

Комитете, у руководителей Центрального Комитета, Совета Министров, министерств, ведомств, все с большим вниманием относятся к проблемам нашей республики, не оттого, что мы в экономическом плане большая республика, а от того, что, видимо, Андрей Урупхеевич человек слова, внушающий именно уважение и доверие. ... Но неполным будет, если мы деятельность первого секретаря обкома партии будем связывать только с развитием производительных сил. Под руководством областной партийной организации за эти годы в республике воспитался новый советский человек на древней земле Бурятии, высокообразованный, высококвалифицированный, интернационально воспитанный, преданный делу партии, делу государства. Наши товарищи, где бы не были, в армии или на крупных стройках и на учебе, везде, куда их посылает родная партийная и комсомольская организации, достойно несут высокое звание патриота своей республики. В этом воспитании, в этом укреплении дружбы, интернациональном долге каждого из нас немалая заслуга, конечно, Андрея Урупхеевича, как наставника, как внимательного воспитателя. Не будет преувеличением, если скажу, что в этом зале абсолютное большинство членов и приглашенных товарищей это выдвиженцы, воспитанники Андрея Урупхеевича. Лично я первый раз встретился с Андреем Урупхеевичем будучи заведующим молочнотоварной фермой более двадцати лет тому назад и на себе более двух десятков лет буквально ощущаю его внимание и заботу.»

Самой сильной чертой характера А.У.Модогоева, на мой взгляд, была высокая деловитость, умноженная на острое видение политической стороны любой проблемы. Сам он был всегда готов к новому мышлению, к новому подходу. Не случайно А.У.Модогоев при подборе кадров на любые руководящие должности, на первом плане высоко ставил острый ум и организаторский талант того или иного человека. Об этом знали все.

Одним из многих специалистов, выдвинутых А.У.Модогоевым, был Владимир Бизыевич Саганов, которого он глубоко уважал, ценил его цепкий ум и талант организатора и готовил его, как своего будущего преемника.

В статье «Уроки Семена Игнатьева» Болдогоев пишет абсолютно неправду о Модогоеве, когда заявляет: «Но беда Модогоева состояла в том, что проблема резерва, тем более преемника, его несколько не заботила. Более того «замечали в партийном активе, что он держал в тени наиболее вероятных претендентов на его место и даже

старался избавляться от них. Так случилось с К.Л.Барыядаевым».

Правда в том, что А.У.Модогоев выдвинул Барыядаева К.Л. и был назначен Председателем Совета Министров Бурятской АССР и работали они вместе 5 лет. Далее Барыядаев К.Л. был освобожден на первой сессии Верховного Совета Бурятской АССР седьмого созыва в связи с

большим организаторским талантом и в самом деле он подготовил целую «армию» толковых, заслуженных руководителей. Неужели господин Болдогоев считает, что мною перечисляемые ниже уважаемые товарищи

ЕСЛИ ПИСАТЬ, ТО ТОЛЬКО ПРАВДУ!

истечением срока полномочий Правительства республики. В этот период его работы Председателем Верховного Совета Бурят-Монгольской АССР работал Балдано Н.Г., и на этой сессии был избран новый Председатель Верховного Совета тов. Фролов Д.Ш. Судьбу Барыядаева К.Л. решали депутаты и не надо господин Болдогоев, винить Модогоева. Наши люди не поверят вашим выдумкам и они всегда вспоминают Андрея Урупхеевича добрым словом. Может быть, господин Болдогоев обижается на него, что Модогоев А.У. не выдвинул его на большую должность или это связано с его работой в Джиде? Хотя он был выдвинут А.У.Модогоевым на ответственную работу - был назначен Председателем республиканского Комитета по радио и телевидению.

Вторая правда заключается в том, что когда Андрей Урупхеевич, когда подал заявление в ЦК КПСС о своем освобождении с поста первого секретаря обкома партии в связи с уходом на пенсию, он вместо себя рекомендовал Саганова В.Б., Председателем Совета Министров республики Потапова А.В. и Председателем Президиума Верховного Совета БурАССР Булдаева С.Н., но к его сожалению в ЦК КПСС было принято свое решение.

Об этом предложении А.У.Модогоева очень хорошо знает и может подтвердить мои слова его верный помощник Насыров Анатолий Хасыпович, ныне ответственный работник Народного Хурала РБ и о своем предложении насчет Саганова В.Б., Потапова А.В., Булдаева С.Н. мне сам говорил Андрей Урупхеевич после ухода на пенсию, когда он пригласил меня домой.

Третья правда заключается в том, что Андрей Урупхеевич очень умело подбирал и готовил кадры, о чем отметили в своих выступлениях В.Б.Базаров и В.Б.Саганов.

Болдогоев далее пишет: «Но он, находившийся у власти около двух десятилетий, невольно оказался в плену брежневской эпохи, когда выдвижение кадров происходило по признакам личной преданности и готовности угождать начальству. У него были все возможности вырастить плеяду способных кадров, компетентных организаторов...»

Это опять неправда, враждеб! Модогоев А.У. никогда не подбирал кадры по признаку личной преданности и готовности угождать начальству. Об этом все знают, но только не Болдогоев. «Болезнь» Болдогоева - это постоянно находить в человеке плохое, высказывая оскорбительные слова в адрес и Саганова В.Б., назвав его перевертышем и Белякова А.М., говоря о нем «... ЦК вольным методом водворил А.Белякова».

А.У.Модогоев подбирал и готовил кадры из людей с глубоким знанием и

выдвигались А.У.Модогоевым «по признакам личной преданности и готовности угождать начальству».

При А.У.Модогоеве готовились и выдвигались на большие и ответственные должности такие люди, как Семенов Б.С., Пивоваров Н.Б., Бадиев А.А., Булдаев С.Н., Саганов В.Б., Продайвода К.М., Бирюков В.Г., Дубровский В.И., Лысов В.Ф., Радцаев Д.Н.Т., Потапов Л.В., Семенов М.И., Саржан В.В., Агапов В.К., Базаров В.Б., Таханов А.Д., Ангархаев Б.Д., Албашев К.А., Игнатьев И.А., Дарханов В.У., Николаев Б.И., Мохосоев М.В., Дамдинов Н.Г., Жалсараев Д.З., Мадыева Л.Д., Тюменцев Г.П., Антакшинова И.А., Бутуханов Н.В., Иванов С.Ф. и многие другие.

А.У.Модогоев как высшее должностное лицо, умел произнести речь, но он не любил словопрения. Он больше всего дорожил практическими решениями и строго контролировал, чтобы все делалось так, как было согласовано. Он очень умело подходил к исполнителям и проверял их на практических делах. Его организаторские способности составляли главную замечательную особенность лидера нашей республики А.У.Модогоева. Он глубоко проникал в политическую суть любой проблемы, мыслил политическими категориями. Любой вопрос он рассматривал с точки зрения государственной политики страны, обладал более разносторонним взглядом на процессы, происходящие в республике и в стране.

Он абсолютно объективно и доброжелательно относился к работе своих товарищей, коллег. Всей своей биографией, складом природного ума он был подготовлен для большой роли - роли первого секретаря обкома партии. Главное для него было - служить народу родной республике честно и добросовестно. Он всю жизнь проводил политикой укрепления дружбы между народами и при выдвижении кадров обязательно учитывал национальность и другие общечеловеческие качества.

НИКОЛАЕВ Борис Николаевич - ветеран тыла военных лет, член компартии России с марта 1956 года.

Справка о себе: А.У.Хахалов направил меня на учебу в ВПШ при ЦК КПСС в 1960 году, когда я был в должности освобожденного секретаря парткома совхоза «Селенгинский» Селенгинского района. Вернулся я после окончания ВПШ в начале июля 1962 года при А.У.Модогоеве. Под руководством А.У.Модогоева восемь лет работал заместителем министра сельского хозяйства, три года директором сельскохозяйственного техникума им. М.Н.Ербанова, два года заместителем заведующего сельскохозхозяйственным отделом обкома партии и девять лет заведующим сельскохозхозяйственным отделом обкома партии и потому очень хорошо знаю А.У.Модогоева и потому я решил дать правдивый ответ господину Болдогоеву.

хүүлдэнь, бүри хая болотор нотаг дээрээ директорээр ажаллажа гарахан ветеран байна. Бүхы аханар, эгшэнэрээ угтажа абадаг, бүгэдэнэй урдаа хараха хүн гэшэ. Эжын наймадахи, эгээл бага үхибүүнийнь одоол эрхэ-бэрхэ Сэсэг Цыретаровна юм. Энэ басаганинь Красноярскын мединститут дүүргээн врач

Халзанов хадаа арбан нэгэн лонин кинофильмүүдые табиһан оюун бэлигтэй кинорежиссёр гэшэ. Тоолохо болоо хаа: «Последний угон», «Кочующий фронт», «Вночь лунного затмения», «Горький можжевательник», «Сон в начале тумана» гэхэ мэтэ. Эдэб лонин арбан нэгэн фильмүүдэй режиссёр, өөрынгөө фильмүүдтэ

түбхинүүлээ. Үргэлжэ эдэб эдэе хоолоор хүндэлөө. Тиихэдэ хүйтэн сагһэн. Юрий Иванович дулаан дэгэлтэй, бэшэниинь бүгэдэ хүйтөөр хубсалһан хэн. Белик Александр гэжэ директор болохо ошонон каскадер хүн бүри ганса джинсовэ костюмтай байба. 4-5 нэхи дулаан, шэб шэнэ сагаан арһан дэгэлнүүдые, һэеи валенкануудые тэдэнэртэ

бүридхэлсэһэн, бүхы киностудиингаа ажалшанда ехэ хүндэтэй хүн хэн, Барас Цыретарович. Барасай оролдолгоор, аша туһаар яһала олохон баримтата фильмүүд манай нотагаархин тухай бүтээһэн гэшэ. Энэ наһан соогоо яһалал ехэ ажал бүтээһэнэйнь түлөө СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн, Буряад

БУРЯАДАЙ БЭЛИГТЭЙ КИНОРЕЖИССЁР

«Бэрхэшье, зоригтойшье, бэлигтэйшье хүбүүн даа. Өөрөө сценари бэшээд, режиссёр хадаа тэрэнээ табяад, үшөө кинонуудтаа наадажа шадаха гэшэ жэгтэй ехэ бэлиг шадабари гэшэ», - гэжэ нэгэтэ Дашарабдан Одбоевич Барас тухай хэлээ бэлэй.

Үнэхөөрөө, Барас Цыретарович Халзанов гэшэмнай оюун бэлигтэй поэт, кинорежиссёр, уран зурааша, киносценарист байгаа. Мүнөө тэрэ амар мэндэ ябаа хаа, 60 наһатай болохо байгаал даа. Халзановтанай найман хүүгэдэй аһан ехэнэ Барас хэн. Лубсан-Ханда Цыденовна гэжэ эжын хубууа, басагадаа хургуулитай болгоһон, гарнуудын ганзагада, хүлүүдын дүрөөдэ хүргэһэн байна. Барасай эжыгэйнэ ехэ танил байгааб. Лубсан-Ханда Цыденовна бүхы наһаараа колхоздоо ажаллаһан, ажалай ветеран юм. 1940-1950 онуудаар үргэлжэ колхозойнгоо хилээмэ баридаг пекарь байгаа. Дайнай урда тээ наалишанаар ажаллаа. Һүүлдэ жараад оноор хонишье адуулаа, малшаншье ябаа. Эжын бээр томо, бардаастай, томоотой, ёһотойл тэрэ Максим Горькийн «Эхэ» мэтэ буряад «Эхэ» хэн. Ухаагай, ажалша эжын эдэ олон үхибүүдтээ бүгэдэндэнь эрдэм олгоо.

Барас хубүүнийнь Москвада ВГИК-эй режиссёрой факультет дүүргээд, суута кинорежиссёр болоо. Нерюнгридэ байдаг Валентинань хүдөө ажахын институт дүүргээ. Цырен-Ханда басаганинь ме-дик, Бадма-Хандань хүдөө ажахын институтай экономика факультет дүүргэжэ, олохон жэл соо мэргэжэлээрээ хүдэлһэн юм. Хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, наһа бараһан байна. Нима-Цырен ба Даба-Цырен гэдэг хубүүн басаган хоёрнын эхирнүүд юм. Эдэнэр хоюулаа хүдөө ажахын институт дүүргээ хэн. Нима-Цырен Нерюнгридэ дүүрэдэг, Даба-Цырениинь нотагтаа, Харганаадаа ажалладаг. Цырен-Доржо гэртэ хинэйнгээ одхон, эрхэ танил хүбүүн хэн. Тэрэ Ольга Раднаевна нүхэртэйгөө 3 баатар хубүүдтэй. Ольга Раднаевна багшанарай институт дүүргэһэн, багша мэргэжэлтэй. Цырен-Доржо дүүрэгтэй хүм гэжэ хэлээ хэн. Цырен-Доржо Цыретарович 13 жэл соо механизатораар колхоздоо ажаллаа. 14-15 жэл соо колхоздоо бригадираар, отделение даагшаар,

юм. Сэсэгэйнэ Марина басаган Шэтын медицинскэ академидэ хурадаг оюутан. Найман үхибүүдһэнь гараһан түрэнэн аша зээнэрые тоолобол, олохон юм ааб даа. Лубсан-Ханда Цыденовна үри бээ хумүүжүүлжэ, эрдэм бэлигтэй, гэр бүлэнэртэй болгоод, эдэнэрийнгээ жаргал хаража баярлаад, 75 наһандаа бурхандаа мордоо бэлэй.

Барасай бага балшар наһан дайнай хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ тудиа. Лубсан-Ханда эжын Барас тухайгаа хөөрэхэдөө, «Манай Борис» гээд лэ магтадаг юм хэн. Барас эжыдээ эмээхэй, хүндэмүүшэ хэн. Аһан бага дүүнэр болохо Доржо Сэсэг хоёртоо наһагаа табидаг, эдэ хоёртоо ехэл дуратай байгаа. 7-8 аха дүүнэр хоорондоо ехэл холбоо барисаатай, бээ бээдээ туһалалсадаг, аргагүй эбтэйнүүд гээд ойлгоо хэм. Энэнь эхэ эсэгын хургаал байгаа.

Барас хургуулия дүүргэжэ, сэрэгэй албанда ябажа гараа. Багшанарай институтда хураа. Багаһаа бүхы юумэндэ түбһэшшэ, һонюуша байһан гэхэ. Эдэб бодол толгойдоо оруулха, шүлэгынэ бэшэхэ. Барасай зохёолон шүлэгүүдын 7-8 номууд болохо хэблэгдээ.

Барас Халзанов гэшэ залууһаа Дашарабдан Батожабайе хүндэлдэг, шүтэдэг байгаа. Нэгэтэ манайда ерэхэдээ, «Батожабай идэг по Улан-Удэ...» гэхэн 2-3 хуудһан дээрэ машиндаһан шүлэг намда асараа. Барасай юумэ бэшэхэдэнь, кинотабихадань, зүбшэл заабари үгэдэг байгаа гү даа гэжэ һанагшаб. Барас Цыретарович киногойнгоо институт дүүргэхэдээ, «Сагаан морин» гэжэ сценари бэшээд, өөрөө режиссёр боложо табяад, өөрөө наадаад, эрхимээр дипломоо хамгаалһан гэхэ. 1968 ондо Ташкент хотодо болоһон Зүүн зүгэй Ази, Африка болоод Латин Америкын арадуудай кинофестивальда «Сагаан морёороо» эрхимлэжэ гараад, тэрэ фестивалин диплом болоод дурасхаалта медальда хүртэһэн байна. 1972 ондо Тбилиси хотодо Бүхэроссин кинофестивальда хабарадаж, «Кочующий фронт» гэхэн фильмээрээ баһа тэрэ фестивалин шанда хүртөө.

Барас Цыретарович

наадаһан бэлигтэй актёр хэн. Энэ хүмнай ехэл бэлигтэй байгаа даа. Бэшэһэн зохёолнуудтаа табиһан фильм нүүдэй нгэ э геройнуудай образуудые бэдэржэ, эдэб олон зурагуудые зурадаг байһан байна. Тэрэнэй фильмүүдтэ

үмдэхүүлээ. Тэрэ кинодо Догой нотагаархин бүгэдэл буулгуулаа гэхэдэ болохо. Барас тэрэ киногой дүүрэтэр ото захиралта үгэжэ байгаа хэн. Свердловск би хоёр дахин ошоо хэм. Эгээн һүүлдэ Догоймнай түрүүлэгшэ ахамад бухгалтер хоёр

Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ болоо. Наһа бараһан хойнонь Буряадай гүрэнэй шангай лауреат гэхэн нэрэ хүндэдэ хүртөөгөө.

Барас Цыретаровичай Чингис гэжэ хубүүнийнь эсэгын гээ нэгэ кинофильмдэ наадаһан байна. Хубүүнийнь мүнөө гэр айл болохо, нэгэ хубүүтэй юм. Тэрэ спортсмен хүн ха. Багшаар хүдэлдэг хүн байна. Эсэгэдээ эрхэ Сима басагаһаа Барас «Самбала» гээд нэрлэдэг, аргагүй тэрэнээ эрхэлүүлдэг хүн хэн.

Эгээл һүүлшынхиеэ манайда ороходоо, «Тангайл хөөрэлдэхэл болоод байнам. «Төөригдэһэн хуби заяанайнгаа» сценари дүүргэжэ байнаб. Һүүлшынгээ сериин дүүргэлтэ тааруулжа яданаб. Та намайе шагнажа, энэ эһиим бодолсыт». Тиигээд лэ 2 саг тухай хөөрөө даа. Бишье юугээ мэдэхэбиб даа. Сайлажа байгаад лэ, иигээ һаам ямар бэ, тиигээ һаам хайшааб гэхэ мэтэ хөөрэлдөө һэмди даа. Барһанши, энэ сценаришье бэшэжэ ехэл ажал хээ юм. Наһа бараһанайнь удаа Валентина Александровна Барасайнгаа кабинет соһоо гурбан сери сценариень эльгээгэй юм. «ЗОВ»-ын кино табихамнай гээ. Тэрэ үедэ нэгэ миллиард мүнгэн хэрэгтэй гэлсээ. Тиигэһээр байгари, пересройка гэшэ түргэдэһөөр, юумэнэй сэн хаанашье бүри үнэтэй болоо.

Барас Цыретарович гэшэ бусалжа, бурьялжа байһан юумэдэл, үргэлжэ шэнэ-шэнэ юумэ зохёохо, фильмиүүдые табиха оюун бэлигтэй, ажалша үнэн сэхэ, хүн зондоо хүндэтэй буряадхан хүбүүн хэн даа. «Батожабай» гэжэ 50 минутын баримтата фильм бүтээлсэндэнь аргагүй ехээр баярладагби. Барасай Халзановай нэрэмжэтэ гунда хургуули, гудамжашье бии болоо ха.

Барас Цыретарович «ЗОВ» киностудиингаа зүгһөө гү даа, али нотаг дээрээ, Улаан-Удэдөө киногой студи тогтоохо ехэ хэн зорилготой байгаа гэшэ. Ерэхэ сагта, залуу үетэн тиимэ студи тогтоожо, «Халзанов» гэжэ нэршэһэн студи нээхэдээ болохо.

Гэр бүлдэнь бүхы түрэнэн дүүнэрын, түрэл гаралын энхэ амгалан, жаргалтай ажалуухыень хүсэнэб!

Һамасу БАТОЖАБАЙ.

Барас Халзанов Валентина Александровна нүхэртээ, Сима басагантайа

мартагдашагүй бэлигтэй буряад артистнууднайшье наадаа.

Улаан-Удэ ерэхэдээ, манайда оронгүй ябадаггүй хэн. Батожабайнгаа далан наһанайнь һайндэрэй урдуур хэдэн удаа ерэжэ, «Батожабай» гэжэ баримтата фильм хэхээ түсэблөө. Бэшэгшье бэшэхэ. Нэгэтэ Свердловскһоо: «Одбоевич тухайгаа фильмээ одоол эхилэе. Бүхы фотографи болоод хабаатай минии хэлэдэг юумэнүүдые бэлдэгты. Эндэһээ съёмочно бригада эльгээхэм. Эдэ зонтой хөөрэлдэхэг, туһалхаг. Тиигээд эдэнэрые абажа, Дашарабдан Батожабайн түрэнэн нотага абадоошохог», - гэбэл даа. Уданшьегүй 5-6 хүнүүд нийдэжэ эрээ хэн.

Барастаяа суг олон фильм буулгаһан, манай нотагай баһа нэгэ бэрхэ бэлигтэй хубүүн Дуринов Юрий Иванович тэдэ хүнүүдээр эрээ. Тиигээд лэ суг Дашарабданай хүдэлһэн, нүхэсэһэн танил дүтын зоноор уулзуулжа, ажалын эхилээ хэн. Улаан-Удэдөө хүдэлжэ дүүргээд, Ага тэдэнээрээ поездоор ябааб. Маниие Шэгэдэ угтажа байгаа. Эдэб аппаратура, ханза хайрсаг ехэтэй хэн тэдэм. Дашарабданай түрэнэн нотаг ехэш һайн угтаа хэн. Эгээл Сагаалганай һайндэртэй тудиабди. «Россия» агрофирмын түрүүлэгшэ Радданов Владимир Радданович угтажа, тэдэниим гостиницадаа

ошожо, киногоо хаража, тушаажа абаа гэшэ хэн. Киногой түлөө догойнхидехэ мүнгэ түлөө хэн. Тиихэдэ Владимир Радданович, Дашацырен Дымбрылович бидэ гурбуулан Барасайдаа урталтай айлшалаабди. Валентина Александровна гэжэ номгохон, урихан гэрэй эзэн эхэнэр маниие угтаа. Барастан гурбан таһалгатай гэртэй, ехэ гоё һайханаар түбхинэһэн, сэбэр арюун айл байгаа. Нэгэ таһалга соонь Барасай ажалаа хэдэг кабинет. Нэгэ ханаарнь дүүрэн эдэб лонин, үнэтэй номтой библиотекэ. Томо стол дээгүүрнь бэшэжэ байһан гар бэшэгүүд болоод сценаринууд харахадам байгаа. Нэгэ углуудань Иосиф Виссарионович Сталиной томохон сагаан бюст табяатай байгаа. Эгээл тэрэ үедэ гэрэй эзэн командировкодо Кызыл хото дээрэ «Шестьдесят белгелцов» гэжэ кино табича байгаа. Тиимэһэнь Валентина Александровна Сима басагантайа маниие хүндэлөөд, ород эхэнэр аад, буряад эдэе хоол бэлдэдэг, буузанышье ехэ амтатай байба. Маанадай сүлөөгүй хүндэ барижа байтар, гэгтэ Бараснай Кызылһээ хонходоб. Бидэнэр бүгэдэ Барастаяа телефоноор хөөрэлдэбэ, хүндыншье түлөө, «Батожабай» гэжэ кинофильм бүтээһэнэйнь түлөө баяр баясхалан хүргэбэбди.

«ЗОВ» гэжэ киностуди

Гарагай 4-дэ шэнын 11 (январин 27).

Шарагшан туулай, 7 улаан мэнгэн, хиндэ буудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, нарада, бусад юртэмсэнүүдтэ мүргэхэ, тантрын таринуудые уншаха, тэнгэри тахиха, харюулга хэхэ, бүлэдөө даллага абаха, бисалгал хэхэ, зурхай шудалха,

мэнгэн, шоройдо буудалтай үдэр. Үхэр нарада могой үдэр тухаадаа, модон хохи, муу гэгдэдэг. Тиймэхээ энэ үдэр алибаа хайн үйлэ үйлэдэнгүй, урдахи ажалаа хээдлэ үнжэбэл, дээрэгдэг.

Энэ үдэр хүнэй үнэшье, хюмһашье абажа болохогүй.

Гарагай 7-до шэнын 14 (январин 30).

Хара мори, 4 ногоо мэнгэн,

XVII ЖАРНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ (1998-1999 ОНУУД)

ҮБЭПЭЙ НҮҮП ХҮХЭГШЭН ҮХЭР НАРА

Буряад литэ	8	10	11	12	13	14	15
Европын литэ	25	26	27	28	29	30	31
Гараг	Дабаа	Мягмар	Һагба	Пүрбэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	Һара	Марс	Меркури	Юпитер	Солбон	Сатурн	Наран
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббото	воскр.
Үнгэ	улаагшан	шара	шарагшан	сагаан	сагаагшан	хара	харагшан
Үдэр	үхэр	бар	туулай	луу	могой	морин	хонин
Мэнгэ	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ
Һуудал	уула	модон	хий	гал	шорой	түмэр	огторгой

Гарагай 2-то шэнын 8 (январин 25). Дүйсэн үдэр. Отошо бурханай үдэр.

Улаагшан үхэр, 9 улаан мэнгэн, хада уулада буудалтай үдэр. Бурхан тахиха, мүргэхэ, сахюусанда үргэл үргэхэ, лүн абаха, бисалгал хэхэ, ваджрын, пүрбын харюулга хэхэ, даллага абаха, эм найруулаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, тэдэниие арамнайлаха, ада шүдхэр помгоруулаха, хутага, зэбсэг дархалха, модоор эд бүтээхэ, хяна гаргаха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, гэрэй һуури табиха, гэр бариха, хэшэг дуудаха, эд зөөри, абасаяа суглуулаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр замда гараха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, хубсаһа эсхэхэ, балин гаргаха, сангарил хураха, маани сахиха, нүүхэ, бэри буулгаха, хээрэ нүхэ малтаха, худалдаа наймаа хэхэ, үри зээлиэ бусааха, шуһа ханаха, төөнэхэ, тушаал эзэлхэ, ехэ үйлэ хэрэг эхилхэ мэтые тэбшэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, наһан ута болохо.

Гарагай 3-да шэнын 10 (январин 26). Монгол литын ёһоор шэнын 9, зүгөөр нигмапын литээр шэнын 10, Бадма-Самбаавын үдэр гэжэ сонсохогодон байна. Тийхэдээ энэ нарада 9-нэй үдэр үгы гэшэ.

Шара бар, 8 сагаан мэнгэн, модондо буудалтай үдэр. Дашаниматай, бальжиниматай, маша хайн үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса, эдэй тэнгэри тахиха, хэшэг буян уриха, даллага абаха, сан табиха, балин гаргаха, эм найруулаха, сээсэг тариха, гэрэй һуури табиха, абанаана бусааха, городто хэрэг бүтээхэ, үгэлгэ үгэхэ, ажамгайниие хүлбэлхэ, хүниие эмшэлгэдэ оруулаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, түрэлхидэй хоорондо холбоо бэхижүүлхэ, хали нүхэдэй аша туһада түшгэлхэ, аршаанаар ариудхал хэхэ, дасан (дуган), субарга мэтые арамнайлаха, зураг зураха, сэргэ бурхан шудалха, дайсаниие болон ада шүдхэр дараха мэтын үйлэнүүдтэ онсо хайн.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, бэвин юрэнхы тамир хайжарха.

дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, наһа утадхалгын ном уншуулаха, даллага абаха, номнол хэхэ, хурим түрэ наадаха, урлал хэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бүжэг наада эрхилхэ, баярай найр үйлэдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Харин замда гараха, наһа барагыше хүдөөлхэ, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, хадаг табиха, тээрмэ бариха, суглаа зарлаха, тангариг үргэхэ, улай гаргаха, мал эмнэхэ, шуһа ханаха, төөнэхэ, хүншүү хэрбоһо гаргаха, шулуу шорой хүдэлгэхэ, хюмһа абаха мэтын үйлэнүүдтэ сээртэй.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, бэвин юрэнхы тамир хайжарха.

Гарагай 5-да шэнын 12 (январин 28).

Сагаан луу, 6 сагаан мэнгэн, галда буудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурхан, сахюуса, тэнгэри тахиха, нүгэлөө наманшалха, хэшэг уриха, даллага абаха, номой үгэлгэ үгэхэ, эд хурааха, эд хүндэ үгэхэ, хэлэ ама намдааха, арга эб олохо, зарга шийдхэхэ, мүр гаргаха, хяна гаргаха, шабар хатааха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые шэнээр бүтээхэ, наһа утадхалгын ном уншуулаха, эм найруулаха, шэнэ гэр бариха, шэнэ газарта түбхинэхэ, шэнэ хотонхой һуури табиха, тушаал эзэлхэ тухай захиралта сонсохохо, зарлиг тунхаглаха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, үзэгтэ һураха, бурханай ном уншаха, номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, дайсаниие, ада шүдхэр помгодохохо, эһэбэри табиха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Гэбэшье үхэр, мори худалдаха, ходрондоо үһөөрхэлдэхэ, үзэн ядалсаха, хадаг табиха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, наһа барагышын хэрэг үйлэдэхэ, мал үүсэлхэ, агнаха, ном оршуулаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, зүүгээр хадхаха, бузар буртаг үйлэдэхэ, онгосо, хала дархалха, хүүргэ, модон тээрмэ бариха, хүниие тулаха мэтын үйлэнүүдтэ муу гэнэ.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 6-да шэнын 13 (январин 29).

Сагаагшан могой, 5 шара

түмэртэ буудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, ламые бараалхаха, муу үйлэ буруудхаха, номнол номнохо, тэрэниие шагнаха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, хубсаһа эсхэхэ, эд худалдаха, худалдажа абаха, зарга шийдхэхэ, муу үйлэ болоулаха, наһа утадхалгын ном уншуулаха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, даллага абаха, үхэр худалдаха, городто хэрэг эрхилхэ, замда гараха, хулгай дээрмэ дараха, дайсаниие помгодохохо, шуһа ханаха, төөнэхэ, үгэлгэ үгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Гэхэ зуура байгада шаби боложо орохо, шэрдэг бүрихэ, хэрэлдэхэ, үһөөрхэлдэхэ, мори худалдаха, худалдажа абаха, гэрһээ хэрэглэ гаргаха, наһа барагышын хэрэг үйлэдэхэ, үһэсэ угааха, бэлбэһэн эхэнэрэй гэртэ орохо, үхибүү хүлдэ оруулаха, бага хүүгэдые гэрһээ ондоо тээшэнэ эльгээхэ, хүүбүүдые сэргэтэ мордохуулаха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, эд бараан элбэгжэхэ, мал үгэхэ.

Гарагай 1-дэ шэнын 15 (январин 31). Дүйсэн үдэр. Аюуша бурханда шүтэхэдэ, хайн гэнэ.

Харагшан хонин, 3 хүхэ мэнгэн, огторгойдо буудалтай үдэр. Дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, арамнайлаха, бурханай шэрээдэ мацдал табиха, даллага абаха, бүлынгөө амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, буян үйлэдэхэ, гүрэм уншуулжа, заһал хүүлэхэ, ехэ хүниие бараалхаха, эдэе, хубсаһа олохо, эм залаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Гэхэтэй хамта, модо отолхо, сээсэг тариха, шулуу шорой хүдэлгэхэ, харюулга хэхэ, нохой тэжээхэ, нохой үгэхэ, үбшэ аргалха, эмшэлхэ, хариин шотаг руу нүүхэ, хээрэ ажал хэхэ, гэрһээ хэрэглэ гаргаха, наһа барагышын хэрэг үйлэдэхэ, бэри буулгаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, гэрэй һуури табиха, гэр бариха, малгай, хубсаһа эсхэхэ мэтын үйлэнүүд хориултай.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, амгалан тэиуун байдалда хайн.

СМЕХ, ПОБЕЖДАЮЩИЙ СМЕРТЬ

Человек без границ

Это случилось почти тридцать лет назад. Польский сил и энергии молодой американец, преподаватель Норман Казинс вернулся из зарубежной командировки и неожиданно заболел. Состояние его здоровья быстро ухудшалось, и через неделю Норману стало трудно двигаться, поворачивать шею, поднимать руки.

Он был вынужден лечь в больницу. Лечащим врачом Нормана стал его друг, доктор Уильям Хитциг. И вскоре Норман узнал диагноз своего неожиданного и страшного недуга. Это был коллагеноз - разрушение соединительной ткани. Коллаген - волокнистое вещество, которое связывает все клетки в организме человека. Одним словом, Норман стал неподвижным, уже с трудом шевелил руками и ногами, поворачивался в постели. На теле появились утолщения и затвердения под кожей, указывающие, что болезнью поражен весь организм. В самый тяжелый момент у Нормана перестали размыкаться челюсти.

Душевное состояние Нормана было ужасным. Страх, тоска, обида на несправедливость судьбы угнетали его. Он перестал улыбаться, разговаривать и целые дни проводил, отвернувшись к стене больницы палаты. Доктор Хитциг поддерживал Нормана как мог, привлекая для консультаций лучших специалистов, но болезнь прогрессировала, и в разрушительный процесс оказались вовлечены позвоночник и все внутренние органы. Тогда Норман попросил врача сказать ему откровенно, каковы его шансы на выздоровление.

Когда он услышал ответ, наступил тяжелый момент в его жизни. Оказалось, что из пятисот таких больных выздоравливает лишь один. Норман понял, что до чего времени он предоставлял врачам заботиться о его здоровье, но это не помогло. И если он хочет стать одним из тех, кто выжил, то должен действовать сам.

Как-то в беседе доктор Хитциг сказал Норману, что для того, чтобы организм смог бороться с любой болезнью, на полную мощность должна работать вся эндокринная система, и в первую очередь надпочечники. Норман вспомнил, что как-то читал, что истощение эндокринной системы чаще всего вызывается отрицательными эмоциональными напряжениями, такими, как страх, нервные переживания, уныние, длительная депрессия. Что в основе ответной реакции на негативные эмоции лежит выделение надпочечниками особых гормонов - адреналина и норадреналина, которые, попадая в кровь и распространяясь по всем клеткам тела, губительно действуют на здоровые клетки, способствуют болезни.

Но если отрицательные эмоции являются причиной большинства заболеваний, то не могут ли эмоции положительные благоприятно воздействовать на все биохимические процессы в клетках, не являются ли они стимулом к выздоровлению? Не могут ли вера, любовь, надежда, жизнелюбие и смех стать наилучшим лекарством?

Начал Казинс изучение Библии, а затем проштудировал труды известных философов и ученых, которые, как оказалось, придавали огромное значение положительным эмоциям. И среди них на первое место они ставили самое простое и доступное человеку средство, с помощью которого он может исцелиться от многих недугов - его собственный смех.

Среди современных научных исследований о положительном физиологическом воздействии смеха на организм Казинс нашел статью ученого У. Фрея из Станфордского университета «Дыхательные компоненты веселого смеха». Фрей имел в виду так называемый смех до колик в животе и доказывал, что он благотворно действует на весь процесс дыхания, а также на мышечный тонус

организма. Не зря некоторые люди после приступа безудержного смеха жалуются, что у них от смеха даже ребра болят. Выражение точное - оно подчеркивает, что смех непосредственно воздействует на физические органы человека. Но это приятная боль - человек полностью расслабляется. Это та боль, которую большинству людей было бы очень полезно испытывать ежедневно.

В голове у Казинса начал вырисовываться план. Несмотря на протесты врачей, он выписался из больницы с диагнозом «бездействие» и переехал в номер гостиницы, где ничто не напоминало ему о болезни. Решил, что затем всего начать с комических фильмов. Он получил кинопроектор и лучшие комедии, а его медицинская сестра - все необходимые инструкции. Это сработало сразу же. Казинс почувствовал себя невероятно счастливым, когда обнаружил, что десять минут безудержного, до колик смеха дали анестезирующий эффект, и это позволило ему спокойно проспать два часа без боли. Когда болееутоляющее действие смеха закончилось, медсестра снова

включила кинопроектор. А затем стала читать Казинсу юмористические рассказы. Страшные боли перестали мучить Казинса через несколько дней непрерывного хохота. Далее нужно было узнать, сможет ли смех оказать такое же благотворное воздействие и на воспалительные процессы, на активизацию эндокринной и других систем организма. Поэтому у Казинса брали анализ крови на реакцию оседания эритроцитов (РОЭ - всем известный анализ) непосредственно перед сеансом смеха и сразу после него.

И каждый раз анализы свидетельствовали, что показатель РОЭ снижался как минимум на пять единиц. Само по себе уменьшение сначала было несущественным, поскольку РОЭ у Казинса было 120 единиц и выше, но важным оказывалось то, что показатель продолжал неуклонно падать. Казинс почувствовал себя окрыленным: старая поговорка «Смех - лучшее лекарство» обрела физиологическую основу.

Казинс смеялся каждый день не менее шести часов, как одержимый. Его глаза опухли от слез, но зато были слезы от смеха. Вскоре он совсем прекратил принимать противовоспалительные лекарства и спотворные. Через месяц Казинс смог впервые шевельнуть большими пальцами рук. Он не верил своим глазам, утолщения и узлы на шее и ладонях начали уменьшаться. Еще через месяц он смог двигаться в постели.

Какие выводы сделал Норман Казинс после своей победы над неизлечимой болезнью? Желание жить - это не теоретическая абстракция, а физиологическая реальность. Никогда не стоит недооценивать волю человека, его положительные эмоции в борьбе с болезнью, а также способность человеческого тела и духа восстанавливаться, когда надежда как будто тонет.

Сейчас Норман Казинс - известный ученый-психолог, работает в Калифорнийском университете. Его профессиональная деятельность связана с изучением эмоций, их влияния на болезнь и выздоровление. Казинс - научный редактор журнала «Человек и медицина», автор пятнадцати книг, посвященных роли психики в исцелении человека.

Татьяна АБРАМОВА из журнала «За пределами»

Режи...
айруу...
хогш...
ино, т...
моод...
хала...
шэ...
моог...
ижад...
жисс...
соей г...
добши...
Каргал...
ной хар...
ийжа м...
дхань...
карагш...
ктор б...
саяга...
аруул...
кадры...
ежисс...
шьег...
эргэж...
уунай...
эхээт...
С.Жар...
жэйн...
еин ёй...
нэмна...
евиде...
хөөх...
да то...
тра, т...
ро дун...
ро үсөө...
Ажла...
рабали...
дын те...
лон му...
идаба...
эршэл...
ржыжа...
рнүүд...
айхан...
эйн...
оторло...
рнүүд...
аршад...
арада...
ица...
нжуум...
арса бо...
арса ур...
шэ...
уханш...
дэам...
есту...
онхой...
рнүүг...
арагай...
уай...
Социа...
Ампла...
Сэрэй...
на Бу...
сад фи...
Режи...
арше...
да ша...
имэшь...
ажуул...
дэгтэй...
аяга...
Тайзан...

«Буряад орон» мэтин дамжуулангуудыг найруулан зохиогоо. СССР-эй артистууд С.Раднаев, М.Елбонов, Л.Егорова, А.Данзанов болон бусад дуушадтай хабардалгатай видеоконцертнууд, клипууд ондоо дамжуулангуудта хэрэглэгдэж байдаг юм. Эдэ бүгдэ юу гэршэлнэб гэхэдэ,

Ц.-Ж.А.Жимбиевтэй хамта Монгол орон ошожо, арадай ёно заншал хэргээхэ зорилготой «Хүмүүжэл» гэнэн уласхоорондын наада эмхидхэлсээ. Удаань шотагаа бусажа, Бүгдэ Буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй эдэбхитэй дэмжэлгээр редактор З.Д.Гомбожабайтай хамта «Дүрбэн бэрхэ» гэнэн гаршагтай телесконкурснуудыг үнгэргөө бэлэй. Энэ нааданай үргэлжэлэлые Агын округто гансаараа эмхидхэжэ ерэнхынь харагдаа ханажа байгаа ёһотой. Иигэжэ түрэл арадайнгаа жэнхэни ёһо заншалуудыг хэргээхэ хэрэгтэ ханамжатай, оролдосотой ябаһанайнгаа түлөө ВАРК-ын Баярай бэшгээр шагнагдаа хэн. Эндэ нэмэхэ зүйл гэбэл, Бүгдэ

даа. «Томо» гэхэдэ, ганса хэмжээгээрээ бэшэ, ородоор хэлэхэдэ, «сложно-постановочно» гэдэг хүдэлмэринүүдэ заатагүй дурсагдаха зэргэтэй. Түрэл телестудинаа кино буулгаха тусхай бүлэггүй ябаһанье, ондоо хотонуудай телестудинуудтай хэлсэжэ, Новосибирск хотодо үнгэрһэн Буряад ороной соёлой үдэрнүүдэ, Москвагай Колонно зал сооһоо композитор Бау Ямпиловай зохиохы ажалай үдэшэ, Буряад Республикын мэргэжэлтэ искусствын уран шадабаританай Москва, Ленинград хотонуудта үнгэргэһэн тоосоонуудыг буулгаад, шотаг дээрээ харуулаа. Эдэ бүгдэ хүдэлмэринь телестудиип алтан

ГОЛ БАЯЛИГЫНЬ ҮХИБҮҮД

Улзытэ тосхондо Ршчиновтэнэй бүлэ ажаһуудаг юм. Энэ бүлын сэгнэшгүй баялигын үхибүүд болоно. Юрын таряашанай энэ бүлэ 13 үхибүүтэй. Энэ хүшэр сагта нимэ олон үхибүүтэй байха гэшэ баатаршалгатай жэшэмээр юм. Ирина Цыренжаповна эхэнэ, Баян-Дэлгэр Санжиевич эсэгнэ хая дүшээ шаханхай, үшөөл омог дорюунууд. Совет засагай үедэ Баян-Дэлгэр эсэгнэ түрэл ажахыдаа жолоошоноор хүдэлжэ, улаан сурбаяа хэлхэһы дутуугүйгөөр өөдөн болгожо байтарнь, орон соомнай эхи захагүй худхалаан эхилһэн гэшэ. Тэрэ үшэн ажахын хүтэлбэри үнэр баян энэ бүлэдэ харуул уужам гэр үгэһэн бэлэй. Мүнөө үедэ үхибүүдын ехэнүүд боложо байна.

Ехэ басаган Элеоноронь хадамда гаранхай, өөрөө хоёр үхибүүтэй. Хоёрдохи басаган Эрженэнь Ивалгын лицей дүүргэдэ, буряад хубсаһанай мастераар хүдэлмэрилнэ. Элбэг хүбүүниинь аяар холын Таджикистанда хилын харуулай албанда ябажа, гал уһан соогуур амжалтатай гараад, шотагаа бусанхай. Сэрэгэй командованиин зүгһөө оло дахин найшаалда хүргэһэн намтартай. Хоёрдохи хүбүүн Эпхэнэ мүнөө Калининска областьдо ракетнэ сэрэгтэ амжалтатайгаар алба хэнэ. Эмма басаганинь үнгэрһэн жэлдэ хургуули дүүргэнхэй. Үлөөшэ найман үхибүүдын Худанайнгаа дунда хургуулида хуража байна.

Энэ хүшэр үедэ үхибүүдэ хубсалуула, хургаха гэшэ шилээд орёохон юм бээ. Зүгөөр эхшүүлын түрэлхидэйнгөө найдамтай туһамаршадын бололхой. Таряашадай «Хуурай» ажахын хүтэлбэрилэгшэ. Дондок Цыбикович Дамдинов, мүн тосхойн захиргаан үнэр баян энэ бүлэдэ ехэ туһаламжа, али болохо дэмжэлгэ саг үргэлжэ хүргэжэ байдаг юм. Мүнөө үедэ ажал олохон тон хэсүү.

Тиигэбэшэ энэ бүлэ үмсынгөө ажахы яһала урагшатайгаар эрхилдэг юм. Тэдэнэй мэдэлдэ үхэр мал, хошигшы бии, газарай эдэ элбэгээр ургуулжа абадаг бололхой. Эдэ бүгдэнгөө ашаар үлүү гаргаһанаа наймаалжа, урдахияа халгатайхан ажаһууна гэхэдэ, адуугүй. Үхибүүн бүхэниинь өөрынгөө уялануудыг жэншэдгүй наймаар дүүргэжэ байдаг заншалтай.

Үнэр бүлын эзэн Ирина Цыренжаповнагай аша габьяа эндэ сэгнэшгүй ехэ. Энэ орёо үедэ гал гуламтара бүри эршэтэйгээр бадараажэ, эхилһэн хэрэгээ эсэстэнэ хүргэжэ ябахынь түрэлхидтэн хүсэе. Энэ бүлын гол баялиг - үхибүүдын эхэ, эсэгнэгээ найдалы эрхимээр харюулжа, шотаг зонийнгоо нэрэ хүндые дээрэ үргэжэ ябахань болгогой.

Ж.ДОНДКОВ,
Д.ХУБИТУЕВ,
журналистууд.

РЕЖИССЁР, ЭМХИДХЭЛШЭ

(Режиссёр Д.С.Жаргаловагай зохиохы ажалай 30 жэлэй ойго)

гэршэлнэ бшуу.

Добшима Санжиевнагай хүдэлмэрээ эрхилдэг үшөө нэгэ шэнжэ шапар хадаа эмхидхэхы ехэ арга шадабери болоно. Һүүлэй арбаад жэлэй туршада үнгэрһэн олонхи телемарафонуудта режиссерын байгаа. Хэдэн часай туршада сэхэ агаарай долгиндо дамжуулагдажа байһан эфиртэ ехэ хүдэлмэринь гол худалынь барижа, хэдэн мянган харагшадта үзэмжтэй зохидоор харуулаха гэһэн үндэр пилотаж болоно гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тиигэжэ Буряад орондомнай ёһо заншалуудай, шажап мүргэлэй хэргээгдэжэ эхилһэн үедэ Джарун-Хашорой субартын, Балдан-Брайбуц дасанай, Агын болон Сүүгэлэй дасануудай аша туһада буян үйлдэлгын телемарафонуудыг үндэр хэмжээндэ үнгэргөө. Энэ талааршые, мүн буддын шажаание хэргээхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябууланайнгаа түлөө Росси Федерациин Буддын заншалта шажаанай Сангхын хамба-лама Д.Аюшесвэй гарһаа бандида-хамба-лама Жамбал-Доржи Гомбосвой нэрэмжэтэ алтан медальта хүртэһэн байна.

Телестудиип директор А.А.Бадиевтай, уран зохёолшо

Буряадай хоёрдохи съездын үнгэрхэдэ, ВАРК-ын соведэй гэнүүнээр хурагдаһан баримта хадаа Добшима Санжиевнагай хүдэлмэридэ буряад арадайнгай үгэһэн үндэр сэгнэлтэ болол хаш.

Ганса түрэл арадайнгаа аша туһада бэшэ, харин эдэб шотагууд хоорондын харилсаа холбоо үргэхэдэ, шэнэ юумэ үүсэхэ хэрэгтэ арга шадалаараа оролсодогын найн байна. Жэшээхэдэ, Москва хотодо ажаһуудаг академик, хүдөө ажахын эрдэмтэй доктор Н.Д.Цырендондоковой буряад орондо буряад үүлтэрэй хони үсхэбэрилгыг хэргээхэ хэрэгтэ гарта хүлтөөрөө оролсоо. Недондо Москва хотондо Россиин цинтын телестудиин (ОРТ) «Ан амитагай аймагта» гэнэн дамжуулгыг хүтэлэгшэ Н.Н.Дроздовой республикаарнай аяншалхада, ушар ёһо мэдэхэ газаршанаар Добшима Санжиевнагай томилогдонинь мүн лэ өөрын удаха шапартай.

Энэ мэтээр Д.С.Жаргаловагай бүтээжэ ябаһан хэрэгынь тоолоходо, гарай арбан хурган хүрэхгүй. Гэбэшэ дүршэлтэй режиссерой хүдэлмэри томо хэрэгүүдээр сэгнэгдэдэг ха юм

жасада байна. Олон жэлдэ хүдэлжэ байхадаа, хажуудаа залуу халаание бэлдэхэ ёһо гурим бии. Энэ хугасаа соо арба гаран режиссерой ассистентые хургаа. Тэдэнэй зариманиинь, жэшээхэдэ, Дарима Башкуева, Намсала Баирова бээ даанхай режиссерууд болонхой. Тимур Санжиев, Зэгэма Самбуева режиссерой тушаалуудта найнайл хүртэжэ, бата алхамуудыг хэжэ байна.

Недондо телестудии зарим хубилалануудай болоходо, Д.С.Жаргалова телестудиин уран найханай хүтэлбэрилэгшөөр томилогдоо хэн. Тиигэжэ тэрэнэй эдэбхи үүсхэлээр оёдолы болон уран найханай цехүүд нээгдээ, уран зураашын тушаал бии болоо. Эфиртэ гарадаг диктор болон журналистуудай түхэл шарай (имидж) найжуулаха талаар горитой хэмжээнүүд абтаа. Даажэ байһан хамтынгаа ажалай түлөө зүрхэ сэдхэхэлээ оролдог хүнтэй шэнжэ шарай иимэл байна.

Үшөө нүгөө талаар хэлэбэл, Добшима Санжиевна энэрхы сэдхэлтэй эхэ хоёр хүбүүдыг хүмүүжүүлжэ, ажабайдалын үргэн замда гарганхай. Мүнөө аша хоёр басагадаа амталжа, хүгшэн эжыншы жаргалда хүртэжэ байнхай.

Тобшолоходо, шэг шарайгаа экранда харуулжа байха хубигүйшые һаа, шэлэһэн мүнжэлдээ үнэн сэхэ ябажа, Эхэ Буряад орондо, түрэл арадайн үнэн сэхэ алба хээ, албана мүнөөшые таһалдуулаагүй. Зохиохы ажалай 30 жэл хадаа мэргэжэлэй дабанда болбосоролой үе. Тиимэһэ Добшима Санжиевна дүрнэл шамбарияа һобижэ, харагшадангаа зүрхэ сэдхэлые хажуулаа үшөө олон дамжуулануудыг найруулжал ябахань лабгай.

Б. ДАМБАРИНЧИНОВ.

Ажалша, малша зоноо урмашуудая

Тээмэндэ Яруунын аймагай захиргаанай гулваа Ц.Э.Доржиев түрүүлтэй хүдөө ажахын управленин доргоноор, колхоз, кооперативуудай түрүүлэгшэнэр, директорнууд, мал ажахын мэргэжэлтэ, ахамад бухгалтернууд хоёр үдэрэй туршада мал ажаһууна аргэнгэ шэнэ гурим нэбтэрүүлхэ асуудалаар (РБ-гэй Президентинь баталһан 33-даху Захиралтын ёһоор) ехэ удаха семинартай үнгэргэһэн байна. Түрүүлшын үдэр Гүнцэдэ, ахуйн Яруунын совхоз байһан хүдөө ажахын кооперативай директорын А.Ц.Жамсуева аргэнгэ гурим бури гүнзэгыгөөр түрүүлэн орон малшадаг, хошигдой ажалай яһала найн түрүүлтэй танилсаабди.

Харин хоёрдохи үдэр «Дружба» колхозой (түрүүлэгшэнь Б.Г.Ж.Жигжитов) ажахынуудта ошожо, 2000 мянган литр һу наажэ байһан, 100-һаа 100 хурьга абажа байһан

эрхим түрүү малшаг, хошигдой танилсаабди. Тэдэнэй дунда шалгаржа байһан Буряадай габьяата малшан, Яруунын мэргэжэлтэ, хошигдон Долорма Жамсуева Чимитовагай оролдосото ажалыг тодорөөр хаража, шэхээрэ шагнажа ерээбди. «Буряад үнэн» газетимнай «Дүхэрэгэй» конкурсин героинь болоһон Д.Ж.Чимитовага, бусад ажалша, малша зондо Шэнэ жэлэй амаршалаг хүргэе!

Шэнэ гуримаар мал ажахыгаа хубылгажа байһан Яруунын хүдөө ажахын кооперативта, директор А.Ц.Жамсуева, «Дружба» колхозой эрхим ажалшадта, түрүүлэгшэ Б.Г.Ж.Жигжитовтэ эхин харгыдань үшөө ехэ амжалта, найн найханшы хүсэе!

Бэлигма ОРБДОЕВА.

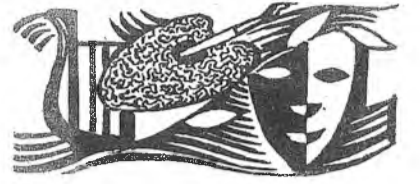
2
Ц
елюди
жнот
ажени
ет, что
эзде
рганы
боль-
ляется
листву
олезно
начал
отряна
ался из
адежно
номер
минало
лучше
льмов.
лучше
сестра
ии. Это
Казино
роотно
ружил
ажного,
дали
и это
оспать
Когда
е смежа
снова
кино-
затем
Казинус
чекские
боли
а через
ивного
узнат,
акоже
е на
идрих
тому у
ови на
оцифво
анали)
сеансом
нализы
затель
напять
ишение
венный,
ыло 120
ажным
затель
падать
себя
оговорк
арство»
кую ос-
ый день
ов, как
лух от
т смежа
екратн
длитель
ворно.
впервы
альцам
глазам
ладонь
е черев
постел
Норман
еды на
Келани
ическая
гическая
е стои
века, ег
борьбе
собности
и духа
надежд
азинс.
сихолог,
ском уни
ональн
зучени
оплезн
научны
ловек
цати
сихика
АМОА
едела
оятного

Зурааша үгэ

Баир Эрдынеев

ЧИНГИС ХААН

(Хоёр үйлэтэй, зүүдэндэ үзэгдэһэн зүжэг)

НААДАХА НЮУРНУУД:

1. ЗУРААША - уран зурааша, скульптор
2. ХААН - зураашын шабараар хэлэн Хаан
3. ХИИГАНУУР - уран зурааша
4. МОЙНОН ХАРАХАН - скульпторай эхэнэр
5. САГААН ТОЛГОЙ - палгатай үбгэжөөл
6. ҮРГЭН ҮБСҮҮТ - залуу, хүдэр хүбүүн
7. ШҮҮНЭТЭ - заримдаа «Шэхэгүй үнэгэн нодэтэ» болохо. «Шэнэ монголын», «Шэнэ бурядын» гэж хаа, үлүү болохогүй.
8. МОРИНОЙ ЭЗЭН
9. ТАНИЛ ХҮН
10. ХҮГШӨӨ - булгагтайнай ажы
11. 1-ДОХИ ХҮДЭР ХҮБҮҮН
12. 2-ДОХИ ХҮДЭР ХҮБҮҮН
13. ОЛОН ЗОН - гудамжаар ябадаг, ресторан соо хукилдэг элдэб олон зон, залуушүүл.
14. ХАТАРИНА БАСАГАН

бүгсынь хамаагүй! Чингис хаан гэнэм!

ХААН (гэнтэ юрэнхы хүн шэнги болошоно.) Далан дабхар бэлигтэй миний дархан, Хаан эсэгэ хүхэ мүнхэ тэнгэрийн заабаряар, би амиды голтоной нэгшье дуһал шуһа хараха ёһогүйб.

ЗУРААША Угы, теэд яатарая тугаар ходо хэлмээс едогонуулаа юмта?!

ХААН Табигты миний дархание. Тэрэ сагай наһамни тэнсэлгүй ехээр үүрэй сайтар мүнхэ найхан Монгол орондоо бусаад байхадамни ханагдана ха юм, дархан! Тэрэ сагай наһамни хэлмэ бажуугаад үнгэрөө!

ШҮҮНЭТЭ Нүүлшынхисэ хэлэнэб, хүрөө бологты энэ үбэштэй наадаһа! Ши, клоун, аса наашань алтая!

ХААН Миний шамда алтая үгөө наамни, Хаан эсэгэ хүхэ мүнхэ тэнгэри шамайе тэрэ дороо Шэхэгүй үнэгэн нодэтэ болгохо, хэрбээ үшөө миний хаанай нэрэ дурдаа нааш...

ШҮҮНЭТЭ (хүдэр хүбүүдтэй.) Энэ үбэштэйе хүлһөөнь барижа урбуулаад, алта мүнгэнэйн адхартар хэжэрэгтэй!

Хүдэр хүбүүдэй Хаанга дүтэлхэгэнь, зогсожо байһан зон сооһоо Үргэн үбсүүтэ, үшөө нэгэ хэды хүбүүд Чингис хаание тойрон абаархина.

ҮБСҮҮТЭ. Табигты дархание... Табигты гэнэм! Эдэ хоёр өөршгөө мурөөр ябаг, ойлгоо гүт?

ШҮҮНЭТЭ. Хэн моридай түлөө алта түлэхэ юм?! Ши гү?!

ЗУРААША. Би түлэхэб! Чингис хаан намда мүнхэ, алта үгэхэ!

ХААН. Шэхэгүй болоходон, шуһан ехээр адхарха. Хэлээ хэмнайб, би хараха, үзэхэ ёһогүйб... Аба энэ гурбан тулам алта...

Хаан гурбан тулам Шүүнэтэйн хүл рүүн шэдэн. Шүүнэтэ тэрэ дороо абажа, тулам нэгээр, алта шалгана.

ЗУРААША. Ябая эндэһээ. Нээрээшье эндэмнай үнэгэнэй хүхэн.

Чингис хаан, Зурааша, Үргэн Үбсүүтэ нүхэдөөрөө гээд, гаранга. Шүүнэтэ ехэ баяртай дуулажа байгаад, алтатой туламуудаа гэжэнь шэдэжэ, наадажа эхилнэ. Дуулахадань, гансал «Алтан-алтан» гэхэнь ойлгогдоно... Туламуудын хонгёохонор «хон-хон» гэлдэнэ. Тишээр байтараа «хон-хон» гэхэн абяан «хас-хас»

гээд боложо, һүүлдэнь бүри дуулахаяашье болишоно. Шүүнэтэ түргэн тулам тайлана...

ШҮҮНЭТЭ (хашхарна.) Мэхэлээ! Мэхэлээ! (Гурбан тулам сооһоонь шорой гоожоно.) Мэхэлээ гэнэм! Үтэр баригты тэрэ мэхэшэ, хубилгаан хүниие! Түргэн баригты, одоол өөрынш шэхэ таһа отолхоб! Баригты гэнэм тэрэ үбэштэй Чингис хаанби гэдэг мэхэшье! (Гэнтэ сахилгаан ялас гэжэ, шанга гэгшээр тэнгэри дуугарнаар, Чингис хаанай хашхарна, хүлэг моридай түбэрөөн дуулдана. Байһан зон мэгдэнэ, сошоно. Гал унтарна, дахинаа носоно, шаг-шууяан болошоно... Гэнтэ Шүүнэтэ байра гээрээ мушхаржа эхилшэнэ.) А-а-а! Шэхэмни! (Шэхээ барина. Нэгэ шэхэнэйн орондо, улаан бүлши шуһан.) А-а-а! Шэхэмни! Шэхэмни! (Ишэ-тишээ гүйжэ эхилхэгэнь, зарим зон тэрээнһээшье сошоһондоо, гүйлдэжэ гарана. Шүүнэтэйн гүйһөөр, эрьелдээр байтар хубсаһанынь ондоо, Чингис хаанай үеын боро хүнэй арһан хубсаһан болошоно. Шүүнэтэ зогсожо, гэтэһэн мэтэ аалихан урагша гарана.) ...Ай-ай-ай Тэмүджин... ай-ай-ай Тэмүджин... Хэтын мүнхэдэ ходал хойнобоошни орожол байхаб! Хара хороор харгыешни хаахаб... Хаанби гэхэш, хара золг! Угайм үндэһэ хюдааб гэжэ, улаан шуһа асхаан. Уг гарбалайнгаа шуһан соогуршье умбаһаар хүсэжэ ерээб шамайе, шара хахалта Тэмүджин! (Нулахаһаар сахилгаан ялас гэнэ, аалихан тэнгэри дуугарна. Ресторан руу Хиигануур, Мойһон Харахан хоёр ороног. Шүүнэтэ шуураа харуулангүй, саашаа үгы болошоно... Нэгэ хэды болоод, нөөхил мүнөөнэй Шүүнэтэ болонхой би боложо, оронхо хоёры шэртэн харааг байна. Гансал мэнэ хаяхан үнгэрһэн үйлэ шарайдань яһалаар тэмдэг үлээнхэй.)

ХИИГАНУУР. Хайшаа гээшэб?! **ШҮҮНЭТЭ.** Үүрэй толон тээшэ гэжэ мэдэхэгүй хүн гүш?! **ХИИГАНУУР.** Би ошохогүй! **ШҮҮНЭТЭ.** Нэ, үшөө тинхэбши... Энэ хатамнай яхааб? **МОЙНОН ХАРАХАН.** Ошолсохоб. **ХИИГАНУУР.** Би ошохогүй! Ошолохгүйб гэнэм! **Үүдэн тээшэ гэхэлхэгэнь, хүдэр хүбүүд хоёр тээһэнэ баряагдхина.**

ШҮҮНЭТЭ. Машина соо абаашаад хаажархигты. Тэршэлээ, таршалаа юм наань, амынь таглаад, хүлжэрхигты...

ХИИГАНУУР. Полици, сагдаа дууды! Полици! (Хүдэр хүбүүд шэрээһээр абаашана.)

ШҮҮНЭТЭ. Хүлисэгты, Мойһон Харахан, үшөө Бөртэ хатан бэлэй гүт? Ондоо арга үгыл байпал даа. Та миний хажууда һуугаад, үүрэй толон тээшэ ошотороо уран зурааша анханайнгаа пүхэр тухайгаа тодохоноор хөөржэ үгэхэт. Хаанби гэдэг хубилгаан тухай баһа хөөрэнэ аабзат.

МОЙНОН ХАРАХАН. Яхатнайб, миний нүхэрөөр? **ШҮҮНЭТЭ.** Топ зүб табигдана асуудал байна... Харюуны минингэ гэхээр, юрэнхы. Танай анханай нүхэр, үшөө тэрэ хаанби гэдэг хубилгаантайа намда яһала ехэ алта мүнхэ үритэй. Ондоо бидэнэй хорондо юун байха нэм.

Хүдэр хүбүүн түргэн ороһоор «Машина бэлэн!» - гээдхилэ. Шүүнэтэ Мойһон Хараханы хүтэлэн гарана. Моридай түбэрөөн дуулдана, тишээр машинануудай абяан дуулданаар, монголой урданай уртын дуун соностоно...

Үүр сайхы хүлэһэнгэд, зүүн тэнгэри шэмээгүйхэн зэнхыжэ байна... Бар хадын баруун тээ,

Хаана гээшэб манайхин?! Энэ бээрээ намда хоёр машина бэлдэгты! (Үүдэн нээгдэжэ, Шүүнэтэйн хүдэр хүбүүд айһаар ороног.) Энээхэн эхэнэр тэрэ тугаархи «далан дабхар бэлигтэй дарханай» намган байһан Мойһон Харахан гээшэ. Хажуудань бэгзыгээшэ баһа зурааша хэбэртэй. Үтэр хоёр «джип» машина бэлдэгты! Үнөөгөөл абахал байхаб! (Хиигануур Мойһон Харахан хоёрто.) Та хоёр намтай ошолсохот...

ХИИГАНУУР. Хайшаа гээшэб?! **ШҮҮНЭТЭ.** Үүрэй толон тээшэ гэжэ мэдэхэгүй хүн гүш?! **ХИИГАНУУР.** Би ошохогүй! **ШҮҮНЭТЭ.** Нэ, үшөө тинхэбши... Энэ хатамнай яхааб?

МОЙНОН ХАРАХАН. Ошолсохоб. **ХИИГАНУУР.** Би ошохогүй! Ошолохгүйб гэнэм! **Үүдэн тээшэ гэхэлхэгэнь, хүдэр хүбүүд хоёр тээһэнэ баряагдхина.**

ШҮҮНЭТЭ. Машина соо абаашаад хаажархигты. Тэршэлээ, таршалаа юм наань, амынь таглаад, хүлжэрхигты...

ХИИГАНУУР. Полици, сагдаа дууды! Полици! (Хүдэр хүбүүд шэрээһээр абаашана.)

ШҮҮНЭТЭ. Хүлисэгты, Мойһон Харахан, үшөө Бөртэ хатан бэлэй гүт? Ондоо арга үгыл байпал даа. Та миний хажууда һуугаад, үүрэй толон тээшэ ошотороо уран зурааша анханайнгаа пүхэр тухайгаа тодохоноор хөөржэ үгэхэт. Хаанби гэдэг хубилгаан тухай баһа хөөрэнэ аабзат.

МОЙНОН ХАРАХАН. Яхатнайб, миний нүхэрөөр? **ШҮҮНЭТЭ.** Топ зүб табигдана асуудал байна... Харюуны минингэ гэхээр, юрэнхы. Танай анханай нүхэр, үшөө тэрэ хаанби гэдэг хубилгаантайа намда яһала ехэ алта мүнхэ үритэй. Ондоо бидэнэй хорондо юун байха нэм.

Хүдэр хүбүүн түргэн ороһоор «Машина бэлэн!» - гээдхилэ. Шүүнэтэ Мойһон Хараханы хүтэлэн гарана. Моридай түбэрөөн дуулдана, тишээр машинануудай абяан дуулданаар, монголой урданай уртын дуун соностоно...

Үүр сайхы хүлэһэнгэд, зүүн тэнгэри шэмээгүйхэн зэнхыжэ байна... Бар хадын баруун тээ,

сар шэнги сагаан шулуунай дэргэдэ Чингис хаан бодолгото болон, холо харан һууна. Тээ хажуудань, заахан түүгдэгэй хажууда Зурааша галаа һахша... Бүхэ юртэмсэ гэлхэйе эзэлһэндэл монголой урданай хүгжэм үйдхар татан эгдэнэ...

ЗУРААША. ...Агууехэ хаан, хүлисэгты намайе... Би нэгэ өөр тухайгаа асуудал табяа наамни болохо гү?

ХААН. Болонгүй яаха юм. Ондоо шамтай хээээдэшые уулзахагүйб.

ЗУРААША. ...Хаан эсэгэ хүхэ мүнхэ тэнгэри таниие энэ дэлхэй үүрэй толоной задартар эльгээхэдэе, ямар шалтагаан боложо, намайе шэлэһэн болонобта? Зураха дархалхадаа нэн түрүүн арад зоноо, танишые, Чингис хаан, дурдахадамни гү? Али үшөө ямар шалтагаан...

ХААН. Магадгүй... Ганса ши бэшэ, дархан... Олон түмэн монгол угсаатан хүн зоной зүрхэнэй сохил, сэдхэлэй хүдэлгөөн, баян монгол тала дайдын, тайга хадануудай, далай мүнхүүдэй сэдхэлэй хүдэлөөн, хүмэрэтэй хамтаржа доһолодоо, Хаан эсэгэ хүхэ мүнхэ тэнгэри хүрэтэр хүрэнгүй яхааб... (Бодоно.) Хамтаратгы, миний мүнхэ монгол угсаатамни! Нэн түрүүн Мүнхэ-Сарьдаг мундаргын саһандал адли сагаан сэдхэлтэй хэрэг, болодуудаараа! Хээээдэшые дууһагүй, хабтыса хэбтэһэн ажабайдалайнгаа аласай харгы замаараа! Зол жаргал, зоригороо! Хатуу, хүшэр байдалай ерээ наань, ганшуудал, гомдолой буугаа наань, суг тээсэгты, суг даратгы... Миний үүргые саашань ябуулха Хаан удаан болонгүй, заагагүй ерэхэ. Арад зонодо аргагүй дуратой, алтан дэлхэйн шэмэг болохо, анхилма найхан Монгол оронойнгоо байгаалие, ан амитаниие сариоун сайханаар сахиха, адуу малаа үдхэжэ, арад зоноо баяжуулжа, баруун, зүүн зүгэй ай түмэн арадуудгаа амар мэндэс хүргэжэ, тэдэнтээс эбтэй, нягта хүршэ боложо һуухаар Хаан бии болохо, дархан...

Дай хэжэ, хамтарха миний үүргэ дэлхэйн түүхын намтарта мүнхэ дурасхаал боложо, һалашагүй алтан үзэгүүдээр нэгтэрэһэн хэмнай даа...

Дархан, Хаан эсэгэ тэнгэрийн оронһоо харахада, дайнаа галазуу, дайһаа бузар, аюул тодорхой үйлэ дэлхэй дээрэ үгыл байна. Этигэ намда, Чингис хаанда этигэ... Ай даа, шинингээ асуудалда харюу үгэбэгүйли, дархан...

Үлгы найхан үнжэгэн Монголойнгоо тала дайдаа үүрэй толон болотор бусаад ерэхыемни хоёр хүн угтахар бэлэн байха гэжэ Хаан эсэгэ тэнгэрийн хэлэһэн юм. Нэгэншье, булад хатуу бэртэй баатар хүбүүн гү, үгы хаа далан дабхар бэлигтэй дархан хүн гэжэ... Теэд яхааб, хэтын хэтэдэ дархашуул гээшэмнай арад зонойнгоо амидаралай ажабайдалынь бүтээн табигад хүнүүд байгаа ха юм. Шинил тудабаш. Би мэдэнэб, дархан, намтай уулзаһан, хөөрөлдөһэн үйлэ, үзэгдэлөө ши зурааш, дархалхаш, бэшэхэш, дуулахаш. Арад зонодо ойлгуулахаш, миний дархан... (Зали. Зурааша сэдхэлээ хүдэлэжэ, бахарган хүдэлхөө болишоно, гал руугаа харан һууна. Хаан холо юушыеб харана.)

...Энэ баруун зүгэй харанхы соо яагаа наранай элшэдэ адли гэрэлтэй, хэлмэдэ адли хурса элшэнүүд тала дайдаар гэрэлтэнэ гээшэб?

ЗУРААША. Тэрэ нөөхи машинанууд гээшэмнай, түмэр морида.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха.)

УЛЫГЭР БИИЛ ДАА, ЭТИГЭНЭ ГҮТ?

Манай гүрэндэ Россин телевидени болон хүүгэдэй сээрлигүүд эгээл гүрүүн Шэнэ жэлэйнгээ хайндэртэ үнэн дээрээ бэлдэжэ эхилдэг гэжэ хананаб. Нара урда тээ сэнхир экранар Шэнэ жэлэй үедэ гараха дамжуулануудай реклама харуулдаг. Зүгөөр хүүгэдэй саадта декабриин эхээр шүлэгүүдые сээжэдэхыень үгэдэг зашшалтай. Саадай байшан соо энэл харын эхээр Шэнэ жэлэй амисхал, шэнжэ заатагүй үзэгдэхэ. Ялагар, толотор үнгэтэ сахананууд, хасуурийн шэлбэнүүд эндэ тэндэ эртээннээ үлгэгдэнхэй байдаг. Иишэ ороходо, ёлко

болотор хэды үдэр үлөөб гэжэ үхибүүд тооложо нуудаг гээшэ.

Манай басаганай ухаанда саадай хүмүүжүүлэгшын («ис-спытательницын») хэлээн үгэ бодотой, заабол бэелүүлэгдэхэ ёһотой. Тиймэһээ декабриин 10-наар ёлкодо хэлэхэ үгээ сээжэдэнхэй, манайда ороһон гараһан айшадта тордиһогүй хөөржэ байгаа. «Хэээһе юм ааб даа, тэрэ 31-най» гэжэ һанан, басаганайнтаа шүлэг шагнагша һэм. харын бэлэдхэлэй үедэ саадай үхибүүд үндэр томо бөөтэй Наталья Павловна Жабар Үбгэн болохо, Саһан Хүүхэнэй роль эгээл хөөрхэн хүмүүжүүлэгшэ Наталья Викторовна паадаха гэжэ мэдээ бээ. Тиймэһээ үхибүүд хэды баяртай ёлкодо ерэдэг гээшэ! Улыгэрэй домогто үнэн зүрхэһөө шүтэдэг даа.

...Үдэшэ орой гэртээ бусажа ябатараа, басагани одо мүшэдтэй тэнгэри руу хараад, «Жабар Үбгэн мүнөө хаанаб? Бэрхээр байбалтай, Шэнэ жэлдэ заабол ерэхэб» гээ һэн бээшэ аал? Харын намай, Жабар үбгэн, би гэртээ ошожо ябанаб... гэжэ, басагани «тэнгэридэ» байһан Жабар Үбгэндэ һүүдшынгээ һонинүүдые хөөрэн, гэр руугаа алхалаа һэн.

Улыгэр үнэхөөрөө байдаг, этигэнэ гүт? **Е.ЦЫБЕНОВА.**
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Жабар Үбгэниие хүлэгшэ Номин басаган бишыхан ханинартаяа. Гомбо САМБЯЛОВАЙ фото.

Залуу наһан - залитай үе

«ОДХОН МҮШЭНДӨӨ ГҮЙЛГЭН ГАРАХАЛБИ...»

Хөөр жэлэй саана, Буряадай гүрэнэй университетэй оюутан һаял болоһон гүлмэрхэн хүбүүн манай редакциин үүдэ татажа ороод, шүлэгүүдэ харуулаа һэн. Тэрэ гэхээр Амгалан Будаевай шүлэгүүд «Буряад үнэндэ» оло дахин хэблэгдэн байха.

1997 ондо «Мүнхэ сагаан харьдагтай миши шотаг Утаата» гэхэн түрүүшынгээ номые БГУ-гай хэблэлээр гаргаа һэн. «Энээхэн түрүүшынгээ номхоние Евгений эжыдээ, һургуулиингаа, университетэй багшанарта, үетэн нүхэдтөө халуун зүрхэһөө зориулаһаб» гээд автор бэшэһэн байна.

Амгалан бури баһаһаа түрэл хэлэндээ мээхэй, эртээр гуурһаа туршажа эхилһэн юм. Түрүүшын номын уран хурса хэлэтэй поэзий ургажа байһые гэршээ. Үнгэрһэн 1998 ондо Амгалан Будаев хэдэн амжалта туйлаба. Нэгэдэхээр, «Буряад үнэн - Дүхэригэй» «Буряадай түрүү хүнүүд - 98» гэхэн конкурсо шалгаржа, лауреадай нэрэ солодо хүртөө бишу.

Ленинэй, Ажалай Улаан Тугай орденуудаар шагнагдаһан хүгшэн эжы Цыремжит Аюшеевна Бадмаева тухай урин дулаанаар бэшэжэ, жорин үндэр сэнгэлтэдэ хүртэһэн байна.

Хөөрдохөөр, жэлэй һүүл багта «Буряад үнэн» һониной хэблэлэй түбтэ «Оронгодойн долгинууд» гэжэ нэрэтэй хоёрдохон номын гараа бишу. Дархан угтай хүсэл эрмэлзэл эхэтэй хүбүүнэй шүлэгүүд соо халуун дуран, этигэл, гуниг, үндэр хүсэл - булта бни.

Оройдоо гурбатайдаа эмниг мориндо мордожо гүйлгэхэ зоригтой байһан хүбүүхэн мүнөө үедэ поэзинин далита хүлэг эмээлэнхэй, «энэ дэлхэйе тойрон эрьсэд эрэхэ хүсэлтэйб», «хонгор энэ юртэмсье ходоро нэгэтэ хараха...» гэжэ шийдэнхэй. Зоригтой ябыш даа, Амгалан!

Туяна САМБЯЛОВА.

АЛИНДАНЬ БАРИХАБ

Мундарга Саяанай жэмэсчээ Хэээ нэгэ хүртөө һаа, Буряад хайхан ороноо Магтан дуулаха һэн гүб? Олон сээр басагад соо Түнхэнэйб гэжэ энеэгээд, Буурал хангай Захаминаа Дурдаагүйдэм нүгэл гү?

МАЛЕНЬКИЙ ТЕАТР КУКОЛ

То, что в нашем городе есть большой театр кукол «Улыгэр», думают, знают все. Не раз детвора посещала его спектакли. А есть в Улан-Удэ и маленький кукольный театр - театр при Доме творчества детей и подростков Советского района. Восемь лет назад он был организован Ириной Аркадьевной Смирновой и с тех пор находится под ее художественным руководством. Ребята разных школ и разных возрастов приходят сюда, потому что здесь интересно. Здесь они приобщаются к театральному искусству, учатся работать с куклами, тренируют голос. Со своими постановками ребята выезжают в детские сады, выступают перед воспитанниками детских домов, интернатов. Работа нравится юным артистам, а уж как довольны зрители!

Вика ЖАМСАРАНОВА,

9 класс, школа №4. Творческая студия «Зодиак»

ҺАЙН ХҮНТЭЙ ТАНИЛСААД...

Декабриин хүйтэн нэгэ үглөөгүүр түмэр замай лицейн хажуугаар гаража ябатараа, ороод гараха дурам хүрэхэб. «Морилжо хайрлыт» («Добро пожаловать») гэхэн шэнэ гаршаг уринаар нүдэндэм харагдаа. Оромсоороо «Өөрын нүдөөр дэлхэй шэртэнэм» гэхэн фото-зурагуудай выставкэ харажархибаб. Үзэмжэдэ табигдаһан фото-зурагууд лицейн хурагшадай ажабайдал зураглана. Стипендиэ абанан хүбүүдэй, түрэлхидэйнь баяртай шарай нүдэндэ торосолдохо юм.

Лицейн музей соо Раиса Николаевна Хамидулина энэ хуралсалай гуламтые 1955 ондо дүүргэһэн, мүнөө үедэ лётчик-испытатель, полковник Анатолий Петрович Красиковай «Вернуть нельзя,

забыть невозможно» гэхэн номые намда харуулба. «Авторын тэрэ байна» гэжэ үндэр томо бөөтэй эрэ хүниие харуулба. Химиин багша Валентина Балдановна Базырова тэрэ хоёр Саратов хотодо хураһан байбал даа. Нэгэниинь багшын дээдэ һургуулида, нүгөөдэн дээдэ авиационно училищида. Ямар һонин юм гэжэ гайхажа байхадам, «Мүнөөдэр Валентина Балдановна нээмэл хэшээл үгэхэнь» гэжэ намда нэгэ багша дуулгаба. Хэшээл харахала химиин кабинеттэ оробоб, кабинетын эхэ гөөр шэмэглээтэй. Иимэ газарта ном үзэхэньше аятай даа!

Валентина Балдановна хадаа тус лицейдэ 1979 онһоо хүдэлнэ. Эрхим багшанарай нэгэн, ерээдүй мэргэжэлдэнь, ажабайдалда дүтэлүүлһэн өөрын

тусхай программа зохёон абаад, хүдэлнэ ха юм. «Тэрэ элдэб янзын хэшээлүүдые үнгэргэдэг. Хэшээлдэнь һуухада, эхэ һонирхолтой», - гэжэ нэгэ хурагшань хэлээ. - Валентина Балдановна эрхим багша, дүршэл эхэтэй хүмүүжүүлэгшэ. Классай хүтэлбэрилэгшын уялгаяа жэншэдгүй дүүргэдэг. Үхибүүдтээ хамта элдэб һонин юмэ үүсхэжэл байна. Мүн хурагша бүхэнтэй тусгаар хүдэлдэг заншалтай, - гэжэ методист Маргарита Максимовна Юрина намда хэлээ һэн.

Һонирхолтой хэшээл шагнаһандаа, һайн хүнтэй танилсаһандаа урма баяртай гаража ошоо һэм.

Борис БАЛДАНОВ.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: химиин багша В.Б.Базырова; хэшээлэй үедэ.

ХААНА, ХАЙШАН ГЭЭД ШЭНЭ ЖЭЛ УГТАДАГ БЭ?

Кубада хүнүүд Шэнэ жэлэй урга үдэр гэр соохи бүхы домбонуудаа унаар дүүргээд, 12 сагай болохолоор, тэрэ уһаа сонхоороо газашань адхадар. Энэнь Шэнэ жэлнай һайн байһан гэхэн угхатай гээшэ.

Урда арикада Шэнэ жэлэй, мүн ургасын һайндэрнүүд нэгэ үдэртэ болодог. Нэгэ отогтой зон үргэн талмай гээрэ суглараад, угаридаршань

хатаргаа эхилжэ, болоһон тыквэ хаяжа тэһэдэг. Тишхэлээрн бэшэһэйнь баярай һүхирөөн, оог хуугай дуудаха юм - энэнь Шэнэ жэл эхилбэ гэхэн тэмдэг.

Япондо Шэнэ жэлэй ерэнц хонхын жэнгирээн дуулгадаг хото, һууринуудаарнь һүниин 12 сагта хонхо 100 дахин абья гарадар.

Панамада Шэнэ жэлэй һүни ехэл шууяатай, хүлгөөтэй юм: иимэ аргаар ага шүдхэр

үргээгдэдэг.

Энэ һүни Италиин хотонуудай гудамжаар ябахань эхэл аюуштай: хүнүүд сонхоороо хуушарһан гү, али хэрэггүй зөөрцөө хаядаг заншалтай.

Финляндига һайндэрэй һүни чеснок зүгын балтай холижо эдидэг, зүгөөр хадамга гарахала хананан басагад шоргаараа үүдэндэ зогсоод, үрөөһэн гуталаа шэдэдэг. Хэрбээ гуталын

хоншоороороо үүдэн руу хараад унаа һаа, түрэ хурим хүнхөө гээшэ!

Шотландига Шэнэ жэл айлайда угтахаяа ошоо һаа, айлан нүүрһэнэй хэлтэрхэй ая руу хээ ёһотой. Тишгээл һаа, гэрэй эзэг айлаһанаа угтажа абаха.

Вьетнамда Шэнэ жэл яваршин һүүж багта, али гэбэл, февраль һарын эхигдэ болодог. Эндэ хабарай эртэ эхилдэг һэн тула, һайндэрэй шэрээ дээрэ

сээгүүд, илангаяа нарциссууд табигдадаг.

Иранда Шэнэ жэл мартын 22-то тэмдэглэгдэдэг. Энэ үедэ буунуудай һүрэхэ абяан гуулдадаг. Гагна хүнүүд энэ шотанга ажануухын пүлэ мүнгэн хашаранууые гартаа баряад байдаг.

Иимэл даа, хүхэд, Шэнэ жэлэй угталга. Шэнэ жаргалаар!

А.МАРХАДАЕВА бэлдэб.

ПОЭДЭЙ УУЛЗАЛГА

Наяхан Улаан-Удын багшанарай 2-дохи училищиин актова зал соо һонирхолтой уулзалга болобо. Буряадайнай мэдээжэ поэт Гунга Гомбоевич Чимитов айлшалан ерэжэ, маңда баяр хүргэбэ.

Энэ уулзалгада буряад таһагай оюутад, багшанар хабаадалсаа. Гунга Гомбоевич Чимитов тоолохо аргагүй олон шүлэгүүдтэй. Зуугаад гаран шүлэгүүдэнь аялгата дуунууд болонхой. Тиймэһээ 1-2-3-дахи курсын оюутад халуун альга ташалгаар, дулахан дуутаар айлашаа угтаа. Эдэ дуунуудай олонхинь үхибүүдтэ зориулагдана, харин хэдэн дуун түрүүшынхнээ эздэлээ. Нэрлэбэл: «Наадан», «Манай сэсэрлиг», «Тоншуул», «Кукла - минии хүүхэдэй», «Аба эжынэрнай», «Нохой», «Төөдэй таабай хоёрни», «Бургаан мори», Хүгжэмцель А.Андреев, С.Манжигеев бэшэһэн.

Хоёрдохи курсын оюутан Саяна Мархаева арадай поэдэй зохоохы намтар тухай хуряангыгаар хөөрэжэ үгэбэ. Нэгэдэхи, хоёрдохи курсын оюутад Сэлмэг Норбоева, Настя Доржиева, Света Тубанова, Лариса Зандеева, Санжидма Дашинимаева уран гоёр шүлэгүүдэнь уншажа, сугларагшадые хужарлуулба. Оюутан Лариса Лыгденова хонгөө байхан хоолойгоор «Эжэл гансам ерээрэй» гэнэн бүхы арад зондоо мэдээжэ дууеень гүйсэдхэбэ.

Харин гурбадахи курсын шабинар Оюна Нахансакова, Надя Ошорова, Рита Хайдакова «Шандаганай шаналал» гэнэн басняар һонирхолтой зүжэг наада харуулба. Харагшадые унатарнь энеэлгээд, халуун альга ташалгада хүртөө.

Гунга Гомбоевич Чимитов өөр тухайгаа хөөрэжэ үгэбэ. Манай училищиин библиотекэдэ дуунуудайнгаа суглуулбари ном, мүн «Байгал» гэжэ журнал бэлэллэбэ. Манай оюутад харюугай бэлэг баряа. Энэ уулзалга эмхидхэһын тула хүгжэмэй багша Галина Васильевна Михеева эхэ оролдоо. Буряад хэлэ заадаг Сэсэг Тогтохоевна Тогочиева, Светлана Юрьевна Жамсуева хабаадалсаа.

Эдүүр энхые, удаан жаргал эдэжэ, үшөөнцэ олон шүлэгүүдэнь, баснинуудые бэшэхыень Гунга Гомбоевич Чимитовтэ үнэн зүрхэһнөө хүсэнэб!

Лариса ЗАНДЕЕВА, 2-дохи курсын оюутан.

Зүрхэ сэдхэлэй мурнууд, зүбшэхэ ёһотой зүйлнүүд

КОТЯТ ПИ МОПОДЫЕ?

Сегодня нет организации, способной объединить молодое поколение на свершенные добрых дел, массовой, инициативной, влиятельной, такой, какой была комсомольская организация, созданная 80 лет назад Лениным. Нам кажется, что Ленин хотел создать организацию, помогающую людям. Как она нужна была бы сейчас, ведь ныне так много молодежи занимается своими делами. А ведь надо организовать помощь семьям нуждающихся, восстанавливать культурные памятники. Мы, юные журналисты студии «Зодиак», решили провести опрос на улицах города о нужности или ненужности организации, подобной комсомолу, в наше время. На вопрос, «Что вы думаете о комсомоле прошлого?» люди старшего поколения говорили: Все самое хорошее, он был нужен детям и молодежи. И добавляли: «Комсомол нужен и сейчас. Студенты, школьники, комсомоле либо ничего не знают, либо что-то где-то слышали, но такой организации себе не хотят. Им и так хорошо.

Иное мнение сформировалось у нас. Мы были на встрече ветеранов ВЛКСМ с кружковцами Дома творчества Советского района, слушали их выступление в театре оперы и балета 29 октября, смотрели концерт. Думаем, лучше было бы снова создать подобную молодежную организацию, как ВЛКСМ. Но мы еще юные, а молодежь хотят ли ее? И хотим ли ее создания власть?

Сережа НИКОНОВ и Оля ИВАНОВА, юнкоры.

Между нами, девочками

УДИВИТЕЛЬНОЕ ПОСТОЯНСТВО

По словам Кармен Брюсовой, директора московского Дворца бракосочетаний, где регистрируются браки с иностранными гражданами, ежегодно около 1200 - 1300 россиянок идут под венец с заморскими принцами. Цифра стабильна и не меняется в течение последних 10-15 лет. Но если прежде, наши девушки охотливо представляли дружественных стран - Венгрии, Польши, Болгарии, африканского континента, то сейчас их руки успешно добиваются турки, немцы, американцы и канадцы.

В Советском районе в отделе социальной защиты, где на учете стоит 2097 инвалидов, из них 347 детей, 1630 малообеспеченных инвалидов, имеющих детей-инвалидов.

Из 347 детей-инвалидов 34% или 118 детей имеют очень тяжелые заболевания, такие, как рак мозга, болезнь Дауна, расстройства перво-

диетической лапши, 200 кг. крупы, Универмагом «Центральный» и другими оказана материальная помощь детям-инвалидам на сумму 1000 рублей.

Главной положительной чертой недавно прошедшего марафона «Помогите детям» явилось то, что отзывчивыми людьми оказались люди с

внести предложение для наших спонсоров об открытии целевых вкладов в размере хотя бы 100 рублей по достижении 18 лет, чтобы у них что-то было на черный день.

Дети-инвалиды получают мизерную пенсию, которая выплачивается с большими задержками. А если ребенок парализованный, ему нужна

МИР НЕ БЕЗ ДОБРЫХ ЛЮДЕЙ

психической деятельности. Так, семья З. живет в доме засыпного типа, имеет 10 детей при одном работающем родителе. Это вполне культурная семья, в которой двое детей инвалиды. Или одинокая мать Б. имеет одного ребенка глухонемого, парализованного, каждый год претерпевает угрозу выселения из общежития БГУ, где она проживает, работает преподавателем математики в школе.

Впервые в День Матери исключительно на средства спонсоров были осуществлены мероприятия в клубе им. Серова и Доме детского и юношеского творчества с льготной подпиской на газеты, преподнесения цветов и выделения продуктов питания частное предприятие С.А.Брагенькова - 160 кг

так называемым средним прожиточным минимумом. Это продавцы-лоточники, которые внесли на счет марафона от 20 до 200 руб. Глубокое чувство уважения вызвали 50 рублей, которые внесла из своей пенсии жительница поселка Стеклозавода Залуцкая Татьяна Ивановна. Очень часто оказывает посильную спонсорскую помощь завод «Эмаль-посуда» (генеральный директор завода С.Ананков), который внес на счет марафона 500 руб., АО «Наран-Союз-сервис» (генеральный директор Савельев В.А.) выделил мебель. На этом марафоне также прозвучало предложение от Ольги Леоповны Егоровой, которая сказала: «Под нашей опекой находятся 160 детей-сирот. В связи с этим хочу

постельная принадлежность. И получается, мы не можем дать им то, что им положено по закону и в чем нуждаются.

Впервые отмечавшийся в России праздник День Матери провели исключительно на средства спонсоров. В клубе им. Серова и в Доме творчества Советского района проведены мероприятия с льготной подпиской на газеты, с выделением продуктов питания. И здесь большую помощь оказали ЧП С.А.Братенькова, универмаг «Центральный». В целом, материальная помощь оказана детям-инвалидам на сумму 1000 руб.

Марафон «Помогите детям» продолжится и в 1999 году, мы надеемся: мир не без добрых людей.

Наталья ЗЕЛЬБСТ.

А маршала

ЭГЭЭЛ ХАЙРАТАЙ ХҮГШЭН АБА ЭЖЫ ХОЁРНИ

Эгээл гүтөөр һангадаг хүгшэн эжы аба хоёр тухайгаа хөөржэ хүсэлтэйб. Минии хүгшэн эжы Анна Хангуевна Бадмажапова хадаа зэрлэгэтэ Зэдын аймагай Дээдэ-Үшөөтэй нотагта 1946 оной яварчин янгитама хүйтэн үбэлэй үгэр алтан гэлхэй гээрэ мүнгэлһэн намтартай. Дүрбэн наһатай гүүлэгэрхэн бага наһандань алтан шара уурагаараа амалуулан хайрата эхэн хүрһэтэ гэлхэйтэй хахасажа, гүлээр багахан үхибүүдтэ орхижо мордоһон гэнэ. Изагата нотагта ажаһуудар эжын гүү арбагар заахан басагыг үргэжэ, «хүлын гүрөөдэ, тарын ганзагада» хүргэһэн юм. «Үхин хүн харига жаргалтай» гэнэн арадай аман үгын ёһоор минии хүгшэн аба болохо Владимир Гендунович Бадмажаповтай 1964 оной январь һарада хуби заяагаа холбожо, мүнөө болошор амгалан мэндэ, ан бунхан һуудар юм.

Хүгшэн аба эжы хоёрни зургаан үхибүүдтэ ажабайдалай үргэн замда бултыеһа гарганхай. Үгэн сэхэ ажалаараа нотаг нугадаа ажалай ветеранууд, «Россий Федераци эрхим багша» гэнэн үгдэр нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй юм. Үшөө хүгшэн эжы минии дээдэ мэргэжэлтэй багша. Манай нотагтай зон иигэжэ хөөрлэгдэг: «Алишь зүг харуулаад заагаа һаа, эгэ багшанарай хурагшад дайралдаг». Хүгшэн эжы абын буянты

эңэ ажалынь үргэлжлүүлэн минии аба, аба эгшэнэрни ябана. Тийн бишье Бурядаг гүрэнэй университеттэ хурацаб.

Минии хүгшэн эжы тухай һайн һайхан үгэнүүдые Бурядаг республиканска багшанарай коллежын багша Цыцилма Будаевна Цыренова иигэжэ хэлэһэн юм: «Бидэнэртэ эрһэн шабинарынь, бэшэ үхибүүдтэ ороходоо, һайн мэдэстэй. Тиймэһээ энэнь Анна Хангуевнагай бэрхэ багша байһыень гэршэлэбэ».

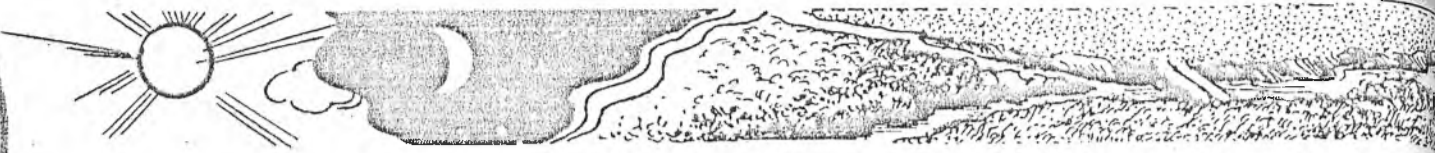
Олон тоото хурагшадын гэртэнь ерэжэ, баяр баясхалангаараа, үй гашуудалаара хубаалдаг. Хүгшэн эжы минии хүн бүхэндэ өөрын онсо дуудан үгэнүүдые оложо, һаһаа сэгдхэлынь тэгшэлжэ табидар заншалтай.

Мүнөө хүгшэн эжы аба хоёрни юһэн ашанар, зээнэртэй. «Үбгэн баабайн үргөөдэ үймөөтэй байха ёһотой» гэнэн буряад арадай урданай дуунай үгэнүүдые маанадай булта суглараад, хүл хөөрсэг боложо байхые харахадаа, һанаандаа оруулхаар лэ.

Наһанайнгаа амаралтага эгэ хоёрни гараашы һаа, үшөөл сарюуханууд заанда. Үбгэн аба гэртэху болон газархи ажаллаа хээд байдаг, харин хүгшэн эжы үшөөл багшалһаар.

Эгэ хоёртоо олон жэлдэ амгалан мэндэ, ута наһа, удаан жаргал эдэжэ, хүл хүнгэлтэй, һонор ухаатай, хёрхо шоготэй үтэлыт гаа гэжэ үгэн сэгдхэлһээ хүсэжэ дурам хүрэнэ. ИРИНА БАДМАЖАПОВА, БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультетэй 1-дэхи курсын оюутан.

«Я ОСТАЛСЯ, ПОТОМУ ЧТО ОКАЗАЛСЯ ИМ НУЖЕН...»

(Заметки с творческого семинара Всероссийского конкурса «Школа года-98»)

В конце прошлого года в Москве состоялся творческий семинар Всероссийского конкурса «Школа года-98», лауреатом которого стала наша школа №2 и лауреатом которого был наш детский сад №10 в 1996, 1997 годах.

В Москву съехались директора пятисот лучших российских школ. Бурятию представляли 5 школ: российская гимназия г.Улан-Удэ, школа №46, Верхне-Жиримская школа Тарбагатайского района, Алцокская школа из Джидинского района и наша.

Для нас все три дня семинара были исполнены не только содержательным общением и интересными впечатлениями, но и во многом запомнились благодаря своеобразным открытиям.

Так, например, первый день. Тон работе семинара задает главный редактор газеты «Педагогический вестник», председатель оргкомитета конкурса Л.И.Резвинский. В своем выступлении Леонид Изотович делает акцент на то, что обеспечивая глубокое и прочное усвоение знаний, мы должны

сохранить физическое и духовное здоровье детей. Ибо сейчас по подсчетам медиков от 93% до 97% выпускников школ являются больными детьми. Нужно предусмотреть ряд специальных педагогических мер: комплексный учет объема домашних заданий, выделение главного в изучении материала, новые технологии успешного обучения и серьезный подход к воспитанию духовности у ребенка. День второй. С большим вниманием и интересом слушаем известного ученого-практика, академика В.М.Малохова. В итоге мы все пришли к удивительному заключению: педагогическая технология В.М.Малохова может быть «наложена» на любую методическую систему. Ведь относительно любой из них она универсальна: основным технологическим звеном ее является учебная система.

Выступает М.В.Богуславский, доктор педагогических наук. Слушаем его и соглашаемся, что сегодня нет системы гарантированного воспитания личности,

что наша школа становится сословной, что рухнула главная идея: напряженным трудом ты можешь добиться благосостояния; что для ребенка важно чувствовать себя защищенным, что назрел кризис в семье. (Традиционно семью обеспечивает отец, и за это ему уважение; сегодня, по известным причинам, не всякий отец обеспечивает, а уважения требует). М.В.Богуславский считает, что у школы главная задача - «приказано выжить». И этот приказ звучит не сверху, его отдают дети, их родители, жизнь.

О трагедии детей в учебном процессе говорит медик, академик В.Ф.Базарный. Участники творческого семинара активно включаются в дискуссию. И сразу стало заметно, как много действительно прекрасных школ, профессионалов-директоров, собравшихся со всех концов России и объединенных идеями конкурса. Выступают директора из г. Серпухова, Нижегородска, Самары, Перми, Минусинска, Рыбинска, Обнинска и др. Они

пытаются раскрыть благодаря чему и как школа в современных условиях проявляет свою обеспокоенность о ребенке. И видят в этой обеспокоенности основной смысл своей деятельности. И главный мотив всех выступлений - школа делает государственное дело без государственной поддержки.

И наконец торжественное вручение наград конкурса. Наша школа получает диплом «Школа года-98», а Валентине Николаевне Барышевой присвоено звание «Директор года». Как же соскучились школы по доброму слову! Спасибо тебе, конкур! Тем более, по поступающим в оргкомитет сведениям многие лауреаты получают на местах серьезную поддержку. Как общественное признание, так и материальную помощь: премии, весомые надбавки и доплаты к зарплате, а иногда даже льготы при оплате жилья, транспорта.

День третий. Первый заместитель главного редактора «Педагогического вестника»,

академик академии творческих педагогических наук И.М.Косоножкин подводит итоги встречи, вселяет уверенность, что мы на правильном пути по сохранению школы. А этот - высокий профессионализм, прочная опора на реальные достижения лучших педагогических коллективов.

И в заключение - трогательный сюрприз: концерт-лекция «Педагогика детского творчества» Г.А.Струве, президента Федерации детских юношеских хоров, народного артиста России «45 лет назад я попал к детям случайно». Я остался с детьми, потому что оказался им нужен», - хочется, чтобы эти слова прекрасного педагога смогли повторить многие из нас.

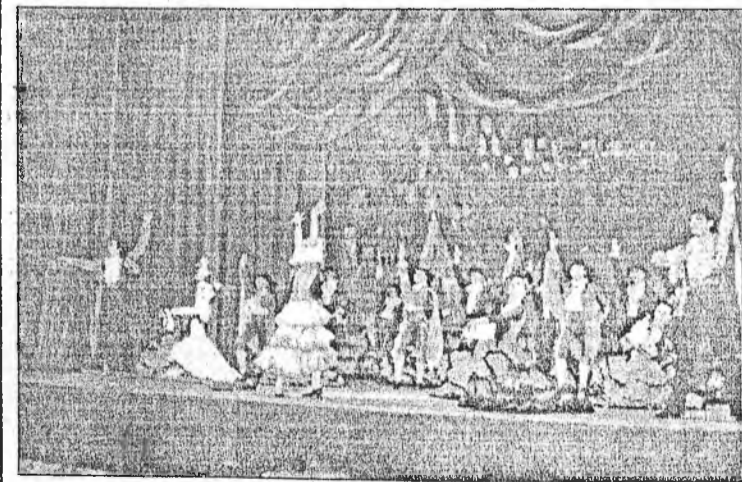
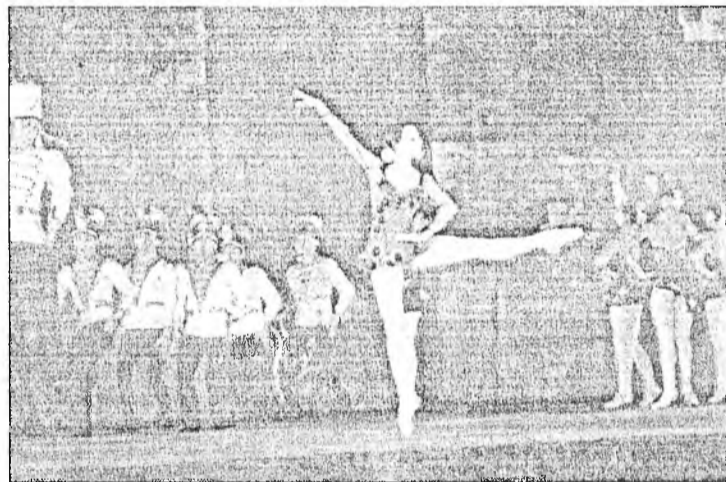
Т.ХАЛТИНОВА, зам. директора по научно-методической работе школы №2

г.Закаменск.

ЧУДЕСНЫЕ КАРТИНЫ

УСПАХИ

Театр оперы и балета наконец-то подарил соскучившимся горожанам премьерные спектакли - два балета на испанские темы «Кармен-сюита» (музыка Бизе-Щедрина) и «Испанские миниатюры» (музыка народная). Это значительно еще и тем, что театр смог осуществить новую постановку спектакля в это нелегкое, трудное время. Восторженный прием публикой, заставившей артистов на «бис» по несколько раз повторять финал спектакля, говорит о том, что зрителю спектакль понравился, она

приняла его, значит премьера удалась.

В премьерных балетах исполняли главные роли народные артисты РБ Галина Батурина, Вячеслав Васильев, а также молодой перспективный солист балета Михаил Николаев. В этот вечер хочется сказать и о кордебалете, внесшему свою лепту в общий

успех спектакля. Привлекает в балете исполнение главной роли Галиной Батуриной, балериной, создавшей свою Кармен. К хорошему прыжку и технике исполнения движений молодого солиста балета Михаила Николаева хотелось бы добавить эмоциональной окраски его Хозе.

А Вячеслава Васильева мы знаем как исполнителя лирико-

романтических героев в классических балетах. В этот вечер мы увидели его в совершенно другом амплуа характерного танцора, в роли тореодора. Хорошие внешние данные, экспрессивность, благородная пластика, выверенная техника дала возможность В.Васильеву создать образ тореодора.

Очень порадовал любителей хореографии балет «Испанские миниатюры». Пламенные цыганские танцы, арагонская хота, сапатеадо, болеро - все это было красиво и чудесно. В заключение хочется поблагодарить главного балетмейстера А.Гольшева, дирижера М.Бадаева, художника М.Болопева и весь коллектив театра за предоставленную радость общения, в это смутное, тяжелое время, с прекрасным искусством балета.

Аркадий ТУМАХАНИ, кандидат искусствоведения, заслуженный деятель искусств РБ.

ХҮНЭЙ НЭРЭНҮҮД

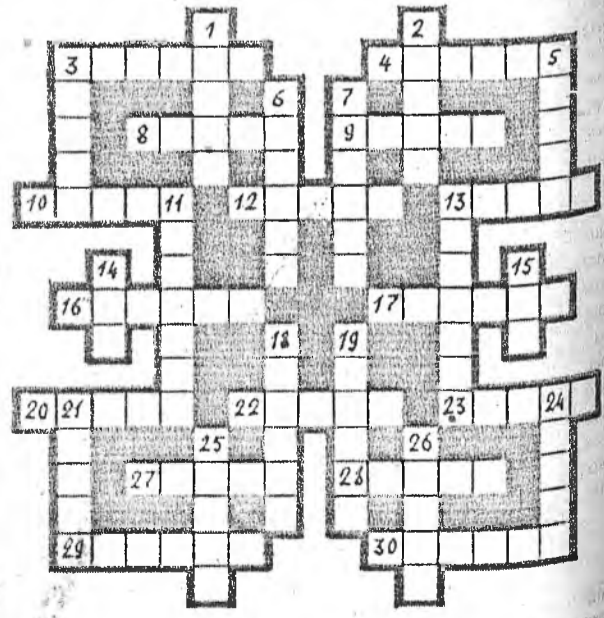
Хажуу тээшээ: 3 - аддар солото, хүр жабхаланга, ураг найхан, зол жаргалтай, баян (түб.). 4 - найхан ябадал гаргаганай ашаар, олдодог найхан сэдхэл (түб.). 8 - Сатури түби (түб.). 9 - В.Санжилай «Заяанай зам» роман соо удаганай нэрэ. 10 - абарагша, сүлөөлэгшэ (түб.). 12 - эсэгэн шэмэглэл (түб.). 13 - тэнгэрээр ябагша (түб.). 16 - сахир, санхир; найхан найаата (бур.). 17 - урин, шадабаритай (түб.). 20 - сахигша, сахюуһан (түб.). 22 - ...Шагай Мэргэн (үлгэрхөө). 23 - болбосон эрдэм, зүтсэлгэ (түб.). 27 - үнэтэ зүйл, баялаг (түб.). 28 - юрын, жинрэй (араб.). 29 - найнине суглуулагша (түб.). 30 - түргэн хүгжэмтэ, сэсэгэн халбаралга (түб.).

Дээрэнээ доошоо: 1 - уһан дээрэ ургадаг сэсэгэй нэрэ (сапск.). 2 - алмаз, «шулуунай тайжа» (түб.). 3 - эрэхэг баатар хүн, даяанша (түб.). 5 - хэлбэршгүй хатуу, һанаа зоборигүй (түб.). 6 - эрхим дээрэ, эрхим найн, гэгээп (түб.). 7 - С.Цырендоржиевай «Үбгэдтэ - мэндэ» туужа соо Бизьяа үбгэнэй эсэгэн нэрэ. 11 - Д.Эрдышевэй «Хуушан гэрэй газар» туужын гол герой. 13 - шажан мүргэлэй хүн (түб.). 14 - сэсэн ухаан бодол (сапск.). 15 - хангаалалта, аршалалта, хорохо газар (түб.). 18 - сагаан абарагша, Сагаан Дара эхын түбэд пэрэ (түб.). 19 - Б.Батоевой «Хээрэн нүхэнэй ноуса» туужа соохи хүбүүдэй нэгэн. 21 - бадма сэсэг, сөнхир бадма сэсэг (сапск.). 24 - гарай хургануудай тэмдэг (түб.). 25 - толгойн шэмэглэл, титим (түб.). 26 - илагдшагүй, үлүү дээрэ гаргашагүй (түб.).

Кроссвордуудай харюу
Хажуу тээшээ: 3 - Балдан, 4 - Содном, 8 - Бамба, 9 - Абжаа, 10 - Дулма, 12 - Ябжан, 13 - Ханда, 16 - Сагаан, 17 - Табхай, 20 - Сүрэн, 22 - Алтан, 23 - Намша, 27 - Норбо, 28 - Адия, 29 - Лэгсэг, 30 - Даржаа.

Дээрэнээ доошоо: 1 - Бадма, 2 - Доржо, 3 - Бабуу, 5 - Мэждэ, 6 - Дамбин, 7 - Заяата, 11 - Амгалап, 13 - Хайбзан, 14 - Зан, 15 - Жаб, 18 - Долгор, 19 - Баатар, 21 - Үдбэл, 24 - Шагжа, 25 - Үржэн, 26 - Митэн, 27 - Б.ГОМБОЕВ зохёоно.

КРОССВОРД

ПО ВЕЛЕНИЮ ВРЕМЕНИ

Умение пользоваться компьютером - это требование, которое чаще слышим от работодателей. На сегодняшний день информационные технологии прочно вошли в нашу жизнь и в последующем развитии. Грядущий век - век информатики.

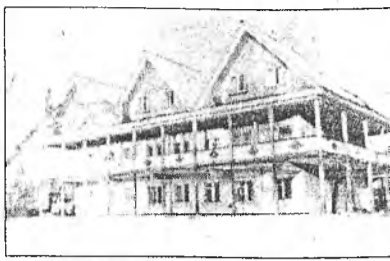
Понав в один из компьютерных залов Бурятского колледжа статистики, экономики и информационных техно-логий, я заметил детей у компьютеров. Они довольно раскованно манипулировали клавиатурой. Первый собеседник Цыденжапов, ученик 5 класса из 3 школы легко делал рекламные красочные щиты, причем подбирал слова, лексикону, картины весьма грамотно, чем меня удивил. Байр признался, что здесь учиться довольно легко из-за условий преподавания, причем, здесь хороший преподаватель. Хатулухаев Петя, ученик 7 «а» из 45 школы, добавил, что теперь он печатает таблицы, строит, делает слайды. Мельникова Лиля, ученица 7 «б» из 47 школы, хотела бы ещё поучиться здесь, потому что учиться здесь интересно. Доржиев Арслан из 17 школы, Доржиева из 29 школы, Безручков Игорь из 47 школы - все дружно отметили, что здесь очень хороший преподаватель. Бурятский колледж

статистики, экономики и информационных технологий проводит курсы пользователей персональных компьютеров, операторов-наладчиков компьютерной техники. Здесь на пользователей ПК могут обучиться не только взрослые, но и дети. Ученики 5 классов - вот нижнее возрастное ограничение для детей. 40 часов обучения ребят - это примерно две недели, а для взрослых 60 часов. Обучение в колледже дневное и вечернее, для детей дневное. Компьютерный зал оснащен самыми современными компьютерами.

В беседе со мной преподаватель Бадапова Сайна Дамбаевна рассказала, что в период обучения курсанты овладевают Windows, Excel, Word, NC. Учатся делать слайды, создавать презентации. В перерывах дети играют в компьютерные игры. К концу беседы ко мне подошел Байр Цыденжапов и показал набранный на ПК рекламный щит. Меня удивила грамотно оформленная реклама, которую иногда руководители фирм не понимают. Я с неохотой расстался с детьми и с компьютерным залом.

Колледж статистики, экономики и информационных технологий постоянно проводит курсы с изучением бухгалтерских программ на персональном компьютере, а также для работающих бухгалтеров АРМ 1 «С», торговля, склад, бюджет. БАЮРОВ.

Пансионат «Верхняя Березовка»

Обращаться по телефону: 34-43-44; 34-45-75.

Эффективное лечение и отдых. Врачи высшей и I категории. Удобные, благоустроенные палаты. Лечебное 4-х разовое питание. Современное медицинское оборудование.

МЫ ЖДЕМ ВАС!

Лечение органов дыхания вне обострения, бронхиальной астмы, неосложненных сердечно-сосудистых, урологических, акушерско-гинекологических заболеваний, больных в астено-невротическом состоянии, стоматологические услуги, зубопротезирование. Услуги кабинета массажа, лечебной физкультуры, атлетической гимнастики, мануальной терапии, консультация тибетолога.

ТРАНСАГЕНТСТВО «ИСАП»

Можете об этом узнать, прочитав статью в «Буряад үнэн» - «Дүхэриг» от 28 января 1999 г. и в «Бизнес Олзо» от 29 января 1999 г. Это Вас заинтересует.

Постоянно в продаже «Мебель» мягкая от 4900-9400 руб., кухни разного дизайна и различной гаммы цветов от 7400-9400 руб.

ул. 3-ая Транспортная, 10, база «Буряткнига» Тел. 22-23-20

ИМЕЮ ГРУЗ

в Иркутскую, Читинскую области, Саха-Якутию.

ИЩУ ПОПУТНЫЙ АВТОТРАНСПОРТ

Трансагентство «ИСАП»

Тел. дисп.: 37-20-64.

ПРОФИЛАКТОРИЙ «ЧЕЛНОЧОК» ПРИГЛАШАЕТ НА ЛЕЧЕНИЕ И ОТДЫХ

Здесь Вас ждут спальные корпуса с одно-двухместными кроватями, столовая с шестьюразовым питанием. К услугам посетителей гордость профилактория - лечебный корпус, оснащенный медицинской аппаратурой, аналогов которой в России единицы. Здесь лечат остеохондрозы, хронические артриты, сосудистые заболевания нижних конеч-

ностей. Лечебная база профилактория имеет весь арсенал физиотерапевтической аппаратуры. Лечение, массаж входит в стоимость путевки.

Мы принимаем и эффективно лечим больных с хроническими бронхитами, заболеваниями печени, желудка, кишечника.

Квалифицированные врачи, гостеприимный персонал всегда рады Вам.

Сроки лечения 12, 15, 21 дней. Услуги автотранспорта. Обращаться: г. Улан-Удэ, ул. Сахьяновой, 9, профком ТСМ 33-22-90; 33-19-08.

КОЛГОТКИ, НОСКИ, ОБУВЬ

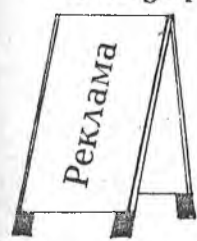
Лицензия 245-ОК от 5.09.97 г.

Резинизированные 44-56 разм., Астрахань	59 руб.,
колготки п/ш 3 видов, Москва, Смоленск	43 руб.,
колготки х/б, Москва, Смоленск	28 руб.,
колготки эластик, Москва, Смоленск	9 руб.,
колготки х/б детские (все размеры), Москва	от 12 руб.,
чулки х/б женские, Смоленск, Ногинск	14 руб.,
чулки х/б детские, женские, Москва	от 3,5 руб.,
носки х/б, п/ш детские, мужские, Санкт-Петербург	от 3 руб.,
носки суконные, Омск	118 руб.,
носки суконные, детские	135 руб.,
носки суконные, мужские	144 руб.,
носки комбинированные, женская	(низкие цены),
обувь кожаная зимняя, взрослая, детская	(низкие цены).

Ул. Сахьяновой, 6а, остановка «ПОШ», геологический институт, вход с обратной стороны, тел. 33-43-86. Суббота - рабочий день.

Изготовим:

Вывески
Таблички
Штендеры

21-62-62

ИМЕЮ

АВТОТРАНСПОРТ

Могу попутно перевезти ваш груз в Иркутскую, Читинскую области, Саха-Якутию.

Трансагентство «ИСАП»

Тел. дисп.: 37-20-64.

АГЕНТСТВО НЕДВИЖИМОСТИ «ОКСАНА-ИНВЕСТ»

Адрес	Ком.	Этаж	С/У	Балкон	Площадь	Тип	Цена
1-комнатные квартиры							
ул. Терешковой 11	1	5 эт.	совм.	балк.			70 т.р
ул. Гагарина 40	1	1 эт.	совм.	б/б.	34 кв.м	кирп.	70 т.р
ул. Шумяцкого 20	1 ул.	10 эт.	разд.	лод.	40 кв.м	КПД.	83 т.р
ул. Бояная 6 а	1 м/с.	1 эт.	совм.	б/б.	38 кв.м	кирп.	60 т.р
ул. Гроздева 30	1 н/б.	1 эт.		б/б.	19 кв.м	брус.	19 т.р
ул. Гагарина 86	1 н/б.	2 эт.			49 кв.м	брус.	73 т.р
п. Сокол 9	1 ул.	1 эт.	разд.	лод.	35 кв.м	КПД.	63 т.р
2-комнатные квартиры							
ул. Пристанская 10	2	1 эт.	разд.	б/б.	46 кв.м	кирп.	95 т.р
ул. Королева 20	2	5 эт.	разд.	балк.	48 кв.м	кирп.	90 т.р
Булвар К.Маркса 29 2=1+д	2	3 эт.	разд.	б/б.	41 кв.м	кирп.	95 т.р
ул. Гагарина 71	2	2 эт.	разд.	балк.	59,3 кв.м	кирп.	6,7 у.с.т.
ул. Пушкина 33 п.	2	3 эт.	совм.	б/б.	51 кв.м	кирп.	135 т.р
ул. Каланшикова 17	2	3 эт.	разд.	б/б.	45 кв.м	кирп.	135 т.р
ул. Туполева 7	2	2 эт.	разд.	балк.	51 кв.м	КПД.	115 т.р
Пр. Строителей 60	2	1 эт.	разд.	б/б.	49 кв.м	кирп.	125 т.р
ул. Жердева 142	2 ул.	3 эт.	разд.	лод.	49 кв.м	КПД.	142 т.р
ул. Анюшина 8 а	2 ул.	1 эт.	разд.	балк.	51 кв.м	кирп.	145 т.р
ул. Сосновая 14 а	2 ул.	5 эт.	разд.	балк.	52 кв.м	кирп.	145 т.р
3-комнатные квартиры							
ул. Социалиста 18	3	1 эт.	разд.	б/б.	49 кв.м	кирп.	115 т.р
ул. Гагарина 39	3	1 эт.	совм.	б/б.	54 кв.м	кирп.	121 т.р
ул. Гагарина 44	3	1 эт.	совм.	б/б.	53 кв.м	кирп.	120 т.р
ул. Жердева 25, 3=2+1	3	4 эт.	разд.	балк.	63 кв.м	КПД.	142 т.р
ул. Краснофлотская 34, 3=2+доп.	3	5 эт.	разд.	б/б.	60 кв.м	кирп.	110 т.р
ул. Смолина 38	3	1 эт.	разд.	б/б.	110 кв.м	кирп.	130 т.р
ул. Бабушкина 17, 3=1+1	3	5 эт.	совм.	балк.	51 кв.м	кирп.	150 т.р
пер. Ростовский 1	3	2 эт.	совм.	б/б.	53 кв.м	брус.	60 т.р
ул. Октябрьская 43	3	2 эт.	разд.	балк.	63 кв.м	кирп.	135 т.р
ул. Коллективная 18	3 н/б.	2 эт.		б/б.	47 кв.м	брус.	37 т.р
ул. Буйко 28	3 ст.	2 эт.	разд.	балк.	77 кв.м	кирп.	155 т.р
ул. Жердева 142	3 ул.	1 эт.	разд.	лод.	68 кв.м	КПД.	155 т.р
Пр. Строителей 62 а	3 ул.	5 эт.	разд.	балк.	68 кв.м	КПД.	165 т.р
ул. Гагарина 81	3 ул.	8 эт.	разд.	лод.	67 кв.м	КПД.	От у.с.т.
п. Сокол 4	3 ул.	4 эт.	разд.	лод.	67 кв.м	КПД.	100 т.р
ул. Тобольская 73	3 ул.	1 эт.	разд.	балк.	67 кв.м	кирп.	160 т.р
ул. Жердева 140	3 ул.	3 эт.	разд.	лод.	67 кв.м	КПД.	270 т.р
Приморск край г. Арсеньев	3 ул.	5 эт.	разд.	2 бал.	73 кв.м	кирп.	160 т.р
ул. Ключевская 70	3 ул.	7 эт.	разд.	лод.	68 кв.м	КПД.	155 т.р
ул. Ключевская 42-а	3 ул.	2 эт.	разд.	лод.	68 кв.м	КПД.	150 т.р
4-комнатные квартиры							
ул. Тобольская 49	4	5 эт.	разд.	балк.	64 кв.м	кирп.	165 т.р
ул. Копечная 1	4	2 эт.	разд.	балк.	64 кв.м	КПД.	165 т.р
ул. Революции 1905 года 14	4	1 эт.	разд.	б/б.	60 кв.м	КПД.	136 т.р
ул. Жердева 52	4	3 эт.	разд.	балк.	68 кв.м	кирп.	180 т.р
ул. Герцена 13	4	5 эт.	разд.	балк.	64 кв.м	кирп.	120 т.р
ул. Революции 1905 года	4	2 эт.	разд.	балк.	64 кв.м	кирп.	135 т.р
ул. Жердева 44	4	5 эт.	разд.	балк.	64 кв.м	КПД.	160 т.р
ул. Октябрьская 19	4 кр.	2 эт.	разд.	3 бал.	100 кв.м	кирп.	160 т.р
ДАЧИ							
Верхняя Березовка	дача.	эт.			25 кв.м	брус.	12 т.р
ДОМА							
п. Южный	дом.	эт.	3 сот.		56 кв.м	шт/з.	70 т.р
с. Турка	дом	эт.	18 сот.		32 кв.м	брус.	35 т.р
пер. Просторный	дом	эт.			110 кв.м	брус.	150 т.р
ул. Жидкова 8	дом	эт.	11 сот.		64 кв.м	брус.	70 т.р
ул. Комарова	дом	эт.	6 сот.		42 кв.м	брус.	73 т.р
ул. Манская дом=1 ком.	дом	эт.	12 сот.		60 кв.м	брус.	60 т.р
ул. Еравнинская 33	дом	эт.	22 сот.		100 кв.м	брус.	135 т.р
п. Аэропорт	дом	эт.	недос.		64 кв.м	брус.	20 т.р
п. Турка кв-дом	дом	эт.	18 сот.		32 кв.м	брус.	30 т.р
с. Манпуанха	дом	эт.	60 сот.		30 кв.м	брус.	20 т.р
ул. Мира 25	дом	эт.	5 сот.		60 кв.м	брус.	75 т.р
пер. Грачевской 2 а=1 ком.	дом	эт.	6 сот.		64 кв.м	брус.	70 т.р
ул. Кутузова 6	дом	эт.	12 сот.		46,4 кв.м	брус.	60 т.р
КОТТЕДЖИ							
п. Зверосовхоз	кот.	эт.	8 сот.		71 кв.м	КПД.	205 т.р
п. Заиграево котт.=3 ком.	кот.	2 эт.	10 сот.	2 лод.	88 кв.м	кирп.	130 т.р
п. Солнечный	кот.	3 эт.	разд.	лод.	360 кв.м	кирп.	980 т.р
п. Зверосовхоз котт.=3 ком.	кот.	3 эт.	20 сот.	ман.	170 кв.м	КПД.	130 т.р
ул. Цюлковского	кот.	3 эт.	8 сот.	2 бал.	560 кв.м	кирп.	980 т.р
п. Зверосовхоз	уч.	эт.	12 сот.	цек.	кв.м	КПД.	130 т.р

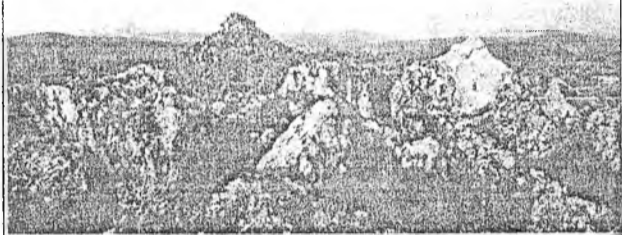
«Нютагай домогууднаа» гэгээн конкурсно

Үлэгшэн гэж нэрлээ гэхэ. Мүнөөшье тэрэ газартань нохойн дүрсэтэй томо шулуун хэбтэдэг. Харасай. Хаан сэрэгүүдтээ Сагагын талаһаа уруудаад, Захаминай үшөө нэгэ нютагта хүрэжэ хонohon юм. Хаа- пайнгаа сай хүлээхэ хүгүй

оршоон Хамар-Дабанай оройдо «Чингис хаанай обоо» байдаг. Энэ гурбалжан дүрсэтэй шулуун обоогой үндэрийн 18 метр, овор нуурийн диаметр 50 метр юм. Эзэл хаан энэ обоо пагаса талынгаа Бүртэ Шоно гэгшын нэрэ хүндэдэ эндэ 1212 ондо шулуугаар бодхорон домогтой.

ЧИНГИС ХААНАЙ

ДОМОГТО ГАЗАРНУУД

Чингис хаанай обоо

Монголшуудай агуухэ хаан ямаршье арадуудай гүрэнөөр гү, хизаараар ябахандаа, тэндэхи газарнуудые, хотонуудые өөрынхээрээ нэрлэдэг байһаншуу гээд зон домоглодог. Жэцээш, Унгар-Венгри гүрэн, Будапешт - Венгрийн түб хото, Хан Тэнгэри - Тянь-Шань хада, Крым - Хэрэм, Ессентуки - Юнэн туг, Саратов - Шара добо, Шара далай гэхэ мэтэшэлэн олон даа. Тийхэдэ буряад угсаатнай үргэн уужам дайдаршыг хаанай ябанай тухай домогуудта, тэрэнэй нэрлэлэн нютагууд, хадаанууд бии, мүн ябадалын дурасхаал боложо үлэхэн байдаг.

байһанаа сэрэгүүдтэ ойлгоод, тэдэнэр бүүхы талар наамхай үнээ бэдэржэ, нилээд гүйгэдэжэ байгаа. Тээд тэрэ багай газарнуудта хүтэй цэгшэе үнээ харагдаагүй нэн. Хаан хара сай ууһан газараа Харасай гэжэ нэрлээ гээдэг.

Уран-Дүшэ. Захаминай аймагай баруун-хойто хил дээрэ, Сэхир голой эхиндэ Уран-Дүшэ гэгээн нэрлэлэн үлдэр хада байдаг. Энэ хадын оройдо хэбтэлэн мантан томо шулуун холохоо дарханай дүшэдэ адыар харагдадаг юм. Энэ дүшэдэ Чингис хаан хүлэг мориёо тахалһан домогтой.

Тори. Хаан замдаа ябахандаа, халтар хара үнэгэ хараад агнаба. Тээд тэрэ үнэгээ мүнхэн бэдэржэ, нэгэ газарые тойробо. Тойроһон газараа Тори гэжэ нэрлээ.

Сагаа. Үни холын үе сагта эзэн хаан сэрэгүүдтээ баруун зүгһөө шотагаа бусажа ябахандаа, Захаминай нэгэ үргэн талада хүржэ амарһан гэхэ. Амарһанайгаа хуулээр саашаа холохон ошоод яогатараа, хаан архи уудаг алтан шаһагата амарһан газартаа мартаһанаа онгожо, сэрэгүүдэ шаһага бэдэрхыень гэдэргэнь эльгээһэн юм. Хаан алтан шаһагата мартаһан газартаа Чанга гэжэ нэрлээ.

Гэгээтэ. Нэгэ шотагта хаанай хүрэхэдэнь, үүр хираалаан гэгээржэ байба. Тэрэ газараа Гэгээтэ гээ.

Шара Азарга. Энэ шотагта хаанай шара зүһэтэй азаргыг шононууд эднэн гээдэг. Энэ азаргыг хүсэхэ нэгэшье хүлэг хаанай бүхы адуун хүрэг соо байгаагүй. Хаанай дуратай азаргыг шононуудай эднэн азаргыг Шара Азарга гэжэ нэрлээ.

Цагаатай. Хаан тэндэһээ саашаа ябаба. Нэгэ газарта гэгээн сагаан үдэр болоһон хойно хүрэхэдэ, тэрэ газартаа Цагаатай гэгээн нэрлээ.

Улаан-Үдэ. Энэ шотагта хаанай үлэгшэн шара нохойе шотагай зон харбан алажархыһан домогтой. Нохойног дурасхаал мүнхэлэн хаан энэ газарые

Ушоотэй. Үшөөрхэ гэгээн үгэ үдэн халуунай үеһе тэмдэглэдэг. Хаан нэгэ газарта үдэн халуунай үедэ хүрэхэдэ, тэрэнэй Үшөөрхэ гэгээн нэрлээ.

Чингис хаанай обоо. Ивалгын аймагай Оронго голой эхиндэ

Хаанай мур. Оронго тосхондо дүтшэг оршоһон нэгэ үндэр хада дээрэ хэбтэлэн томо шулуунда монгол гуталай гүйзэгы мур үлэхон байдаг. Хаан энэ үгүүр үнэгэ агнажа ябахандаа, энэ шулуунда гуталаараа мурлэлэн юм ха.

Хаанай шулуун. Энэ «Хаанай мур» гэгээн шулуунһаа зүүлжэ 8 модоной газарта, элхэтэ талын дунда ганса томо шулуун хэбтэдэг. Энэ шулуун хаан 5 модоной газарта оршодог хадын оройһоо иишээр шэдэжэрхыһэн гээдэг.

Хаанай тогоон. Ивалгын аймагай Тарбагатай тосхоной хойнохон оршоһон нэгэ газарта томо шулуун тогоон мүнөөшье хэбтэдэг. Энэ тогоондо сай шанажа, хаан эндэ сайлаһан гээдэг.

Хаанай агы. Байгал далайн Ойхон олтирог дээрэхи Бурхан аралай хүндэ «Бөөгэй агы нүхэ» гээдэг. Энэ агы соо хаан байрлахандаа, томо шулуун тогоондо мяха шаһаһан гээдэг.

Арын 13 ноёд. Ойхон олтирогой хабагай нэгэлдэ Чингис хаан өөрынхөө болон 12 баатарайнгаа зураг-дүрсэ орхон домогтой. Урда саһаа шотагай буряадууд энэ зурагыг «Арын 13 ноёд» гэжэ нэрлээ, шүтэн мургэжэ байдаг заншалтай.

С. БАБУЕВ, хизаар ороноо эшнжэлэгшэ.

Бүхэроссин театральна бүлгэмэй Буряадай таһагай 50 жэлэй ойдо

ҮНДЭР СОЛОТОЙ, ҮЛЗЫ ЖАРГАЛТАЙ

Хэды хүндэ хүшэр сагай болоошье хаань, манай республикойн 5 мэргэжэлтэ театрай бии байһаарнь омогорхолоб, баярланой Олои томо томо хотонуугта СТА-гэй таһагууд үгы болотого. Харин бидэ өөрын байшантай, мэргэжэлтэдтэй үлэхон театрай ажалшадые, артистнуудые, илангаяа ветерануудые дэмжэжэ, шадаха ээргээрэ туһалжа байһандаа баһал байсанбай. 50 жэлэймнэй үндэр ойдо зориулагдан концертиноо хабараһан бүхы артистнуудта - Галина Шойдагбаева, Дугаржа Дашиев, Ким Базарсадаев, Лариса Егорова, Ганбат, Ниня Токуренова, «Ульгэр» театрайху, ород драмын аха гүү Панков гэгшэдтэ, булганда баярыг хүргэжэ. Бидэлэй үндэр ойн үдэн үнэгэргэлдэ туһалһан Президент Л.В.Потанин, «Эмил» фирмын, «Жасмин» салоний, «Амина» АО-гой, «Бурятияспирт» АО-гой ажалшадта ехэ баяр хүргэжэди. Бүхы артистнуудта (хүүлэй үедэ бүхы театруудай ажалшад артистнууд сугтаа һонин үгэшэнүүдэ үнэгэргэлдэ ветерануудта амжалта, элүүр энхэ ябахые хүсэлтэ! Үндэр солотой үлзы жаргалтай ажагуухантай болтогой!

Михаил ЕЛБОНОВ, Россия Федерациян габыята артист.

СТА-гэй Буряад таһагай түрүүлэгшэ, Россия Федерациян габыята артист.

БЭЛИГТЭНИИ ДЭМЖЭЖЭ...

1948 ондо Буряад орондоһон байгуулагданаар Бүхэроссин театральна бүлгэм (хүүлэй 2-3 жэлдэ Театральна ажал бууулагданаар хоолоон - СТА - гэжэ нэрлэгдэ) мэргэжэлтэ болон ардын театруудай артистнуудта, режиссернуудта ехэ туһа хүргөө, өдөр тоото семинарнуудта, фестивалуудта, түбэй хотонуудта хургуудай лабораториуудта хабаадуула, бэлигыень дэшлүүлээ бшуу. Үнэгэрһэн хугасаа соо «Залуу дуунда, залуушуулай балет» гэгшэ мүн монгол туургата арадуудай театруудай фестивалууд (1991 ондо Улаан-Үдэдэ, 1993 ондо Улаан-Баатарта) ехэ амжалтатайгаар үнэгэргэдөө һэн. Москва, Ленинградта, СТА-гэй амаралтын газарнуудта, Байгал дээрэ режиссернуудай, драматургнуудай шүүмжэлэгшэдэй семинарнууд эмхидхэгдэ. Суута режиссернууд Плущек, Гончаров, уран зурааша Левингас гэгшэдэй хүтэлбэри доро манай режиссернууд В.Коцдратьев, А. Бурков, уран зурааша М.Болонов, Е.Будожапова гэгшэд Москвада һураа.

Театрай мэдээжэ шүүмжэлэгшэд, журналистнууд Чингис Гомбон, Баярма Дымбылова болон бусад нүхэднэй Москва, Орджоникидзе, Омск, Вильнюс хотонуудта, аяар холын ГДР-т үнэгэргэдэһэн семинарнуудта хабаадаһан юм. Мэдээжэ концертмейстер Лия Могилевскаягай лабораторида Д.Линхвойн һуража гараа.

ВТО-гой дамжуулан мүнэ зөөрөөр 40 гэр байра артистнуудта үгтөө. Түхэнэй Аршаанда оршодог дачадамнай артистнууд амраа, уран бэлигтэй бэлигтэ хурсадхаа. Манай таһагай хүдэмэригшэ түрүүн режиссернууд Канин, Иофин, удаань Б.Г.Аюшин, Б.Н.Вампилов, В.Д.Лыгденова, А.Л.Линхвойн гэгшэд хүтэлбэриг үлээдэ Д.Ц.Дашиев, М.Х.Жанхандаев гэгшэд ударидаа: Мүнэ үедэ М.Г.Елбонов ехэл оролдотойгоор ажаллажа байна. Харюусалгата секретарьнууд Г.Ц.Бельгасов, М.П.Богданов, бухгалтер З.А.Петроченко гэгшэдэй ажалы тэмдэглэхээр. Профессор искусство шөлжэлэгшын доктор Валентина Цыренова Найдиковтай хүтэлбэри доро шүүмжэлэгшэднэй ехэ эдэбхитэйгээр ажаллаа.

Хүүлэй үедэ эрхим артистнуудта, режиссернуудта, бэлигтэ зондо Театрай уласхоорондын үдэртэ шангууд барууларда, Наһажал зоной үдэртэ, Майн 9-дэ гол анхаралаа ветерануудта хандуулабди. Эндэ гол спонсор болодог Лариса Ильянична Егоровада баяр хүргэжэди. Булганда зохёохы ажалай амжалта хүсэе!

Ранса БОРИСОВА, СТА-гэй Буряадай таһагай түрүүлэгшын орлогшо, Россия соёлой габыята хүдэмэрилэгшэ.

Хайрата эжы Буда Гармаевна ЦЫДЕНОВА-ЕЛБОНОВА 84 наһандаа наһа бараба гэжэ үхибүүдэнь гашуудалтайгаар мэдүүднэ. Улаан-Үдэ хотын Ключевская гудамжын 84-дэхи гэрэй 24-дэхи квартираһаа ялварини 22-то 10-11 саг хүрэтэр хүдөөлүүлэгдэхэ.

Ажалай ветеран Буда Гармаевна ЦЫДЕНОВА-ЕЛБОНОВАГАЙ наһа бараһан ушараар Хурамхаанай аймагай Гааргын сомоний захиргаан үхибүүдтэнь, аша гушанартань шаналаал гашуудалаа мэдүүднэ.

«ДУХЭРИГТЭ» ДҮТЭЛЭЭ, ТА БИДЭ ЖОЁР ТАНИЛСАЯ!

- 76. 39 наһатай, дээдэ мэргэжэлтэй, өөрын гэр байртай эхэнэр бата найдамтай, өөрын наһанай эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй.
77. 39 наһатай, хүдөөдэ ажаһуудаг эрэ хүн даруу номгон зантай өөрын наһанай эхэнэртэй танилсаха байна.
78. Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг, багша мэргэжэлтэй, табатай басагатай 1967 оной эхэнэр тамхи татадаггүй, архи уудаггүй найдамтай эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй.
79. 30 наһатай, посёлото ажаһуудаг эрэ хүн зохидхон зантай, хүүгэдтэй байбал - хамаагүй, эхэнэр хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй. Өөр тухайгаа: тамхи татадаггүй, архи багаар уудаг, үхибүүдтэ дуратай.
80. 1946 оной эрэ хүн гэр бүлэ

болохо хүсэлэнтэйгөө өөрын наһанай эхэнэртэй танилсаха байна.
81. 37 наһатай, өөрын гэр байртай, хоёр мэргэжэлтэй эрэ хүн найхан зантай эхэнэр хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй. Архи багаар баридаг, тамхи татадаггүй.
82. 39/160/75 зохид зантай, эмшэн мэргэжэлтэй эхэнэр бата найдамтай эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй.
Уважаемые женщины бурятки, если Вы или Ваши подруги не были замужем, ищите порядочного спутника жизни, то тренер шахматного клуба постарается помочь Вам. В клубе есть трое неженатых мужчин бурят. Они домоседы, скромные, не пьющие, с высшим образованием, среднего роста, возраст от 40 до 48 лет, нормальной внешности, работают. Им нравятся белокожие, веселые, без вредных привычек, с плотной истройной фигуркой, с добрым характером, умелые хозяйственные женщины в возрасте от 34 до 40 лет. Образование не имеет значение.
Просьба письма на предьявлять документа не писать т.к. на них ответа не ответят. Если у Вас серьезные намерения познакомиться с одним из них с целью создания семьи, напишите пожалуйста, фото и конверт с обратным адресом. Возврат фото гарантируется.
Писать по адресу: 670047, г. Улан-Удэ-47, а/я 3889, предьяв. служб. удостов. № 23.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редактор А.А. АНГАРХАЕВ РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М.Ж.БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), Е.К.ХАНХАЛАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Б.Ц.СЕМЕНОВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, А.А.Н.ПЕРГЕНОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш.ХУБИТУЕВ, С.Д.БУДАЕВ, А.Д.ТАПХАЕВ; Д.А.АНГАЕВ (ахамад редакторай орлогшо), В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).
Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвиллин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.
Газетэ хэблэлэй 5 хуудан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хэбэ 9300. (хамта 21.800). Хэблэлдэ агушаагдаһан саг 17.00.
"Республикэдека типографи" гэгээн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорийн телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрдхэлдэ абтанхай. Зака № 8475.
Редакциин телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретарини - 21-50-52, секретаридай - 21-50-52, таһагууд:экономикын болон политикын - 21-55-97 (даагшань), 21-63-86, соёлой, түүхын болон спортын - 21-60-21 (даагшань), 21-57-63, залуушуудтай, оюугадай ажабайдалай болон олонинтын хүдэмэрини - 21-54-93 (даагшань), 21-69-58, мэдээлэлэй болон захилай - 21-34-05, рекламн, соёлохой болон коммерческа ажалай - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, оператор-корректорнүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентнүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерини - 21-23-67, вахтын - 21-60-91.
Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, шотагай нэрлүүдэй бэшэлгыг хазгайруулаһан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин наһамжа автарайхитай адли бэшэ байжа магад.